

„TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE ÎN VALEA ALMĂJULUI”

Fericiți cei ce trăiesc în prezent și își aduc aminte, în permanență, de trecut, pentru că ei știu cum arată viitorul și sunt, indiscutabil, mai bogați, mi-am spus vineri, 22 mai 2009, după ce am participat la manifestările de la **Bozovici**, prilejuate de împlinirea a 80 de ani de la ridicarea monumentului lui Eftimie Murgu în localitate și 10 ani de apariție neîntreruptă a revistei *Almăjana*. Organizate de Asociația culturală „Almăj pro Lyceum”, revista *Almăjana*, cu sprijinul Societății culturale „Țara Almăjului”, din Timișoara, și al Bisericii Ortodoxe Bozovici, evenimentul a fost inițiat și coordonat de poetul și profesorul Iosif Băcilă, același neobosit susținător și animator al vieții culturale din acest ținut binecuvântat de Dumnezeu.

Manifestările au debutat în miezul zilei, pe o vreme toridă, pe platforma unde a fost amplasat, în urmă cu opt decenii, bustul ilustrului filozof și revoluționar pașoptist. Și, spre surprinderea gazetarului, în preajma sa s-au învrednicit să fie prezenți aproape 300 de locuitori ai „Văii Miracolelor”: elevi, studenți, profesori, oameni de cultură, cu toții doritori să aducă un omagiu sincer acestei figuri emblematice care, spre cinstea almăjenilor, începe să fie din ce în ce mai cunoscută.

Astfel, după Te Deum-ul oficiat de preotul Ion Cherescu și după ce au fost depuse ghirlande și coroane de flori, Iosif Băcilă a făcut cunoscute contextul istoric și eforturile unor mari personalități ale vremii, în frunte cu Iancu Conciatu, pentru ridicarea și dezvelirea monumentului, în 28 aprilie 1929 (operă a sculptorului Oscar Han). Au mai rostit alocuțiuni: prof. univ. dr. Alimpie Ignea, președintele Societății culturale „Țara Almăjului”, din Timișoara, prof. dr. Ada Cruceanu, director coordonator la Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Caraș-Severin, prof. dr. Nicolae Magiar, președinte al Filialei din Reșița a Societății de Științe Istorice din România, și primarul comunei Bozovici, Aurel Miclea.

La programul artistic care a urmat și-au dat concursul corala Bisericii Ortodoxe (dirijor inv. Claudia Cherescu), grupul vocal al Liceului Teoretic „Eftimie Murgu” (dirijor

prof. Nistor Băcilă) și fanfara elevilor din Bozovici și Pătaș (dirijor prof. dr. Petrică Zamela).

Cea de-a doua parte a evenimentului cultural de la Bozovici s-a desfășurat în modernă sală de conferințe de la Școala cu clasele I-VIII, sub genericul „Tradiție și contemporaneitate în Valea Almăjului”. A fost, în realitate, un simpozion de certă valoare științifică ce a reunit lucrări despre Eftimie Murgu, despre strădaniile ce au precedat ridicarea monumentului din localitate (și nu numai), dar și mărturisiri de suflet ale redactorilor și colaboratorilor revistei *Almăjana*, de-a lungul celor zece ani de apariție neîntreruptă. „Ceea ce ați reușit să faceți dv. astăzi – a spus în deschiderea simpozionului Nicolae Magiar – depășește cu mult limitele unui eveniment cultural obișnuit pentru că Eftimie Murgu n-a fost doar o personalitate marcantă pentru Almăj, ci pentru întregul areal al României, a fost un mare gânditor cu vocație europeană”. Vorbitorul s-a referit apoi la rolul pe care l-a avut Eftimie Murgu în cultura, istoria, filozofia și politica veacului al XIX-lea, la argumentele istorice prin care a susținut continuitatea și latinitatea neamului românesc și la îndârjirea cu care a luptat pentru ca „slujbele Bisericii Ortodoxe Române să fie oficiale în limba moșilor și strămoșilor săi, adică în limba românească”. De asemenea, Nicolae Magiar s-a arătat încântat de numărul mare de tineri și bătrâni prezenți la bustul lui Eftimie Murgu, dar, în schimb, a sesizat și un alt aspect: „necunoașterea de către elevii și studenții care învață, în instituții care îi poartă numele, a vieții și activității sale”.

O lucrare scrisă cu deosebit simț artistic, urmărită cu interes de către cei prezenți, a fost și cea a profesorului Alimpie Ignea, care spunea între altele: «În analogie cu moara – unul dintre simbolurile almăjenilor – nu pot să rezist ispitei de a nu remarca periodicitatea apariției revistei *Almăjana*, precum și faptul că cei câțiva „rândași” (și mă

Asociația culturală „Almăj pro Lyceum”
Revista „Almăjana”
cu sprijinul
Societății Culturale „Țara Almăjului”
și al Bisericii Ortodoxe Bozovici

**SĂRBĂTOARE
ÎN
VALEA MIRACOLELOR**

• 10 ANI DE APARIȚIE A REVISTEI „ALMĂJANA”
• 80 DE ANI DE LA RIDICAREA MONUMENTULUI LUI
EFTIMIE MURGU LA BOZOVICI

Bozovici, 22 mai 2009
Coordonator: prof. Iosif Băcilă

refer aici la colectivul de redacție) erau bucuroși să cedeze, de câte ori au avut prilejul, și altora rândul de a scrie, celor care nutreau chemarea în a împărtăși prinosul lor de simțire și de cunoaștere. Așa s-a ajuns ca acest izvor de cultură numit *Almăjana*, gândit inițial pentru almăjeni, a dobândit o arie de cuprindere și de adresabilitate cu mult mai mare. Văzând cartea despre Eftimie Murgu, nu pot să nu constat că ea reprezintă un reper valoros între lucrările despre Eftimie Murgu, despre care se spune că a fost o furtună la mijlocul secolului al XIX-lea, un clarvăzător care i-a speriat pe cei ancorăți în rutina trecutului, pe habotnici și pe inconștienți, dar care a reușit să-i mobilizeze pe cei care credeau într-un viitor mai bun, în *libertate, fraternitate și egalitate*».

Într-un discurs pornit din suflet, bine articulat, prof. Pavel Panduru, din Prigor, a punctat principalele repere din activitatea lui Eftimie Murgu, reiterând faptul că, „fiind unul dintre mărturisitorii lui Isus Hristos, înflorit din pământul Almăjului cărășean, el îmbina armonios dimensiunea comuniunii pe verticală cu dimensiunea comuniunii pe orizontală... El a creat, în mijlocul Europei, o noțiune diferită față de ceea ce era până atunci, un tip de libertate pe care almăjenii o mai au și astăzi: respectul pentru înaintași, dar și sacrificiul pentru credință, limbă și neam. El visa un stat numit Daco-Romania, iar Dumnezeu l-a lăsat să trăiască și să vadă o primă parte a acestui vis pentru că, în fond, elevii lui de la Iași și București au realizat prima Unire a Principatelor.” Vorbind despre revista *Almăjana*, după 10 ani de la apariția primului număr, Pavel Panduru a spus: „După un deceniu, *Almăjana* a devenit o instituție care învață, din care se învață, este o instituție care gândește și creează caractere”.

Invitată să ia cuvântul în cadrul reuniunii, Ada Mirela Cruceanu a realizat o emoționantă întoarcere în timp, evocând istoria, de multe ori sângeroasă a acestor locuri, unde, din când în când, urmașii celor trecuți prin foc și sabie le-au eternizat jertfele prin înălțarea unor monumente de prețuire și de veșnică pomenire pe lângă care noi, cei de astăzi, trecem, adesea, cu senină nepăsare. Filologul și scriitorul reșitean a amintit în acest context faptul că, acum doar câțiva ani, din aceeași ignoranță, semeni de-ai noștri au mers până într-acolo încât, într-o noapte, au dislocat bustul lui Eftimie Murgu, înălțat în urmă cu opt decenii, spre a fi vândut la fier vechi și doar norocul a făcut ca el

să se reîntoarcă pe soclu. „Spun asta cu amărăciune pentru că nu m-am așteptat ca tocmai datorită acestei sărbători să trăiesc și acest sentiment al unei delăsări, într-un centru administrativ care, totuși, fusese dătător de speranță vieții (în sensul vieții care să ne ajute pe toți) și care, apoi, te face să vezi că, uneori, noi, românii, suntem cei care pierdem războaiele cu noi înșine”.

De asemenea, prof. A.M. Cruceanu și-a exprimat nedumerirea față de neglijarea, de către cercetătorii contemporani, a celor mai importante laturi ale gândirii filozofico-politice a lui Eftimie Murgu, în timp ce comunitatea maghiară din Reșița (și nu numai) îl consideră un adevărat „erou al nostru”. În finalul intervenției sale, Ada Mirela Cruceanu a înmănat poetului Iosif Băcilă, din partea Ministerului Culturii și Cultelor, o *Diplomă de Excelență* la aniversarea primului deceniu de apariție neîntreruptă a revistei *Almăjana*, „pusă în slujba și onoarea valorilor Almăjului”, și o *Diplomă de Onoare* „pentru știința și devoțiunea sa întru realizarea revistei de cultură.”

Iosif Băcilă a mulțumit forului cultural pentru aprecieri și s-a referit, mai apoi, la evenimentele care au precedat apariția, în mai 1999, a primului număr al revistei *Almăjana*, la greutatea inerente ale începuturilor, la selectarea și punerea în pagină a materialelor și, nu în ultimul rând, la procurarea fondurilor financiare, tot mai substanțiale de la un an la altul. „Am vrut ca această zonă să fie mai bine cunoscută și în alte părți, să demonstrăm că și Valea Almăjului are o contribuție valoroasă la dezvoltarea presei românești. *Almăjana* s-a dovedit a fi și un spirit modelator, aici publicând pentru prima oară elevi ai liceului, studenți, dar și cercetători, profesori universitari, scriitori de mare valoare, academicieni, istorici renumiți. Mă bucur că alături de noi se află astăzi și doi publiciști profesioniști cărășeni – e vorba de Nicolae Pătruș și Nicolae Irimia – care au fost prezenți cu sufletul și cu condeiul la majoritatea evenimentelor almăjene. Mai mult, timp de 15 ani, cronica Festivalului cultural-artistic al Văii Almăjului a fost întreținută de Nicolae Irimia. Ceea ce e, trebuie să recunoșc, o mare performanță. Cu mai mulți ani în urmă am avut ideea să reunesc – cu o oarecare îndoială atunci – într-un volum (*Mai blânzi decât liniștea ochilor*) poezii de-ale elevilor publicate în *Almăjana* și am avut surpriza să constat că despre el s-a scris mai mult și mai bine decât despre cărțile mele. Acum cel mai recent

număr al revistei mi-a fost solicitat deja de timișoreni și bucureșteni, însă *Almăjana* ajunge, în prezent, la cele mai înalte foruri culturale din țară și chiar din lume, în Canada, SUA, Elveția și Germania. Și nu exagerez cu nimic când afirm că, în această perioadă, despre Almăj se scrie mai mult decât despre București”.

În continuare Iosif Băcilă a prezentat trei apariții editoriale ce reunesc studii și articole publicate de-a lungul celor zece ani în revista pe care o conduce: *Întâlnire cu Almăjana – lexicologie, gramatică, stilistică, recenzii, eseuri*, de Florina-Maria Băcilă (Editura Excelsior Art, Timișoara, 2009), *Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă* (Editura Excelsior Art, Timișoara, 2009), coordonată de Domnia Sa, și *Țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate și simțire românească*, de Pavel Panduru (Editura Neutrino, Reșița, 2008), precum și cel mai recent număr (1-2 / ianuarie – iunie 2009) al revistei *Almăjana*.

Cuvinte elogioase și frumoase meșteșugite despre cele trei cărți a rostit și prof. Ioan-Nicolae Cenda, din Oravița, care a apreciat finuta grafică a lucrărilor, varietatea abordărilor, în cea dedicată lui Eftimie Murgu, „Ioța Băcilă oferind cititorilor un portret în oglinzi paralele”. Referindu-se la revistă, profesorul orăvițean spunea: „*Almăjana*, cea de-a doua fiică a lui Iosif Băcilă, este demnă de a sta alături de marile reviste de literatură și cultură din țară”. În sfârșit, I.N. Cenda a punctat principalele calități ale cărții semnate de Florina-Maria Băcilă: „bogăție informațională, cunoaștere, stil, noutate...”

La rândul său, lector univ. dr. Florina-Maria Băcilă a descris lungul și sinuosul drum pe care trebuie să îl parcurgă un tânăr scriitor din momentul în care se așază în fața paginii albe până la festiva lansare a unei cărți, mărturisind că, în devenirea sa, a „aderat la crezul nemărturisit direct al publicației conform căruia un om de cultură, oriunde ar trăi și oricât de valoros ar fi, se formează în timp, nu se inventează automat, în mod artificial. Căci drumul spre marea cultură începe de aici, de jos, de la actul cultural în miniatură”.

Publicistul Nicolae Pătruț aprecia că revista sărbătorită astăzi s-a manifestat de-a lungul celor zece ani ca „un fel de stare de spirit mereu înnoită, care a știut să-și promoveze vechii colaboratori și să-i descopere pe alții mai tineri, este o stare de spirit în marș continuu”, iar profesorul Gheorghe Rancu și-a exprimat bucuria că atunci, în 1999, când revista „Almăjul”, inițiată de el (în fapt, condusă tot de Iosif Băcilă) devenise *Almăjana*, a înțeles că publicația almăjenilor încăpuse pe mâini cât mai bune”!

În finalul întâlnirii de la Bozovici au citit versuri din creația lor: Nicolae Irimia, Nicolae Andrei, Ionuț Turnea, Ioneta Almăjanu, iar Iosif Băcilă a lecturat o „tabletă de sărbătoare” de Alexandru Nemoianu („Vatra Românească”, SUA) și un poem de Aron Cotruș, dedicat lui Eftimie Murgu.

NICOLAE IRIMIA

EFTA MURGU VĂZUT DE UN ALMĂJAN

Ar fi prea obositoare truda de a analiza revista *Almăjana* în cei 10 ani de apariție neîntreruptă; o analogie cu moara – unul dintre simbolurile almăjenilor – mi se pare hazardată, însă nu rezist ispitei de a remarca periodicitatea apariției, faptul că cei câțiva *rândași*, și mă refer aici la colectivul de redacție, erau bucuroși să cedeze, de câte ori au avut prilejul, și altora *rândul* de a scrie, celor care nutreau chemarea de a împărtăși din prinosul lor de simțire și cunoaștere. Aparent, poate că acei cititori care au pus temelia acestei reviste și-au propus prea multe și, de multe ori, nu s-a reușit decât realizarea unei informări și o prelucrare primară a unor date dintr-o paletă vastă de cuprindere, dar poate tocmai aceasta face din *Almăjana* un izvor de cultură care s-a gândit inițial pentru almăjeni, dar care s-a dovedit cu o arie de cuprindere și o adresabilitate cu mult mai mare. Oricum, faptul că din când în când sunt amintit în paginile acestei reviste nu poate decât să mă onoreze.

Văzând cartea *Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă*, al cărei editor este mentorul revistei *Almăjana*, profesorul Iosif Băcilă, nu pot să nu constat că această revistă este cu mult mai valoroasă; conținutul cărții – bazat cu precădere pe articolele publicate în revistă – cred că ar face cinste oricărei publicații academice de istorie și reprezentă, cu siguranță, un reper important în bibliografia dedicată lui Eftimie Murgu.

Niciodată nu am vrut să mă erijez într-un *atoatecunoscător* – istoric, filolog, analist sau de altă orientare profesională –, am avut însă o curiozitate și aplecare spre cunoaștere și, pe baza unor lecturi orientate sau fortuite, am acumulat diverse cunoștințe și informații și am emis unele judecăți, poate nesistematizate, poate cu date inexacte și oricum cu caracter subiectiv, pe care, uneori, simt nevoia de a le împărtăși și altora, cel puțin pentru meditația celor dispuși să le perceapă.

De obicei, nu se vorbește despre frumusețea unei furtuni! Fulgerele, trăsnetele, vijelia și ploaia aduc mai degrabă o stare de teamă, în locul admirației pentru fenomenele naturii, teama de distrugere – dar distrugerea cui?, de regulă a ceea ce este făcut de om. Poate că această teamă, în contradicție cu legile naturii, ne împiedică să vedem „frumosul”, poate chiar „utilul”, deoarece natura nu face distincție între aceste noțiuni.

În fond, Eftimie Murgu a fost o furtună la mijlocul secolului al XIX-lea, un clarvăzător care i-a speriat pe cei ancorați în rutina trecutului, pe habotnici și pe inconștienți, dar care a reușit să-i mobilizeze pe cei care credeau în *libertate, fraternitate și egalitate* și, aș adăuga eu, pe cei care credeau, cu sufletul curat, în demnitate și respect.

Pe Eftimie Murgu îl „cunosc” de peste o jumătate de secol; în Almăj, unde statuile sunt mult mai rare

decât monumentele naturii, vederea de către un copil a unui „moș verde”, pe atunci situat undeva într-un colț al parcului din Bozovici, la granița cu o ruină la care într-un fel a și contribuit, fosta cazarmă imperială, acolo unde se ținea „jocul duminical”, privirea acestui intrus, blândă dar și pătrunzătoare, în orice caz, impunătoare, nu putea trece neobservată. La întrebarea potrivită vârstei: cine este acest moș cu barbă, răspunsul a venit, din partea bunicului, răspuns de altfel așteptat: a fost un OM MARE, de la Rudăria, pe care îl chema Efta Murgu.

Pentru almăjeni, Rudăria nu înseamnă mare lucru, localitatea nu se vede nicăieri din Almăj, în afara vecinătății imediate, doar rudărenii mai evadează uneori din arealul lor! Poate pentru comunele învecinate să aibă o semnificație aparte; dar pentru bozoviceni, Rudăria este ceva care se ascunde în spatele Dealului Rudăriei.

Nu cunosc prea multe date despre Eftimie Murgu; cele pe care le știu și care mi-au cristalizat o părere se bazează inițial pe beletristică (*Un om între oameni, Fericita jale a Cumbriei*, ulterior, *În afara gloriei*) și pe unele materiale conexe lecturate mai mult ca rod al întâmplării.

Născut în perioada de evoluție educativă din Almăj, fiu de ofițer al armatei craiești, Eftimie Murgu avea toate șansele să devină un ofițer de nădejde al armatei austriece. Nu urmează această cale, dar, ca și concepție, rămâne tributar educației militare primită în „Granița”, însă într-o anumită perspectivă – aceea de înarmare a poporului, spre binele acestuia și nu al unei stăpâniri care se va dovedi vremelnică! „Cea dintâi grijă să vă fie, fraților, arma (armata)”, îi scria Murgu lui Bălcescu!

A făcut Școala trivială la Bozovici; legenda spune că bunica sa, aducându-l pe neastâmpăratul Efta la școală, îl leagă de dânsa cu un ștric (funie); acesta se dezleagă, leagă un târș (mărăcine) și, evident, bunica ajunge la Școala trivială cu târșul... Dar, cu toată această ștângărie, Eftimie Murgu își urmează perseverent traseul de formare intelectuală prin școală.

Studiile nemilitare pe care le urmează îi permit, ca și altor români aflați în aceeași situație, să înțeleagă mai bine problema națională. Erudiția dobândită în școlile urmate, dar și dotarea naturală sunt concretizate prin memorii, cursuri, lucrări remarcabile. Toate acestea au condus și la anumite aprecieri de stimă, admirație sau respect ale

contemporanilor – prieteni sau dușmani – aprecieri de forma: Murgu este „o minte fantastică”, dar și „un tip fantastic de periculos”!

Menirea de dascăl, care milita pentru: „a ne împărtăși cugetările noastre în limba nașterii sau numească”, îi asigură contactul cu Moldova și Țara Românească, iar aceste contacte nu puteau decât să amplifice conștiința națională a lui Eftimie Murgu, conștiință afirmată încă din perioada studenției, dar, acum, într-un sens mult mai profund; se poate spune că, deși Revoluțiile de la 1848 au avut un puternic caracter național, Eftimie Murgu, fără a-i nega caracterul său naționalist, a fost unul dintre cei mai înțelegători, fermi și intransigenți eroi cu caracter internaționalist.

De altfel, nu cred că Eftimie Murgu a fost naționalist în adevăratul sens al cuvântului, decât în măsura asigurării unor drepturi elementare pentru fiecare națiune; faptul că ne considerăm români sau valahi, cum îi plăcea să spună (la origine, familia Murgu era o familie de aromâni provenită, se pare, din Sudul Dunării), necesita acceptarea și respectul celorlalți. Prin urmare, el considera că trebuie să fim recunoscători ca naționalitate cu drepturi depline, ca și alte naționalități, având autonomie în ceea ce privește limba, biserica și, implicit, școala și, nu în ultimul rând, autodeterminarea, viziunea finală fiind aceea a unei Români Mari.

De ce Eftimie Murgu reprezintă un simbol – **muntele**, cum se mai spune – nu numai pentru noi, ci, am curajul să spun, chiar pentru românitate? Deși tânăr, cu o puternică formație umanistă, juridică și filozofică, dar se pare că și militară, în perioada anilor 1840 simte pulsul istoriei pe care îl propagă în primul rând în țările românești. Într-un fel, Murgu pregătește Revoluția de la 1848 din Moldova și Țara Românească, dar contribuie activ și în Ungaria în calitate de reprezentant al Banatului și, aș adăuga, ca reprezentant al bunului simț în parlamentul ungar de atunci! Istoriografia română i-a acordat respect, fără a cunoaște sau fără a sublinia meritele acestui titan; apare sporadic prin intermediul citării unor sfaturi sau intervenții ale sale care puteau schimba mersul istoriei, dar de care, evident, nu s-a ținut seama sau au fost acceptate prea târziu.

Și în Almăj, cunoașterea lui Eftimie Murgu, ca de altfel și a altor oameni valoroși, este extrem de vagă. Probabil, în afară de Rudăria și Bozovici, unde există monumente dedicate lui Eftimie Murgu, prea puțini sunt cei care au un minim de cunoștințe despre această remarcabilă personalitate; poate schimbarea denumirii Rudăriei în Eftimie Murgu să fi adus un plus de prospețime în această cunoaștere, deși nu este în spiritul poporului român acordarea de nume proprii unor locuri (se spune că atunci când s-a pus problema reducerii numărului de comune/primării din Almăj, la ședința comună a reprezentanților comunelor Rudăria și Bănia, a fost și următoarea intervenție: „cei de la Rudăria vor ca să rămână primăria la ei, pe motiv că acolo s-a născut Efta Murgu, dar toată lumea știe că mama lui, Cumbria, a stat greoane la Bănia și numai când i-a venit sorocul să nască a trecut dealul la Rudăria...”).

Poate că este cazul să spunem câteva cuvinte și despre statuie; era puțin probabil ca monarhia Austro-Ungariei, căreia îi crease probleme în Revoluția de la 1848, dar și înainte, să-l reconsidere pe revoluționarul Eftimie Murgu; el este descoperit, oarecum timid, după formarea României Mari. Se constată, cu oarecare surprindere, că este singurul revoluționar implicat direct în toate țările și provinciile românești în timpul Revoluției de la 1848, și nu numai... Poate singura reținere în ceea ce-l privește, având în vedere relațiile de atunci ale României cu Regatul Serbiei, era poziția fermă și extrem de combativă împotriva stăpânirii și influenței bisericii sârbești asupra tuturor bisericilor din Banat.

Ca o recunoaștere a meritelor lui Eftimie Murgu în ceea ce privește conceptul de națiune și stat unitar român, dar și a clarviziunii acestui revoluționar pașoptist, în urma comenzii făcute de Reuniunea culturală „Traian Doda”, condusă de Iancu Conciatu, sculptorul Oscar Han realizează un bust pe baza unei fotografii de familie, dezvelit cu fast la Bozovici, în anul 1929.

Este meritul preotului Coriolan Buracu, fost senator în acea vreme, de a-i aduce osemintele de la Budapesta în cimitirul orașului Lugoj, în anul 1932, de altfel, fieful celei mai importante perioade a activității de revoluționar a lui Eftimie Murgu.

Deși tradiția de odinioară a Almăjului era de a „produce” generali – oameni de arme în majoritate – cazul lui Eftimie Murgu nu poate fi considerat aparte; el a fost desemnat în anul 1848, „căpitan suprem al Banatului”, funcție echivalentă de unii cu cea de voievod. Poate este bine să reținem că, împreună cu cei 13 generali pașoptiști maghiari condamnați la moarte în anul 1849, în Arad, la același proces, cu aceeași pedeapsă a fost condamnat și Eftimie Murgu, ceea ce, implicit, după părerea mea, îi conferă recunoașterea gradului de general!

Mai puțin cunoscut este faptul că Luceafărului poeziei românești nu-i era necunoscut Eftimie Murgu. Se pare că Eminescu cunoștea unele dintre manuscrisele cursurilor de filozofie predate de Murgu la Iași; oare în ce măsură filozofia Murgului „se topește” / apare în poezia lui Eminescu?

Eftimie Murgu, prin întreaga sa viață, s-a dovedit a fi un luptător perseverent cu greutățile vieții, greutăți provenite din condiția modestă, poate din lipsa de sprijin, de condiții materiale. Cu toate acestea, el a dovedit că prin muncă, printr-o educație temeinică, ajutat și de dotarea naturală cu care a fost înzestrat în Almăjul natal, prin sacrificii și acceptarea acelor lipsuri, se poate urmări atingerea unui țel nobil pentru care, cu siguranță, pot fi găsiți și prieteni, și susținători, dar și oameni de suflet gata oricând să-l urmeze.

Oare noi îl mai urmăm pe Eftimie Murgu?

Prof. univ. dr. ALIMPIE IGNEA,
Președintele Societății culturale
„Țara Almăjului” – Timișoara

**Iubiți bozovicieni,
Dragi almăjeni,
Stimați oaspeți,**

Bine ați venit la această minunată sărbătoare a Văii Almăjului, a spiritului bănățean și a culturii române:

– 10 ani de la prima apariție a revistei „ALMĂJANA”

și

– 80 de ani de la ridicarea Monumentului lui Eftimie Murgu, la Bozovici.

Prezența dumneavoastră, aici, la Bozovici – istorici, scriitori, cercetători, profesori, studenți și elevi – în număr atât de mare, dovedește faptul că Almăjul are oameni deosebiți care își iubesc locurile natale și știu să-și respecte istoria, tradițiile și strămoșii.

Și ca să-l citez pe Iancu Conciatu, în anul 1929 președintele Comitetului pentru Monumentul lui Eftimie Murgu: „Aci, în Almăjul Banatului, în cuibul șoimilor, cetatea munților, unde tradiția românească s-a păstrat mai curată și nepângărită, unde s-a zămislit însuși sufletul eroului bănățean, un mănunchi de bărbați, desemnați de popor, s-au constituit într-un comitet pentru a ridica prin danii publice monument lui Eftimie Murgu.”

Noi, cei de astăzi și cei de mâine, să îi pomenim, să îi preamărim și să le cinstim faptele!

AUREL MICLEA,
Primarul comunei Bozovici

**Stimați invitați,
Dragi colegi,
Iubiți elevi,**

Mulțumesc pentru invitația de a participa alături de dvs. la această manifestare culturală prilejuită de aniversarea a 80 de ani de când a fost pus aici monumentul lui Eftimie Murgu. Este lăudabil că o comunitate ca aceea a Bozoviciului și Almăjului în general știe să-și aducă aminte de strămoșii săi. Este o modalitate în plus cu acest prilej pentru că numele lui Eftimie Murgu a fost preluat în semn de respect și omagiu de localitatea în care s-a născut,

Rudăria, și instituția de învățământ cea mai importantă de aici, respectiv Liceul din Bozovici.

Eftimie Murgu este cu certitudine cea mai mare personalitate pe care a dat-o Valea Almăjului. Vă aduc în continuare câteva argumente în sprijinul acestei afirmații. A fost un om de cultură prin excelență. A început școala la Rudăria, după aceea continuând studiile la Caransebeș. Este adevărat că a avut șansa să studieze mai departe, pentru că tatăl lui era ofițer în armata imperială austriacă, dar asta nu scade cu nimic meritele celui care avea să devină un mare învățat. A studiat și a absolvit Facultatea de Filozofie de la Universitatea din Seghedin, apoi Facultatea de Drept a Universității din Pesta. A ajuns să ia doctoratul în drept tot la Universitatea din Pesta. De subliniat că toate aceste studii superioare le-a terminat cu mențiunea *Eminent*. A cunoscut limbi străine ca germana, maghiara, latina, greaca, slavona, fiind un erudit desăvârșit.

Eftimie Murgu a pus bazele învățământului filozofic la Universitatea din Iași, ca profesor de filozofie și logică. A fost jurist, om politic ca deputat în parlamentul maghiar (Dieta de la Debrețin, 1848).

De la început s-a implicat în politică pentru interesul românilor. A dus cu eficiență și argumente istorice și filozofice disputa pe tema latinității românilor și limbii române cu Sava Tököly. S-a ridicat deschis contra dominației habsburgice, fapt ce i-a atras condamnările și întemnițările ulterioare. Revoluția de la 1848 l-a afirmat pe deplin în postura de apărător al intereselor neamului său românesc. Ca ideolog și mentor al Revoluției (a fost profesorul revoluționarilor Nicolae Bălcescu și C.A. Rosetti), a refuzat onoarea ce i s-a făcut la Blaj, când i s-a propus să prezideze Adunarea din mai 1848. A condus însă Adunarea din iunie 1848 de la Lugoj, prilej cu care va deveni și președintele ei și căpitanul propusului *Căpitănat al Banatului*.

Pentru toate acestea Eftimie Murgu va fi condamnat la moarte prin ștreang, dar apoi i se comută pedeapsa datorită marilor mișcări populare de simpatie pentru el. Anii grei de temniță i-au șubrezit sănătatea, astfel că, în 1870 se stinge din viață la Budapesta și va fi înmormântat în Cimitirul Kerepesi din capitala Ungariei. Rămășițele pământești au fost aduse la Lugoj, în 1932, din inițiativa pr. Coriolan Buracu.

Eftimie Murgu reprezintă un adevărat simbol al jertfei pentru țară și neam, pentru latinitate și pentru apărarea bisericii ortodoxe românești în disputa cu cea sârbească. De aceea, tot ce se întâmplă azi, aici, este un fapt demn de toată lauda și este meritul comunității (de la cei tineri până la cei în vârstă) că știu să-și cinstească străbunii. Pentru aceasta meritați toate felicitările!

Bozovici, 22 mai 2009

Prof. dr. NICOLAE MAGIAR,
președintele Societății de Științe Istorice
din România, Filiala Caraș-Severin.

EMISIUNEA RADIO „MATINAL DE WEEK-END”, Duminică, 26 aprilie 2009, programul 2 (România Cultural). Orele 7,15 dimineața

Citind și recitind revistele «Almăjana»...

Maestrul Iosif Băcilă și distinsa lui fiică, Florina-Maria Băcilă, mi-au făcut daruri prețioase, de Sfintele Paști: cărțile *Omonimia în limba română* și *Întâlnire cu Almăjana*, precum și recentele apariții din revista *Almăjana*: numerele 2 și 3 din 2008. Am citit, cu mult interes, aceste cărți și, ca din altă lume, mai bună și mai dreaptă, mi s-au șoptit cuvintele lui Voltaire:

– «A nu fi bun, decât pentru tine însuși înseamnă a nu fi bun de nimic!»

Trăim într-o debusolată «Eră Coca-Cola», unde

«economicul strivește spiritul!» De fapt, de la Marea Revoluție Franceză, o fortă ocultă lovește, dur, statele naționale, economiile lor și cultura creștină. La scară mondială! Mă bucur că există și «oameni între oameni», care sunt perfect conștienți de faptul că trăim într-o epocă străbătută nu de o criză politică, nu..., ci de una morală. Mântuirea noastră constă într-o sinceră pledoarie pentru protecție socială, pentru cultură și, nu în ultimul rând, pentru adâncirea învățăturilor Mântuitorului. Ale Domnului Iisus Christos, având ca punct de plecare cuvintele, pline de înțelepciune, ale genialului Dostoievski:

– «Cred că nu există nimic mai frumos, mai adânc,

mai iubitor, mai perfect decât Iisus. Bolnav de dragoste, îmi spun, nu numai că altul nu este ca El, deși s-ar putea să fie. Aș zice mai mult: dacă cineva mi-ar dovedi că Iisus e în afara adevărului, că adevărul L-ar exclude pe Christos, aș alege, mai degrabă, să rămân lângă Christos, decât în adevăr. Există o singură dovadă a frumuseții absolute: IISUS»!!!

Acestea sunt gândurile care mi-au venit, după ce am citit și am aprofundat ultimele numere ale revistelor Almăjana. Această revistă este a Liceului Teoretic «Eftimie Murgu», din paradiasiacul Bozovici, liceu care a sărbătorit nu demult 50 de ani de existență. Iar revista a împlinit 10 ani de la prima apariție. Omagiul adus revistei, de personalități creatoare, din țară și de peste hotare, se leagă, granitic, de un alt omagiu: acela adus sublimului revoluționar de la 1848 – Eftimie Murgu – căruia i-am dedicat o cantată de Paști – «Epitaf Eftimie Murgu» – și «Monodie în stil bizantin».

În prefața remarcabilului volum – Întâlnire cu Almăjana – conceput de doctor în filologie și lector la Catedra de limba română a Facultății de Litere, Istorie și Filozofie, din cadrul Universității de Vest din Timișoara, – am numit-o pe maestra Florina-Maria Băcilă – scriitorul Ioan-Nicolae Cenda a comentat următoarele:

„Țara Almăjului se face cunoscută, mai mult ca oricând, prin CĂRȚI, semnate de nume care nu mai au nevoie de prezentare, de la Eftimie Murgu până la miracolul din creația elevilor. Ei, almăjenii, au vocația scrisului. Pe Eftimie Murgu l-au ridicat – cu argumente impresionante – la rangul de Zeu și Apostol.

De câțiva ani, din Valea Almăjului a pornit în lume «Almăjana» la început, «Almăjul», dar «politicos», i-a dat întâietate «Almăjanei»), o revistă de cultură, cu «ferestre deschise» pentru toți cei care știu mânuie condeiul. Revista militează pentru cunoașterea valorilor zonale (... de la particular la național, ... de la național la universal...).

Poetul-profesor Iosif Băcilă, mergând pe drumul bătătorit de Eftimie Murgu, a găsit miracole sub pietrele muntelui și ale morilor, în... Valea Miracolelor. Inspirat! Și tot de aici, un prozator, pe care l-am cunoscut până nu demult doar din cărțile publicate (și-a adăugat un «cognomen», amintind de Vale), Ion Marin Almăjan, scriitor cu nume înscris în toate tratatele care se referă la literatură.

Almăjenii trăiesc sub semnul MUNTELUI și al lui Eftimie Murgu (nu demult, unul «peștiș la mațe» s-a «îndrăgostit» de bustul Marelui Patriot și... l-a luat de pe soclu, din fericire pentru scurt timp...). El rămânând Mentorul – Pavimentul și Eruditul, Altarul și Zeul.»

În ceea ce mă privește subliniez punctele mele de vedere:

1. Revista conține eseuri, profunde, despre trecutul Banatului Montan, din județul Caraș-Severin, pornind de la sensul aforismului creat de genialul Lucian Blaga:

«Cu greutatea trecutului ne-am obișnuit ca și cu greutatea atmosferei: nici n-am putea exista fără ea...».

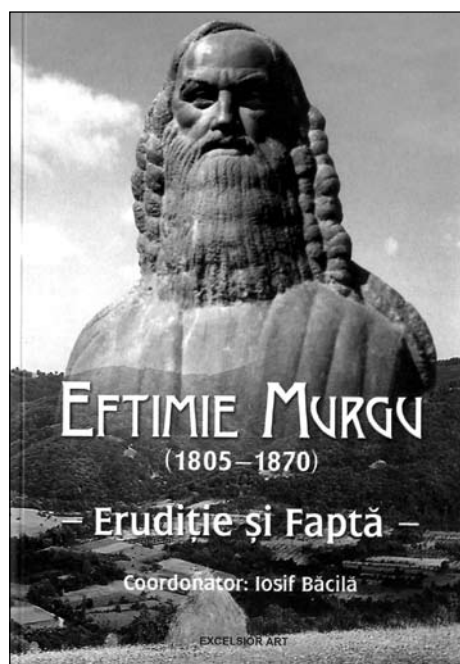
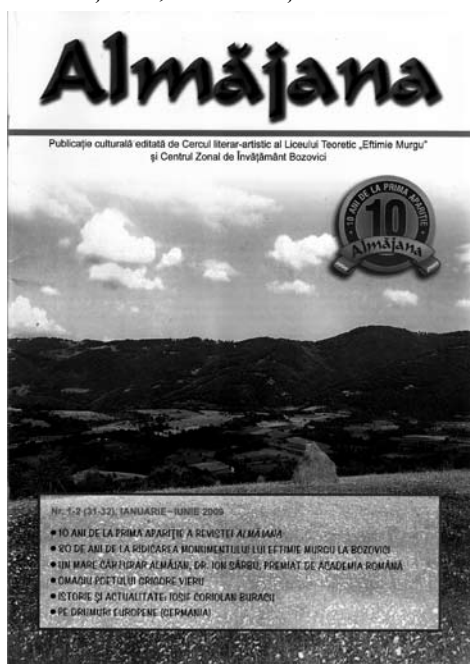
2. În revistă se obține o fuziune spirituală între tradiție și inovație.

3. Ca «motto», revista ar putea avea cuvintele solarului compozitor din generația enesciană, Dimitrie Cuclin, cuvinte, după care, «cine judecă un creator după dosare politice e sau stalinist sau fascist!»!

4. Revista constituie un omagiu adus autonomiei esteticului.

5. Citind-o și recitind-o, îmi vine a «melodia» pe aforismul sculptorului-poet, Pavel Mercescu: «Eminescu este numele cu care se iscăleşte România, într-o limbă pe înțelesul tuturor»...

DORU POPOVICI

OMAGIU PENTRU REVISTA «ALMĂJANA»...

Într-o eră debusolată,
Unde
Economicul strivește spiritul,
În timp ce o forță ocultă,
Prin slugile ei,
De la Marea Revoluție Franceză, încoace,
Lovește, dur, statele naționale,
Economiiile lor
Și, nu în ultimul rând,
Perceptele christice,
Revista Liceului Teoretic
«Eftimie Murgu» – Almăjana –
Publică profunde eseuri,
În care, «Patria ca meditație»,
Trecutul și prezentul nostru cultural
Se îmbină emoționant,
Ca stelele de pe bolta cerească, într-o
binecuvântată lună de august,
Și relevă acea limpiditate
«Pe care o conține
Hrisalida lucelei din Calea Lactee»...

Când un liceu, din țară, generează
O asemenea revistă,
România are un viitor, emoționant,
Deoarece profesorii instituției de cultură
Sunt convinși că:
«Acela care arde ca o flacără
Călăuzește și pe ceilalți
Prin întuneric»...

DORU POPOVICI

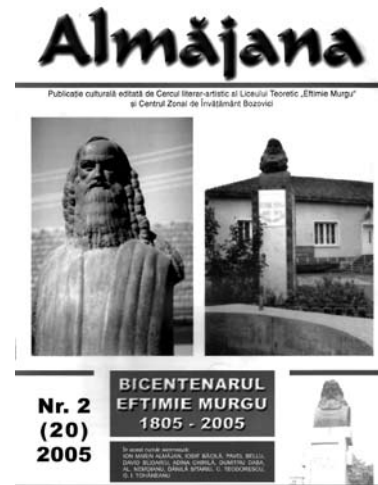
VOLUMUL ÎNTÂLNIRE CU ALMĂJANA,
DE FLORINA-MARIA BĂCILĂ

Florina-Maria Băcilă, – așa cu reiese din volumul *Omonimia* – este, în prezent, lector la catedra de Limba Română a Facultății de Litere, Istorie și Teologie, din cadrul Universității de Vest din Timișoara. A publicat studii, articole și recenzii din domeniul lingvisticii, în volume colective, în reviste de specialitate și de cultură. Volumul prin care a atras atenția, în mod deosebit, este *Omonimia în limba română – privire monografică*. Este doctor – «magna cum laude» – din iulie 2007, când a susținut teza *Omonimia în limba română*, sub conducerea profesorului universitar dr. Vasile Frățiță. Pe coperta cărții se reliefează următoarele considerente:

„*Omonimia în limba română* tratează monografic o temă de vocabular extrem de incitantă. Privită ca «accident», ca «boală a limbii», întrucât reprezintă o anomalie semiotică prin faptul că, în cazul său, aceeași expresie lingvistică denumește cel puțin două obiecte,

omonimia a atras interesul multor lingviști români, care i-au și consacrat numeroase studii, ocupându-se de un aspect sau altul al acestui fenomen. Nimeni nu a realizat însă până în prezent o monografie a omonimiei, un studiu de asemenea anvergură, prin care să se propună și să se aplice o perspectivă atotcuprinzătoare. De aceea, putem afirma că ne aflăm în fața primului studiu integrator al fenomenului, urmărit în toate manifestările sale din limba română.

O atare imagine panoramică se compune după un itinerar extrem de interesant: autoarea a pornit dinspre definițiile omonimiei spre faptele care au generat-o, a estimat care sunt consecințele apariției ei în vocabularul românesc, a clasificat omonimele după criterii clar stabilite, s-a referit la particularitățile înregistrării omonimelor în dicționare și a întreprins un scurt istoric al lexicografiei omonimice românești. În cercetare, Florina-Maria

Băcilă a împletit judicios perspectiva diacronică cu cea sincronică, observațiile lexicale cu cele de natură stilistică, dialectologică sau sociolingvistică. Această voluminoasă lucrare invită la reflecție pe tema atitudinii față de cuvintele «înșelătoare», care, din varii motive, își dobândesc «în afara legii» locul în sistemul limbii”.

Ca scriitoare, Florina-Maria Băcilă ne-a oferit volumul *Întâlnire cu Almăjana – lexicologie, gramatică, stilistică, recenzii, eseuri*. Autoarea a precizat că:

„Volumul de față reunește studii, articole, recenzii, portrete și eseuri apărute, de-a lungul ultimilor zece ani, în revista «Almăjana», publicație culturală editată de Cercul literar-artistic al Liceului Teoretic «Eftimie Murgu» și Centrul Zonal de Învățământ Bozovici, Caraș-Severin.

Concepute sub forma unei fericite și rodnice întâlniri cu spiritul acestei reviste, mai bine zis cu limba română, cu vrednicii ei slujitori pe tărâmul didacticii și cu făuritorii unor bucurii editoriale de ieri și de azi, lucrarea cuprinde trei secțiuni: **Dascălii mei de suflet, Gâlceava cuvintelor cu lumea și Cartea, ca sărbătoare a sufletului.**

În fiecare secțiune, textele inițiale sunt aranjate, în general, în ordinea cronologică a publicării lor în revistă, fiind reproduse, de regulă, fără modificări (așadar, cu inerentele stângăcii ale încercărilor de început), iar acolo unde acestea există, ele se datorează unor motive de ordin tehnic ori sunt de natură stilistică, urmărind să aducă mai multă claritate în exprimarea ideilor.

Adunarea, într-un volum, a unor atari contribuții găzduite, în timp, în revista «Almăjana» – care, în primăvara lui 2009, va sărbători zece ani de apariție – are ca scop să ofere, pas cu pas, o (posibilă) imagine de ansamblu a preocupărilor noastre filologice (în sensul etimologic al termenului) și a izbânzilor de până acum pe drumul cuvântului scris.”

În calitate de compozitor am scris poemul «Omăgiu lui Sadoveanu» și, de aceea, am pus accentul pe considerațiile autoarei, legate de opera lui Mihail Sadoveanu. În acest sens citez fragmentul:

„**Când mi-a căzut în mână volumul – Sadoveanu**

– **vocația sacrului**, apărut, în 2002, la Editura Marineasa din Timișoara, am vrut să văd, din curiozitate, ce se poate scrie despre Sadoveanu. În primele pagini, am descoperit ceea ce autoarea, profesoara Floare Nicola, a intitulat, cu oarecare sfială, impregnată de o debordantă sinceritate, **Mărturisire**. Recunosc că am zâmbit sceptic citind rândurile următoare: «[...] înainte de a fi racordați la tot ceea ce înseamnă Europa de azi, trebuie să fim noi înșine, încercând să regăsim profunzimea ființei noastre naționale, după cei cincizeci de ani de comunism, care au fost tot atâția ani de mutilare spirituală și morală; ar fi păcat să o lăsăm din nou amenințată, de data aceasta de teama de a fi mai puțin europeni. Or, Sadoveanu ne poate ajuta, pentru că el este unul dintre cele mai importante repere identitare din cultura noastră.»

Abia la finalul cărții aveam să-mi dau seama că aceste cuvinte reprezintă crezul adânc al celui care pornea pe un drum sinuos, sfidând perspectivele postmoderne de analiză și asumându-și riscul de a se ocupa de un scriitor pe care, din nefericire, prea mulți îl consideră azi perimat. Dincolo de toate, mărturisirile de mai sus probează altceva: curajul enorm al unui dascăl de limba și literatura română. Curajul de a se înverșuna să demonstreze oricui, dar, mai ales, tinerilor importanța covârșitoare, în procesul devenirii umane, a relației dintre cultură și religie, printr-o nouă manieră de abordare a operei sadoveniene: aceea a legăturii ei cu sentimentul religios, cu sacralitatea, cu spiritualitatea, ca mod de manifestare specific omenesc.”

Dar întregul volum trebuie pus într-un con de lumină torențială, având în vedere faptul în virtutea căruia autoarea relevă o pregătire literară deosebită, la care se adaugă o fină muzicalitate a stilului și observații personale, pe deplin convingătoare. Și în deplinătate lucrarea Florinei-Maria Băcilă ar putea avea ca «motto», aforismul generat de sculptorul-poet: Pavel Mercescu:

«românul este ca nicovala ce rabdă
până când cad cozile ciocanelor
iubirea față de părinți este patriarhală
față de patrie o religie.
Mama și patria sunt superioare raiului»

«nu ne-a ajuns balcanizarea
rusificarea și chinezificarea sufletului românesc,
avem bube la picioare de cât am stat în genunchi
la asiaticizarea noastră,
acum în fața Europei ne clătănim
sprijinindu-ne de toate gardurile!»

«nici lanțurile, nici împilarea imperiilor din jur,
nu ne-au sugrumat, căci românul a adăpostit
pe Dumnezeu în casa lui, mai bine ca alții...»

FLORINA-MARIA BĂCILĂ, ÎNTÂLNIRE CU ALMĂJANA (ÎNSEMNĂRI)

• Cartea domnișoarei lector dr. **Florina-Maria Băcilă**, *Întâlnire cu Almăjana*, cea de-a doua, într-o numărătoare de-abia începută, cuprinde studii și articole de *lexicologie, gramatică, stilistică, recenzii și eseuri*.

• Într-o altă împărțire, alta decât cea de la cuprins, cartea are două părți bine conturate:

I. Portrete – realizate cu o pană de scriitor, unde se poate sesiza ușor *talentul literar* (poate moștenit și, sigur, dăruit de Dumnezeu!)

II. Crochiuri filologice (de stilistică, gramatică, lexicologie, recenzii, eseuri), unde vorbește specialistul în domeniul limbii. Această „gâlceavă a cuvintelor cu lumea” este tratată „pe simplu”, autoarea reușind un mic tratat „pe înțelese” și pentru cei neinițiați în „întortochiatele legi ale lexicului”.

• Lucrarea a apărut la Editura Excelsior Art din Timișoara și așa putea să o numesc *bijuterie* din toate punctele de vedere: copertă, tehnoredactare, calitatea hârtiei.

Am popularizat cartea distinsei Florina-Maria Băcilă și toți cei care au văzut-o au frunzărit-o și..., mai rar, au citit-o, au dat această etichetă.

• Am spus la diverse întâlniri că tatăl, Iosif Băcilă, a *născocit* o revistă, în care, printre mulți alții, s-a prins în *joc* și fiica, Florina. Sigur, gândul ne zboară spre *Cartea cu jucării* a maestrului T. Arghezi (Baruțu, fiul poetului de la Mărțișor, a publicat și el în *Almăjana* lui I. Băcilă!).

• Florina a luat jocul în serios și i-a respectat regulile: *original, științific, temă de cercetare* interesantă pentru cititori. Iată de ce o *întâlnire* cu *Almăjana* (mai potrivit mi se pare o *reîntâlnire*!).

• Revista din Almăj s-a înnobilit prin cartea Florinei, a arătat că articolele dintr-o *foaie* „de margini” pot deveni cărți. Sunt convins că și altele se mai pot naște din *Almăjana*, o revistă de talia *Steaua, Anotimpuri literare, Reflex, Banatul* ș.a., chiar dacă acestea nu sunt de la centru.

• Portretele autoarei, *urcătoare* le-am putea numi, sunt:

Irina Frâncu – dascălița din gimnaziu, cea care a intuit valoarea elevei sale, dar a știut să oprească „accelerația” („Florina, mai ușor, fată, cu accelerația!”, p. 23).

Iosif Băcilă – tatăl, dar și profesorul sever, de la care a învățat „cum să învăț pe alții, cum să conduc complicata *mașinărie* care e clasa” (p. 31).

G. I. Tohăneanu – „subtilul filolog-poet”, profesorul emblemă al filologiei timișorene. În carte, el este *Magister*.

Cercetătoarea de astăzi a învățat de la *Magister* că nu se concepe „studiul limbii fără sprijinul literaturii”.

Felicia Giurgiu – profesoara la care autoarea a remarcat „vasta cultură a dascălului, a omului de litere”. În cuvinte puține, d-șoara lector prezintă cărțile semnate de Felicia Giurgiu ca într-o coloană de dicționar (Multum in parvo!).

Galeria se încheie cu *Everestul*, d-nul prof. univ. dr. **Alexandru Metea**, profesorul de la care au învățat gramatică zeci de generații de dascăli. Mai târziu, cărțile dumnealui au fost „cărți de căpătâi” pentru cei care aveau nevoie de gramatică la diferite examene. *Gramatica de la A la Z, Limba română esențială, Limba română actuală* – sunt lucrări necesare pentru un filolog. În carte, Florina-Maria Băcilă se mai întâlnește cu prof. Metea și atunci când îi prezintă operele lingvistice publicate în ultima vreme (p. 120-122 și 113-119).

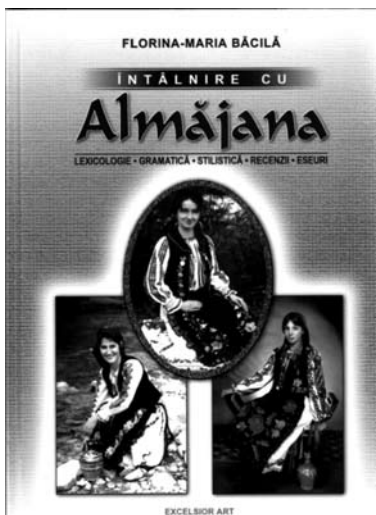
• Având ca *motto* – „*Cartea, ca sărbătoare a sufletului*”, autoarea a realizat câteva eseuri despre L. Rebreanu – *Ciuleandra*, Al. Metea – *Expresivitatea structurilor sintactice*, Limba română esențială, Floare Nicola – *Sadoveanu, vocația scrișului*, Gh. Jurma – *Sadoveanu sau lupta cu balaurul*, Vasile Frățilă – *Studii de toponimie și dialectologie, Cercetări de onomastică și dialectologie*, Ion Marin Almăjan – *În afara gloriei*.

• În cele opt lucrări se remarcă bogăția informațională, stilul științific, buna cunoaștere a cărților prezentate, nouitatea autorilor aleși.

• *Gâlceava cuvintelor cu lumea* devine un *mic tratat* (de circa 50 de pagini de lexicografie stilistică. Poezia lui Iosif Băcilă este textul-suport pe care autoarea face observații privind structura lexicală a cuvintelor. Aș îndrăzni să spun că este cea mai bună *monografie* despre I. Băcilă. Poezia lui Băcilă este *disecată* pentru a găsi cuvintele care se pliază pe observațiile stilistice. Nici o undă de subiectivism. În text nu vorbește fiica despre tată, ci specialistul despre volumele de poezii.

• *Lecția lui A și Omonimia în textul literar* sunt crochiurile tomului *Omonimia în limba română (Privire monografică, de 376 p., Editura Excelsior Art, 2007)*.

În urma lecturii cărții *Întâlnire cu Almăjana*, de Florina - Maria Băcilă, se poate ușor constata că autoarea are **har** scriitoricesc (... chiar și-n tratatul despre *Omonimia în limba română* se poate remarca un „roman”, ale cărui personaje sunt omonimele). Cu abilitate se combină **stilul științific**, rece, sobru, cu cel beletristic, cald, conotativ, ușor ironic, atractiv.

EFTIMIE MURGU (1805-1870) – ERUDIȚIE ȘI FAPTĂ (ÎNSEMNĂRI)

• Editura *Excelsior Art* a adus în casele cititorilor – câți au mai rămas! – cartea – „Prietenul care nu trădează”, lucrarea lui **Iosif Băcilă**, în ipostaza de **coordonator** (cum îi place să-și spună de astă dată, cu modestia-i caracteristică), *Eftimie Murgu (1805-1870) - Erudiție și Faptă*.

• În cele 281 de pagini, coordonatorul I. Băcilă a reușit să unească 24 de studii și articole, 5 texte și fragmente literare despre patriotul, învățatul, apostolul, ... Zeul Almăjului, Eftimie Murgu.

• De ce aceste materiale și nu altele s-ar putea întreba cineva?! Răspunsul este simplu: Toate au fost publicate în *Almăjana*, ce-a de-a doua *fată* a poetului din Valea Miracolelor.

• *Almăjana* este și liantul dintre cele două cărți apărute la aceeași editură: *fiica* și *tata*, care, pe lângă înrudirea de sânge, au și patimile „cititului și scrisului”. *Almăjana* este sora de cuvânt a Florinei și fiica de hârtie a lui Ioța Băcilă.

• În „Cuvânt înainte” („Închinare” spune scriitorul emblematic al Văii), Ion Marin Almăjan prezintă importanța revistei din Almăj, o revistă demnă de a fi alături de marile reviste de literatură și cultură.

• Materialele adunate sub copertele acestei cărți stau sub semnul *diversității*. Unele sunt:

a. articole de istorie, legate de personalitatea lui Eftimie Murgu: Dănilă Sitariu, Dumitru Popovici, Rista Popovici, Ion Marin Almăjan, Pavel Panduru, Alexandru Metea.

b. articole cu „iz” literar despre Eftimie Murgu și Valea Almăjului: Iosif Băcilă, Doru Popovici, Constantin C. Gomboș, Alexandru Nemoianu, Ionel Cionchin.

c. articole / însemnări despre cărți în care se prezintă omul și opera lui Eftimie Murgu: Florina-Maria Băcilă, Dumitru Popovici, Octavian Doclin.

d. însemnări despre manifestările culturale legate de Eftimie Murgu: Constantin C. Gomboș, Petru Novac Dolângă, Iancu Conciatu, Nicolae Irimia.

• Era firesc ca Ion Marin Almăjan să apară de trei ori cu materiale diferite, fiindcă – după modesta mea părere – este unul dintre cei mai buni cunoscători ai tradițiilor locale și ai documentelor ce țin de Eftimie Murgu. Cartea domniei sale, *În afara gloriei*, poate fi citită ca o operă beletristică, dar și ca una științifică.

• Care sunt *meritele* lui Iosif Băcilă în această carte:

1. A oferit un portret al lui Eftimie Murgu, în „oglinzi paralele”;

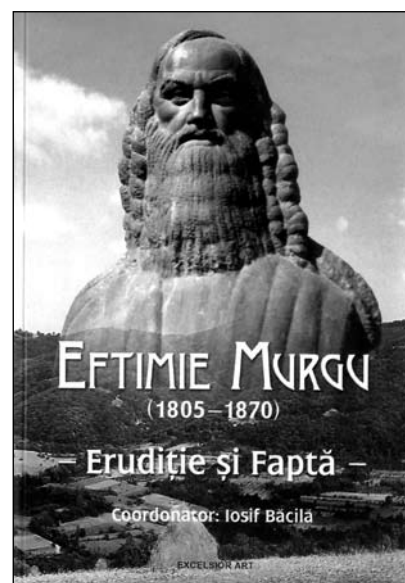
2. A adunat materialele dintr-o revistă și le-a ordonat într-o carte;

3. A dat posibilitatea cunoașterii lui Eftimie Murgu nu numai pentru istorici, ci și pentru cei care „sunt obligați” să știe cine a fost Eftimie Murgu.

4. A înțeles că „Uniunea Europeană” este „o ladă de zestre” în care fiecare națiune pune ceva din istoria și specificul care o reprezintă...

5. „Lista meritelor” rămâne deschisă – pentru cititorii – din păcate rândul lor se micșorează într-o lume ce „pute” a bani, a indiferență ..., a politică – interesați și pasionați care nu vor să creadă că se va auzi „S.O.S. – Cartea!” (Doamne, ferește!!)

IOAN - NICOLAE CENDA

INTERVIURI *Almăjana*DE VORBĂ CU DL. PROF. PAVEL PANDURU –
CEL DIN VALEA ALMĂJULUI

*Celor cu mari merite li se ridică statui. Semnatarul interviului nu îndrăznește decât să se mulțumească cu răspunsurile mai mult decât modeste rostite de dascălul care 40 de ani a slujit Școala din Prigor, comuna în care Cel de Sus i-a deschis ochii și calea spre înțelepciunea transiterii celor sacre ale noastre, ale românilor. Profesorul **Pavel Panduru**, de 25 de ani director al Școlii din Prigor, ne-a mărturisit în parte, dar multe taine din viațuire păstrându-le ascunse. Nu putem să nu consemnăm câteva date despre care aproape că a refuzat să vorbească. Așa, de pildă, n-a motivat de ce nu a acceptat să rămână în domeniul cercetării la Timișoara sau la Cluj, unde și-a împlinit studiile. Vă dezvăluim noi răspunsul: l-a atras glia din care a pornit. Pentru a-l face cât de cât cunoscut, l-am rugat să se prezinte singur.*

– M-am născut la Putna, în 6 noiembrie 1947, unde urmez ciclul primar și cel gimnaziul la Prigor. Liceul l-am făcut la Bozovici, Facultatea de geografie-istorie la Timișoara și apoi cea de istorie-filozofie la Cluj. În 1969, am venit, că am vrut, la Prigor, unde sunt și acum. Am fost și director de cămin și am avut tot felul de funcții pe vremuri, de la pregătirea militară, până la activitatea cu tineretul, iar din 1974 sunt și director de școală. Preocuparea de bază pe care am făcut-o în afara catedrei, din plăcere, a fost cercetarea istoriei și culturii locale și a istoriei Banatului de munte. Așa am publicat zeci de articole de istorie, etnografie, tradiții, obiceiuri, în mai multe reviste din țară, dar mai ales în publicații din județ. O bună parte din ele le-am publicat în „Almăjana”, revistă ce nu demult a sărbătorit 10 ani de la prima apariție. M-am exprimat altă dată despre ea mai plastic sau dacă vreți metaforic (v. „Almăjana”, Anul VI, nr. 3 (18)/2004, p. 44):

«Este rugăciune
Este cântec
Este dor,
Este jale
Este suflet
Este organism viu
Este Țara Almăjului –
Este pleiada înaintașilor creatori

de cultură națională și europeană, apărători ai fruntariilor românești în vremuri de restriște

Este biruința spiritului de ieri, astăzi și de mâine

Este sărbătoarea de suflet ce a prilejuit întâlnirea cu dumneavoastră – atâtea minți luminate și suflete mari

Este „pohta ce-am pohtit”!».

Și nimeni nu poate tăgădui că, după un deceniu, „Almăjana” a devenit o instituție care învață, din care se învață, este o instituție care gândește și creează caractere.

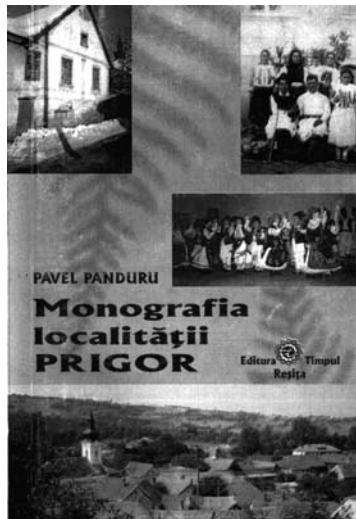
– *Domnule profesor, vă accept modestia, dar e necesar ca măcar lucrările pe care le-ați tipărit să le numiți.*

– Fără a le prezenta într-o ordine cronologică, am publicat **Monografia comunei Prigor**, în 2000, când am sărbătorit 450 de ani de atestare documentară a localității. Am fost primii din județ care am făcut asemenea manifestare de sărbătorire a satului, cu peste 200 de invitați. Am mai scris o lucrare despre portul almăjan (n.n.: **Portul popular românesc – tradiție istorică și continuitate**

etno-culturală în Țara Almăjului), în care încercam să relev nu atât îmbrăcămintea, ci, mai ales, sistemul existențial al femeii în Valea Almăjului și al femeii române în general, singura femeie care îl depășea pe Napoleon, făcea patru lucruri deodată. Am scris și despre biserica din Prigor și despre colonelul Pavel Boldea...

– *Anul acesta (2008) ați publicat o carte despre cunoscutul preot Iosif Coriolan Buracu, unul din „aleșii elitelor românești din Banatul primei jumătăți a secolului trecut”. Vă rog să ne dați câteva detalii despre această lucrare.*

– Încă de copil, personalitatea preotului Buracu m-a impresionat. Apoi, ca student, în măsura care se putea în acei ani, m-am documentat despre el. În anii '80 am publicat câteva articole, în cadrul simpozionelor organizate de profesorul Gheorghe Magas, dar se spunea că a simpatizat cu legionarii și nu era agreat de sistem. În 1988 am pregătit comemorarea a 100 de ani de la naștere, am făcut peste 200 de invitații, pentru a participa universitari de la Cluj până la București și, după ce au acceptat să participe, șefa de-atunci a Comitetului de Cultură de la Reșița ne-a

oprit manifestarea. În 1998 am sărbătorit 110 ani de la nașterea lui Coriolan Buracu, când am publicat o serie de articole, studii și am organizat o manifestare. Anul acesta, la 120 de ani, comemorarea a fost întregită de dezvelirea unui bust făcut de George C.O. Banu din Mehedinți, amplasat în curtea bisericii, și o placă comemorativă pusă pe primărie, iar școala din Prigor, începând cu anul de învățământ 2009/2010, se va numi Școala de Arte și Meserii – „Iosif Coriolan Buracu”. La Editura Tim, am scos o carte document **Iosif Coriolan Buracu - o legendă vie**, în care au publicat mai mulți autori. Bucuria noastră a fost că la manifestare au participat personalități din toată țara, inclusiv un strănepot (n.n.: prof. Alexandru Nemoianu), din America, al celui sărbătorit. Au mai fost scriitorul Ion Marin Almăjan și câte o delegație de la Arhivele Statului din Mehedinți și Caraș-Severin, în frunte cu directorii celor două instituții.

– *De 40 de ani amprenta Dvs. s-a pus pe școala de la Prigor și ați reușit să o faceți să fie astăzi foarte bine cotate în toată zona. Care sunt atuurile Dvs. în acest demers?*

– Când am revenit, după studii, la Prigor, erau doar cinci absolvenți de universitate. Am reușit să inoculez ideea de a aprecia școala. Acum sunt sute de absolvenți și nu-i mai putem opri. Apoi, în anii '70, aveam școală cu zece clase și numai două săli de clasă cum trebuie. Am început să construim școala nouă și, acum, Școala de Arte și Meserii, de 11 clase, are cam tot ce-i trebuie. Mai important e că am pus accent pe instrucție, dar în același timp pe partea de zidire. Am încercat să creez modele, motiv pentru care am scris portrete ale înaintașilor care s-au sacrificat pentru țară. Dacă în anii mei de început era doar ciclu gimnazial, în anii '80 am făcut Școală profesională de tractoriști, prima de trei ani, în sistem redus, din mediul rural. Zeci de almăjeni s-au calificat în meseria de tractorist. După aceea am făcut Liceu Agricol, curs comasat, unic în județ. După 1990, pe acesta l-am transformat în Școală de ucenici și complementară, iar din 2004 avem structura amintită mai sus. Domeniul este prelucrarea lemnului cu meserii diverse. Pe lângă acest domeniu am făcut cercuri de sculptură clasică, sculptură ornamentală, iar la fete cerc pentru croitorie și cusături naționale, un cerc de pictură pe sticlă și pe lemn. Avem copii care lucrează acasă, în alte părți din țară și chiar în străinătate.

– *Desigur că a fost nevoie să perfecționați continuu cadrele, să dotați școala cu material didactic modern...*

– Într-adevăr, am adus din depozitul central de la cele mai simple obiecte (planșe, hărți), până la magnetofone etc. După 1990, modernizându-se sistemul, am avut primul laborator de informatică din mediul rural, iar în anii '95-'96 am înființat Centrul de resurse umane și Centrul de informare zonal. Mereu am schimbat înfățișarea fizică a școlii, dar accentul a fost pus pe elementul om.

Permanent am căutat să fie cadre calificate, i-am ajutat pe tineri să participe la reciclări, la grade. Avem 40 de posturi și chiar zilele acestea am făcut nouă dosare pentru grade didactice.

– *Sunteți, în același timp, și unul dintre cei mai importanți animatori culturali din Valea Almăjului...*

– E adevărat că mult timp am fost director de cămin cultural și aveam două ansambluri: „Doina Prigorului” la cămin și „Prigoreana” la școală, dar de multe ori le-am combinat și am prezentat spectacole în toată țara. Am avut și formație de teatru și fiecare spectacol avea o temă legată de istorie, de formarea Prigorului sau aspecte din Almăj, fie despre Marea Unire, adică am îmbinat istoria cu viața practică a almăjenilor. Mai facem și acum spectacole cu formația școlii, cu fanfara din Borlovenii Vechi, la Timișoara, Turnu Severin, Orșova, la Mehădia etc. Am fost în vara aceasta de două ori în Serbia, cu cărțile despre Coriolan Buracu și Pavel Boldea. După cum știți în fiecare an organizăm manifestări cu cei mai importanți oameni din Banat și din țară.

– *Ca profesor de istorie ce le transmiteți elevilor?*

– Le insuflu respectul pentru înaintași. În contextul ideilor greșite despre poporul român le arăt că nu e așa. Strămoșii noștri nu s-au dus la alții să ia nimic, ba, dimpotrivă, au apărat existența creștinismului în Europa Centrală și de Est... Am încercat de a insufla la elevi sfânta tradiție, să-i fac să înțeleagă că nu putem trăi fără cele trei iubiri: iubirea de muncă, iubirea de semeni și suprema iubire de Dumnezeu.

– *Aveți și rețineri față de interpretarea istoriei adevărate de către unii din contemporanii noștri?*

– Da. Sunt mai multe grupări, din care fac parte intelectuali „cocoțați” în funcții bine plătite și care cheltuiesc banii noștri pentru cultura antiromânească... Cred că istoria adevărată e un nume nu un număr, cum încearcă ei să spună. Dacă dintre marile noastre personalități istorice, sfinții noștri înaintași – Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul –, în manualele de istorie sunt trecuți primul ca un curvar, iar al doilea ca aventurier, asemenea aberații sunt o blasfemie la adresa națiunii române. Nu aceasta este istoria noastră, ea însumează faptele noastre. Istoria reprezintă, în

primul rând, credința, fără de care n-am fi putut exista. Credința amintită la cele trei iubiri: de muncă, de semeni și suprema iubire de Dumnezeu. Din aceste trei iubiri s-au desprins trei arme de luptă cu care au răzbit românii de-a lungul vremii în fiecare etapă. E vorba de cântecul, crucea și plugul pe care îl schimbau cu sabia. Astea sunt cele trei elemente care au fost „armele” de bază ale românilor.

– *Ca o recunoaștere a meritelor Dvs. ca istoric și om de cultură, în 2006, ați fost distins cu „Diploma de excelență” din partea Asociației Române pentru Patrimoniu...*

– Dar să știți că nu pentru asta am făcut. Am căutat să creez pentru tinerele

generații repere pentru noul model de existență, respectând ceea ce au făptuit înaintașii. Nu trebuie să ne fie rușine că suntem români. Dimpotrivă. (Americani își pun drapelul peste tot și pe tricouri, iar noi dăm foc la steag). Așa, de pildă, în anii '96-'97 am scris un studiu despre lupta de rezistență anticomunistă în Valea Almăjului. După acest studiu, împreună cu Lucian Ionică și Iosif Costinaș, am făcut un film gen „Memorialul durerii”, de vreo 25 de

minute, care a fost prezentat pe TV Timișoara. În 2008, la Editura Neutrino din Reșița, ca o mai veche preocupare, mi-a apărut cartea **Țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate românească**. Și, vom mai vedea...

2008, toamna

A consemnat – TITUS CRIȘCIU

DRAGOSTE PENTRU VALEA MIRACOLELOR

Nu conțenesc să afirm că, în acest timp, Țara Almăjului, una din frumoasele țări ale țării celei mari, România, are printre fiii săi de mare ispravă, cel puțin doi intelectuali care au refuzat să-și părăsească ținutul în care s-au născut, învrednicindu-se în fapte de adâncă trăinicie și frumusețe. Mă refer la profesorul poet Iosif Băcilă, din Dalboșețul meu natal, creatorul și conducătorul temeinicei reviste *Almăjana*, și la profesorul Pavel Panduru, el însuși creator și conducător al Școlii de Arte și Meserii din Prigor. Pe cei doi îi unește o imensă **dragoste pentru „Valea Miracolelor”** – ca să-l citez pe poetul Iosif Băcilă –, dar și conștiința răspunderii pe care o au, ca luminători, deopotrivă atât față de trecutul ținutului, cât și față de prezentul și viitorul acestuia. Susțin că, fără aceste două lumini cărora li se alătură și altele, multe generații de tineri ar fi fost mai sărace sufletește și mai puțin biruitoare în drumul lor către împlinirea destinului, că viața culturală a Almăjului ar fi fost la rândul-i mai săracă, mai ales în acești ani în care pofta de carte, de frumosul artelor, a scăzut dramatic, dând întâietate preocupărilor materialiste, ordinarului, prostului gust, urâteniei. Dacă în anii din urmă au fost elaborate și publicate multe monografii ale localităților almăjene, contribuții de valoare referitoare la etnologie și folclor, la istoria bisericii ortodoxe etc., acestea se datorează cred eu în mare măsură și spiritului, emulației create de cei doi.

Și, fiindcă am amintit de monografiile, nu voi trece cu vederea cea închinată localității Prigor, semnată de prof. Pavel Panduru, o valoroasă icoană a acestei așezări, în care s-au născut multe din personalitățile Almăjului, printre ei, firește, și autorul cărții. Dar, prof. Panduru nu s-a rezumat la scrierea doar a acestei lucrări. Multe și importante sunt preocupările sale legate de istoria, obiceiurile și tradițiile Almăjului și ale Prigorului. Aș releva dintre acestea valorosul studiu intitulat *Portul popular românesc – tradiție istorică*

și continuitate etno-culturală în Țara Almăjului, apărut în 2007, la Editura Neutrino, din Reșița.

Se vede că frumoasele visuri ale lui Pavel Panduru se cantonează în jurul fascinantei Țări în care s-a născut și căreia i-a dedicat cea mai mare parte a vieții sale. Din această obsesivă preocupare, sub imboldul mării sale iubiri pentru acest ținut s-a născut și studiul pe care am fost rugat să-l prefățez. Presupun că, *ab initio*, Pavel Panduru s-a gândit să realizeze doar un studiu despre permanența populației almăjene pe această vatră, despre conștiința apartenenței ei la limba și ființa românească, în pofida anilor mulți și uneori dramatici în care a fost sub stăpânire străină, obligată să scrie, să citească și să se roage în slavonește. Doar că de la intențiile de început s-a ajuns la o micro-istorie a Țării Almăjului, prima de acest fel, făcută cu uneltele cercetătorului modern, care se bazează mai puțin pe fraze și deducții și mai mult sau în proporție zdrobitoare pe argumente, pe date și documente. Este drept că au mai fost încercări merituoase, precum cele ale lui Coriolan Buracu de a realiza o panoramă istorică a Almăjului, dar ele n-au beneficiat, precum prof. Panduru astăzi, de o bibliografie atât de complexă, nu fuseseră realizate cercetări arheologice de către specialiști, nu se descoperiseră documente și nici nu fuseseră concepute studii de o asemenea amplitudine, precum s-a întâmplat în ultimii 60-70 de ani. Erorile lui Buracu, ca și cele ale lui Patriciu Dragalina din *Istoria Banatului de Severin* (Tipografia Diecezană din Caransebeș, 1899) au fost îndreptate de istoricii: Damaschin Mioc, Costin Feneșan, Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, de arheologii Constantin Daicoviciu, Doina Benea, Dumitru Țicu și de alții.

Incursiunea realizată de Pavel Panduru în negura istoriei Almăjului debutează cu dovezile privitoare la existența pe aceste locuri a geto-dacilor, apoi a romanilor, urcă spre secolele X-XIII, când au

apărut triburile migratoare printre care cele maghiare. Sunt amintite primele pomeniri ale ținutului în cronicile ungurești și primii nobili români cărora pentru vitejie și fidelitate regii unguri le acordă titluri de noblețe, moșii, o seamă de privilegii. Trebuie spus că acest timp istoric a fost puțin tratat, pentru Banatul întreg, de către cercetători. Nici ocupația turcească nu a fost studiată prea amănunțit (deși primii pași au fost făcuți în ultimii ani de istoricii Costin Feneșan și Ioan Hațegan), poate datorită dificultății studierii izvoarelor aflate la Istanbul, într-o limbă nu la îndemâna oricui, poate din alte motive. Cert este că Almăjul a fost într-un răstimp de câteva sute de ani teatru de luptă, zonă jefuită și pustiită de tătari, de turci, de austrieci sau de sârbi. Războaiele austro-turce din secolul al XVIII-lea au făcut prăpăd, distrugând acest teritoriu într-un mod bestial. Le-au fost de ajutor molimele, nu puține nici ele. Este de mirare că a mai supraviețuit suflet de om în asemenea condiții!

Dar, prin acest miracol românesc, despre care s-a scris adesea cu emfază, populația almăjeană a supraviețuit, și-a croit drum prin cețurile istoriei, păstrându-și limba și credința, datini și obiceiuri, tot ceea ce conturează în ultimă instanță ființa românilor.

Integrat sistemului militarizat, în cadrul Regimentului de graniță nr. 13, Almăjul a avut parte de legi și regulamente foarte stricte, dar și de unele beneficii, de înlesniri. Încă de timpuriu, Casa de Habsburg, mai exact împărăteasa Maria Theresia, a realizat că nu va putea avea supuși de calitate, dacă nu vor avea o minimă civilizație și știință de carte. De aceea se vor da legi în măsură să sprijine mai întâi învățământul confesional, apoi pe cel obștesc și, nu în ultimul rând, așa-zisele școli triviale cu predare în germană, limba de comandă în regiment și în raporturile dintre ofițeri și administrația locală. Studiul prof. Pavel Panduru evidențiază toate aceste aspecte, relevând zbaterele populației românești de a-și păstra limba, credința și obiceiurile în condițiile în care autoritățile s-au străduit din răzputeri să atragă populația spre catolicism, spre limba de stat. Împăratul iluminist Iosif al II-lea, fiu și coregent al Mariei Theresia, va duce chiar mai departe acest gând, dorindu-și să aibă supuși care să vorbească și să gândească nemțește. Numai că firea îndărătnică a românilor, credința lor nestrămutată în moștenirea din vechime, a străbunilor, dar nici timpul nu i-au îngăduit împăratului să-și vadă visul cu ochii.

Revoluția de la 1848 a fost prima încercare din partea ungarilor de a se rupe de Casa de Habsburg sau mai exact a fost șireata încercare de a se situa pe poziții de egalitate cu aceasta în conducerea imperiului. Latifundiarii unguri, prin reprezentanții ei aflați la conducerea guvernului revoluționar, nu au adoptat deviza cu care revoluția pornise la drum în Sicilia, dar mai ales în Franța. *Libertate, egalitate, fraternitate*, cele trei comandamente erau străine revoluției maghiare. Libertatea era dorită doar pentru unguri, nu pentru celelalte neamuri care gemeau sub talpa autorităților maghiare. Minte europeană, crescut la învățătura noilor curente filosofice, Eftimie Murgu a mizat

pe buna credință a revoluționarilor unguri, în frunte cu L. Kossuth, sperând, fiind convins, că revoluția maghiară va acorda drepturi egale tuturor neamurilor aflate în Ungaria de atunci. În realitate, Murgu s-a înșelat, iar armatele revoluționare ale lui Bem vor face multe răutăți, multe victime, printre românii din Ardeal. În pofida neîndeplinirii idealurilor sale, Eftimie Murgu, cel mai strălucit fiu al Almăjului, rămâne unul din capetele cele mai luminate ale timpului său, figură principală, deși ingratitudea istoriei nu-l recunoaște ca atare, a Revoluției Române de la 1848 și a culturii românești în general.

Mai grele vremuri au venit pentru bănățeni și desigur și pentru almăjeni, din momentul în care s-a instalat dualismul. Văzându-se stăpâne peste Transilvania și peste Banat, autoritățile ungurești au instituit puterea pumnului, o seamă de legi care, credeau ele, vor duce la deznaționalizarea românilor. Împotriva acestor măsuri draconice luptă cu toate forțele fruntași almăjeni, de la dascăli, preoți, ofițeri, la cărturari, alăturându-se inițiativelor transilvănenilor – și ale celorlalți bănățeni. Sub auspiciile Astei Române au început să se formeze biblioteci în fiecare sat, s-au ridicat școli și case culturale din contribuția sătenilor, s-au ținut serbări cu caracter național în cadrul cărora au fost interpretate texte patriotice, au fost scoase la lumină cocarde tricolore, realizându-se prin toate acestea trezirea la viață a sentimentului patriotic, sporind în mințile almăjenilor ideea unității tuturor românilor dintr-o parte și alta a Carpaților.

Primul Război Mondial a fost, dincolo de monstrozitatea sa, dincolo de victimele multe din rândul bănățenilor, încă un prilej de potențare a simțământului de dragoste pentru ființa românească, ce se voia adunată în hotarele României întregite.

Studiul lui Pavel Panduru se oprește la momentul sublim al Albei Iulia, la care au participat și almăjenii, înfruntând opreliștile puse de armata sârbă, aflată pe teritoriul Banatului, ca să „asigure” liniștea și legalitatea. Printr-un alt strălucit fiu, dr. Ion Sârbu, Almăjul a semnat unirea cu țara și s-a bătut, la Conferința de pace de la Paris, pentru un Banat românesc nedivizat.

N-am făcut decât să rezum schematic, câteva din ideile acestei cărți ce se așază cu cinste alături de întreaga bibliografie istorică referitoare la Țara Almăjului, completând-o în mod fericit. Dacă, la începutul studiului, autorul îl citează pe marele N. Iorga, fie-mi îngăduit ca în încheiere să-l citez pe vrednicul protopop Coriolan Buracu, cel care în deschiderea *Cronicii istorice a Almăjului*, publicată în revista Institutului Social Banat-Crișana, scria: „Nădăjduiesc, că se va găsi o pană măiastră, care să scrie istoria Almăjului”.

Și iată că asemenea pene nu întârzie să apară. Nu pot decât să le recunosc meritele și să le urez cale lungă și deplin folositoare minunatei Țări a Almăjului, aflată și ea, aidoma mării Țări Române, la grea cumpănă.

APARIȚIE EDITORIALĂ:

ȚARA ALMĂJULUI, STRĂVECHI ȚINUT DE CONTINUITATE ȘI SPIRITUALITATE ROMÂNEASCĂ, DE PAVEL PANDURU

În a doua parte a anului 2008, a apărut cartea *Țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate și spiritualitate românească*, a profesorului Pavel Panduru, din Prigor. Tipărită de Editura Neutrino din Reșița, lucrarea însumează 98 de pagini, dar are câteva caracteristici care merită a fi subliniate. Structura lucrării este următoarea:

- *Cuvânt înainte*, semnat de Ion Marin Almăjan;
- *Introducere*;
- *Prezentare geografică*;
- *Scurt istoric*;
- *Situația demografică*;
- *Lupta pentru apărarea și păstrarea ființei naționale*;
- *Contribuția populației românești de pe Valea Almăjului în înfăptuirea actului istoric de la 1918*;
- *Șoaptă de suflet* (pagină semnată de Alexandru Nemoianu);
- *Bibliografie selectivă*.

Înainte de a prezenta ce considerăm că este meritoriu la această lucrare, trebuie menționat faptul că profesorul de istorie Pavel Panduru nu este la prima încercare de acest fel. În primul rând *Monografia localității Prigor*, apoi în anul 2007 a publicat, lucrarea tip studiu, *Portul popular românesc – tradiție istorică și continuitate etno-culturală în Țara Almăjului*. Ultima apariție se înscrie în aceeași constantă și laudabilă preocupare pentru istoria ținutului în care s-a născut și muncește de o viață. Puține lucrări au o densitate de informație strict istorică, documentară, dar mai ales de suflet, ca cea de față. Lucrarea este orientată și centrată pe oamenii locului, acești oameni ai Almăjului, făuritori de istorie și de tradiții. În această idee, Pavel Panduru a adunat cu sârg, „cu dragoste și înțelegere”, așa cum recunoaște deschis

în partea introductivă, acele mărturii documentare despre istoria Almăjului și despre almăjenii care nu au părăsit-o niciodată, în ciuda multor vicisitudini ale vremurilor trecute. Deși istoria predomină în această lucrare, fapt firesc având în vedere formația profesională a lui Pavel Panduru (profesor de istorie), totuși prezentarea este făcută

în cadru larg și din punct de vedere geografic. Cu insistență motivată, asupra elementului uman, un capitol este rezervat situației demografice, loc în care se aduc bogate informații, inclusiv sub forma statisticilor. Dar, așa cum este subliniat chiar prin titlul lucrării, ponderea informației cade asupra contribuției almăjenilor la făurirea istoriei în aceste locuri atât de mirifice din Țara Almăjului. Almăjenii au luptat permanent și, cu îndârjirea specifică lor, pentru apărarea și păstrarea ființei naționale. Sunt oferite informațiile cele mai importante și semnificative în acest sens, începând cu Evul Mediu timpuriu.

Alt capitol insistă pe contribuția almăjenilor la înfăptuirea marelui act al tuturor românilor în anul 1918. Sunt prezentate, în mod cronologic și cu notele de subsol aferente, toate evenimentele mai importante din perioada cuprinsă între toamna anului 1918 și 31 martie 1919, când trupele de ocupație sârbă părăsesc zona Almăjului.

Deși lucrarea este realizată conform normelor științifice actuale, respectiv 232 note de subsol și o bibliografie de 106 lucrări și periodice consultate, plus materiale de arhivă, totuși fiecare pagină are acea nuanță sufletească specifică omului legat profund, prin fire văzute și nevăzute, de locul în care s-a născut și este legat, credem, definitiv. Partea sufletească și spirituală este cu certitudine maniera cea mai caracteristică de redactare a lucrării. Datorită acestui fapt, profesorul Pavel Panduru aduce nu doar o modestă contribuție la cunoașterea istoriei Almăjului, ci un real și valoros demers. Acesta rezultă în mod cert din dragostea imensă și necondiționată pentru Țara Almăjului, sentiment sub semnul căruia se desfășoară întreaga activitate a profesorului Pavel Panduru, el fiind, așa cum sublinia Alexandru Nemoianu, „unul

dintre cei care fac cu puțință prezentul și dezvăluie trecutul acestui colț de rai care este Țara Almăjului”.

Reșița, ianuarie 2009

Prof. dr. NICOLAE MAGIAR

CASA BOLDEA DIN BORLOVENII-VECHI ȘI MAREA UNIRE; CÂTEVA GÂNDURI

Zona Banatului „muntos” a avut o istorie dominată, având drept caracteristică principală independența, libertatea locuitorilor ei.

Din cele mai vechi timpuri, sub conducerea fruntașilor locali, a cnezilor, locuitorii acestei zone au avut rosturi nobiliare, adică libertatea individuală și dreptul de a purta arme. În schimb, ei trebuiau să apere zona de năvăliri din afară.

Aceste rosturi s-au perpetuat în tot cursul vremii, în perioada ocupației otomane prin nesupunere, prin „lotrie”, iar în vremea dominației habsburgice sub și în sistemul „graniței militare”.

Foarte multe dintre amănuntele istorice au fost prezentate în studii, articole, lucrări beletristice (și citez pe Ion Marin Almăjan și lucrările lui, *Mătușa mea Maria Theresia și În afara gloriei*). Ceea ce aș vrea să amintesc aici sunt câteva amănunte care pot fi ilustrate prin cazul Văii Almăjului și al „casei” Boldea din Borlovenii-Vechi.

Acești locuitori cu rosturi nobiliare, după statutele medievale, nu aveau nimic de a face cu decorul romantic care însoțește construcțiile imaginare. Acei oameni erau țărani și cel mai adesea țărani săraci. Dar această împrejurare nu îi făcea mai puțin nobili.

Circumstanța că erau liberi, că aveau dreptul și voința de a apăra ceea ce era al lor cu arma, la caz de nevoie, faptul că rosturile militare îi purtau în locuri și împrejurări diferite îi făcea să fie mintal pregătiți să accepte și să înfrunte „noul”. Ei acceptau „noul” istoric, dar rămâneau încrâncenați în rostul lor existențial, în tradiția lor românească și a „locului”.

În veacul al XIX-lea această deschidere mentală s-a manifestat prin grija de a da „înainte” și încă mai vârtos prin trimiterea, măcar a unora dintre copii, la „carte”.

Așa a fost cazul „casei” Boldea din Borlovenii-Vechi.

Dascălul Pavel Boldea și-a trimis copiii la școală și unul dintre ei „a dat înainte” și a devenit fruntaș în rândul preoțimii militare ortodoxe din armata imperială chesaro-crăiască.

Colonelul K.u.K. Pavel Boldea a devenit fruntaș, dar în sufletul lui a rămas ceea ce fusese din naștere, un țăran din Borloveni, cu grija pentru frații și rudeniile mai mici, cu grija pentru satul și „țara” lui, Almăjul.

Cazuri similare au fost numeroase între românii banato-ardeleni în veacul al XIX-lea. Oameni care de la starea de fruntași sătești au devenit fruntași provinciali, profesioniști care știau să funcționeze în „lumea” nouă și oameni care păstrau intacte valorile morale țărănești. Ei sunt cei care au făcut cu puțință trecerea întregii „români” banato-ardelene pe o treaptă nouă a înțelegerii

politico-sociale și ei sunt cei care, în esență anonimi, au făcut cu puțință Marea Unire din Decembrie, 1918.

Nu prin acte „eroice” personale, ci prin statornicia în valoare și tradiție românească, moștenite din generație de țăran în generație de țăran, prin valorificare a mii de ani de „vigoare țărănească”.

ALEXANDRU NEMOIANU
„Vatra Românească”

LA GHIMEȘ-PALANCA, PE URMELE UNUI EROU, EMIL REBREANU

În această vară am fost invitați, împreună cu soția și tânărul cercetător de la Muzeul Banatului, Adrian Deheleanu, în care îmi pun mari speranțe, la cea de a XII-a ediție a „Zilelor Miron Cristea”, care s-a desfășurat la Toplița-Harghita, în zilele de 18-20 iulie a.c. Manifestările au fost temeinic organizate de prof. Ilie Șandru cu sprijinul autorităților locale și al arhiepiscopului ortodox de Harghita, P.S. Ioan Selejan.

Încărcat sufletește cu ceea ce înseamnă puterea credinței și a tradiției românești din zonă, atât de atacate de nemernici care hulesc neamul românesc, după ce mi-am îndeplinit misiunea științifică și am dăruit cărți și reviste

de la editurile „Eurostampa”, „Orizonturi universitare” și Fundația „Alba Iulia 1918, pentru unitatea și integritatea României”, la deschiderea noului sediu al Bibliotecii Municipale „George Sbârcea” din Toplița, am răspuns apoi invitației prietenului și colegului meu de facultate, prof. Balogh Zsigmond, de a-i face o vizită la Miercurea Ciuc. El mi-a oferit o surpriză: o excursie cu mașina acestuia, o Dacia Logan roșie, pe itinerarul Miercurea Ciuc – Ghimeș-Palanca (jud. Bacău), cu scopul de a-mi arăta locul de veci al lui Emil Rebreanu, erou din Primul Război Mondial, prototipul personajului Apostol Bologa al romanului *Pădurea spânzuraților*, scris de Liviu

toate reflectând viața și preocupările acestei populații care încă nu-și cunoaște precis izvoarele, dar care este intens manipulată de fel de emisari de la Budapesta, cu promisiuni deșarte.

Ne apropiem de punctul final al excursiei. Inima îmi bate cu intensitate mai mare. Nu le spun nimic și îmi sporesc atenția distributivă pentru a descoperi singur ținta. Dar, surpriză. Pe dreapta șoselei, lume multă, cu mașini înmatriculate în Ungaria, cu coroane de lauri cu tricolorul roșu-alb-verde în mâini. Îmi întreb prietenul secui unde suntem și ce se întâmplă. Mai văzusem asemenea scene în catedrala romano-catolică de la Alba Iulia, când vizitatorii străini, veniți din Ungaria, au depus coroane cu tricolor la mormântul lui Ioan de Hunedoara și la cel al episcopului Marton Aron, născut la Dănești-jud. Harghita, care în anii 1945 -'46 îndemna secuii din zonă să ceară sovieticilor ca să nu fie retrocedat Ardealul de Nord românilor. Îmi explică: aici este cantonul nr. 30, canton de graniță între Austro - Ungaria și România, fost bunkăr pentru mitraliere, în al Doilea Război Mondial, azi transformat în punct muzeistic feroviar (găsești expuse în incinta acestuia sute de exponate din istoria căilor ferate ungare și române, care mai de care mai interesante). Coroanele sunt așezate de vizitatori pe un suport care reprezintă, la o scară mai mare, din beton, coroana regilor Ungariei, cu crucea într-o parte, ca simbol nostalgic. Până în acest punct sosește în fiecare an locomotiva trenului „Nostalgia” (garnitura de vagoane rămâne în gara Ghimeș, pasagerii străini trebuind să parcurgă pe jos drumul spre canton. Nu le strică puțină mișcare doar au venit să privească frumusețile naturale ale României, n.n.), sosită pe teritoriul român de la Budapesta, cu blazonul Ungariei Mari pe partea din față, fără ca autoritățile române să se sesizeze. Ar fi același lucru dacă o delegație de români, în zilele noastre, ar pune pe Parlamentul din Budapesta un steag tricolor roșu, galben și albastru și o opincă, amintire a celor întâmplate în anul 1919, când oastea română i-a scăpat pe unguri de bolșevicii lui Béla Kuhn. Dar românii sunt mai europeni și nu vor să umble cu bocancii prin istorie! Din spatele acestui bunkăr, urcă 99 de trepte, spre așa-zisa „Rákoczi vár”, deși nici unul dintre cei doi principii transilvani n-a călcat prin zonă. Urc și eu, cu destulă greutate și teamă, scările cetății, mai bine-zis a ruinelor acesteia și, de sus, fac niște poze extraordinare cu priveliștea ce mi se oferă cu atâta dărnicie spre Moldova, în josul Trotușului ce curge pe la poalele cetății și spre Transilvania, de unde izvorăște.

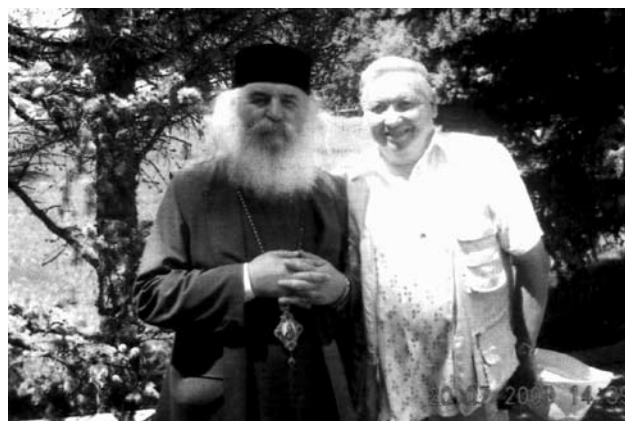
Trecem râul Trotuș, cu apele repezi și cristaline, marcajele celor două granițe de odinioară, pe care românii le-au scos din memorie și ajungem la destinație. Suntem avertizați de un panou metalic pe fond roșu și litere albe că aici există „Monumentul Emil Rebreanu”. Ni se dă și o explicație succintă: „În acest loc este ridicat monumentul sublocotenentului Emil Rebreanu, fratele scriitorului Liviu Rebreanu, care, la vârsta de 26 de ani (14 mai 1917) refuzând să lupte împotriva românilor, a fost executat, prin spânzurare, de autoritățile austro-ungare. În 1922, scriitorul după ce găsește mormântul eroului îndeplinindu-i ultimele dorințe, îl exhumează și îl reînsumează în locul

actual. Ulterior, Societatea «Cultul Eroilor» a construit monumentul. În romanul *Pădurea spânzuraților* este întruhipat în eroul Apostol Bologa”. O citesc încă o dată. Apoi, cu emoție firească, intrăm pe o porțiță, suim câteva zeci de trepte și, în stânga noastră, într-o poieniță, apare locul de veci al eroului nostru. Pe un postament de beton este ridicată o cruce. Pe o placă de marmură albă este scris: „Sublocotenent Emil Rebreanu, spânzurat de unguri la 14 mai 1917, pentru că a vrut să treacă în rândul ARMATEI ROMÂNE, să lupte pentru întregirea neamului. PATRIA RECUNOSCĂTOARE NU L-A UITAT!” Pe placa tombală o altă inscripție: „NU ȘTIU CUM SE VA ÎNTOARCE LUMEA DUPĂ RĂZBOI, DAR DACĂ NU VOI PIERDE NIMIC DIN TOT CE SIMT CĂ ESTE ÎN MINE VOI AJUNGE DEPARTE, EMIL” (Scrisoare trimisă surorii sale, Miți, la 4 februarie 1917).

Ne descoperim, aprind o candelă și o așez pe mormânt. Apoi, cu mâinile împreunate, rostesc în gând o rugăciune de mulțumire către bunul Dumnezeu că mi-a îndeplinit dorința și de a-l lumina pe cel ce și-a dat viața pentru că a fost român și n-a vrut să tragă în frații săi. Eram într-o stare sufletească deosebită, parcă nu mai aveam inimă, în jurul meu era atâta liniște, încât puteam medita, la etapele prin care am trecut pentru cunoașterea operei lui Liviu Rebreanu și, mai ales, a eroului său Apostol Bologa, despre care, nu o dată am avut discuții intense cu un bun cunoscător al destinului lui Emil Rebreanu, regretatul profesor universitar timișorean, Cezar Apreotesei. La 11 februarie 1973, acesta publica în revista timișoreană *Orizont* interviul luat primei traducătoare peste hotare a romanului *Pădurea spânzuraților*, în anul 1928, scriitoarea cehă, Marie Kojeka-Karaskova și care a reușit să vorbească cu Liviu Rebreanu despre geneza acestuia¹.

Apoi, în documentarea mea pentru volumul *Nicolae Munthiu – ofițer de naționalitate română în armata austro-ungară. Scrisori de pe frontul din Galiția (1914-1917)*, am cunoscut calvarul românilor din armata austro - ungară puși să lupte contra fraților din Regat².

Mi-am adus aminte că în colecția mea de documente am textul actului de condamnare la moarte a

La Mănăstirea cu hramul „Sf. Procor Ilie” de la Toplița (jud. Harghita) cu P.S. Arhiepiscop onorific Ioan Selejan (Episcopia ortodoxă a Covasnei și Harghitei).

sublocotenentului Emil Rebreanu, tradus din ungurește de Aurel Blaga din Șintereag - Cluj, nepotul lui Lucian Blaga. Îl transcriu în întregime spre știință:

«COMANDAMENTUL SUPREM DE HONVEZI
REGALO - MAGHIARI

Executarea sublocotenentului Emil Rebreanu
ORDIN OFIȚERESC

Curtea Marțială a Comandamentului Brigăzii 16
Honvezi pedestri a adus la 14 mai 1917 sub nr. III. 189 / 17
/ 21 următoarea

SENTINȚĂ

Emil Rebreanu născut la Maieru, județul Năsăud, la 17 decembrie 1894, domiciliat tot acolo, de religie greco-catolică, necăsătorit, student în drept, din regimentul 5 artilerie ușoară de honvezi regalo-maghiari, repartizat mai târziu la coloana de tranșee a Brigăzii 16 honvezi pedestri, sublocotenent în rezervă, obligat cu jurământ de serviciu prestat în virtutea articolelor de război, Codul justiției militare, e declarat vinovat pentru infracțiunea dezertării cuprinsă în paragraful 183 și calificată conform paragrafului 191 din Codul Justiției Militare comisă prin aceea că la 10 mai 1917 a părăsit fără permisiune institutul igienic al Brigăzii 16 honvezi pedestri regalo-maghiari ce a fost desemnat pe loc stabil, a intenționat a trece prin tranșeele armatei noastre pe frontul românesc pentru a intra în serviciul de război al inamicului, a început executarea dezertării la inamic, dar înainte de a-și fi realizat acțiunea referitoare la această intenție a fost prins în noaptea de 10 spre 11 mai de o patrulă de ofițeri ai armatei noastre. Pentru infracțiunea spionajului cuprinsă în paragraful 321 din Codul Justiției Militare, pentru tentativa cuprinsă în paragraful 15 C.M.J., comisă prin aceea că tot cu această ocazie a spionat pozițiile aruncătoarelor de mine aparținătoare armatelor aliate cezaro-germane, precum și situația depozitelor de muniții aparținătoare acestora, cu scopul ca despre acestea precum și despre pozițiile secrete militare, date cu privire la dislocarea lor și date tehnice să fie date inamicului precum și despre lupta cu gazele a armatei sale și a mijloacelor apărării.

Pentru acestea, Comandamentul Suprem al Armatei Cezaro-Regale potrivit ordonanțelor referitoare la satoriu date sub nr. 32183 la 16 martie 1895, pe baza aliniatului II a paragrafului 444 C.M.J., a paragrafului 191 a C.M.J. , a paragrafului 322 C.M.J., prin aplicarea alin. I, paragraf 45 C.M.J., pe lângă că-l degradează de gradul de sublocotenent de rezervă i se iau și decorațiile „Medalia Mare de Argint” cl. a II-a, „Medalia Militară de Bronz” și „Crucea Comemorativă de Război Carol”, se exclude din rândurile honvezimii regalo-maghiare și l-a condamnat la moarte prin spânzurare.

Această sentință întărindu-se de către Comandantul respectiv s-a executat la Ghimeș, la 14 mai 1917, ora 10 p.m.

După acest caz se anunță prin prezenta Corpul ofițeresc al honvezimii regale - maghiare. Budapesta, la 23 iulie 1917.

ss. indescifrabil»

Încă din 14 mai 1920, Liviu Rebreanu a sosit la Ghimeș unde descoperă mormântul lui Emil, la marginea fostei frontiere, în cimitirul romano-catolic din Ghimeș-Făget. Acesta va consemna: „Locul nu era nici măcar însemnat. De abia cu ajutorul grovarului din sat am putut stabili unde a fost executat și îngropat. Am fost în casa primarului de pe vremuri, unde a fost judecat și osândit. Am fost și în odăița unde și-a petrecut ultimele ceasuri și de unde a plecat la supliciu suprem. Am trecut în satul vecin, în Făget, unde a avut ultima reședință. Am cunoscut pe preotul român, care-i fusese prieten, dar care n-a fost admis să-l însoțească la moarte. Am vorbit cu o fată de țaran, sprintenă, frumușică, la care am găsit câteva răvașe de-ale lui. Primarul mi-a dăruit șapca lui fără cozoroc, pe care a trebuit s-o schimbe cu o pălărie civilă când a pornit pe ultimul drum pământesc... L-am dezgropat apoi și osemintele le-am mutat dincolo de pârâul care fusese granița pe pământul vechi românesc, așa cum ceruse el în ultimele momente și cum nu i se admise”⁷³. La Ghimeș, Liviu Rebreanu venise și cu o speranță, mai puțin mărturisită. Pe meleagurile natale (Năsăud, n.n.) circulase o vreme și zvonul că Emil fusese făcut prizonier; pe de altă parte, în împrejurimi, se mai afla un tânăr cu numele Emil Rebreanu. Fratele său avea însă un semn particular: falanga unui deget de la mâna stângă îi fusese retezată. Deshumându-l, Liviu Rebreanu spera să constate că la Ghimeș nu fratele său fusese victima sinistrei condamnări. Dezamăgit de identificarea rămășițelor pământești, se reîntoarce în Capitală, unde, o vreme, părăsește proiectul romanului, chinuit de amintiri⁴.

Nu vom face analiza critică a romanului *Pădurea spânzuraților*, dar vom sublinia câteva consemnări ale unor critici literari de valoare și ale unor lucrări de specialitate. Să le amintim, spre știință:

O candelă la mormântul eroului Emil Rebreanu.

George Călinescu: „roman care ar fi putut să fie politic și din instinct creator a rămas un roman de analiză... Cazul lui Apostol Bologa e al tuturor naționalităților care luptă în tabăra austro-ungară. Cehi, români etc. se războiesc, fără să știe pentru ce, fără însuflețire patriotică, dar și fără speranțe naționale”⁵.

Eugen Lovinescu: „Pădurea spânzuraților e cel mai bun roman psihologic român, în sensul studierii evolutive a unui singur caz de conștiință, studiu metodic alimentat de fapte precise și de incidente și împins dincolo de țesătura logică în adâncurile inconștientului”⁶.

Eugen Todoran: „... chiar fără să-și păstreze „actualitatea” pe întreaga durată a romanului de analiză, el își menține în istoria literară valoarea de document pentru ceea ce în procesul intern al genului am putea numi «mutația romanului modern de analiză»... Apostol Bologa este un *cetățean* al unui stat străin, ce își întinde în mod absolut autoritatea legală asupra indivizilor, indiferent de neamul lor, simte că este *român*, împotriva legalității statale, printr-o legătură internă, recisivă, a termenilor, în care sentimentul dobândește întâietate față de rațiune, pentru că *ideea de datorie* a provocat adevărata putere a *sentimentului național*”⁷.

...„Liviu Rebreanu trece de la *Ion* la *Pădurea spânzuraților* – operă de fină analiză psihologică a unui spirit în contradicție cu sine însuși, un roman al aspirațiilor

românilor de pretutindeni pentru unitate și independență națională, dar el atinge și valențe universale tocmai pentru că ridică idealul național la proporții transcendente”⁸.

...”Liviu Rebreanu a primit în anul 1922 *Marele premiu al Societății Scriitorilor Români* pentru romanul *Pădurea spânzuraților*, zguduitor document asupra cruzimii și monstruoșității războiului. Cartea dezbată conflictul dramatic dintre conștiință și existență detașat de presiunea fatalității istorice. Problema intelectualului ardelean în fața războiului cu frații din Regat fusese tratat și în nuvela *Catastrofa*, dar aici capătă alte semnificații. Zbuciumul lui Apostol Bologa este reconstituit printr-un sondaj psihologic ce pătrunde în straturile abisale ale sufletului”⁹.

Noian de gânduri mi-au trecut, acolo, în poienița înconjurată de brazi, unde își doarme somnul de veci, un erou român al Primului Război Mondial, care n-a mai putut suporta să lupte împotriva fraților săi de peste Carpați.

Am părăsit poienița parcă mai liniștit sufletește, mulțumit că, în sfârșit, după atâția ani, am văzut locul de veci al lui Emil Rebreanu. Se cuvine să-i mulțumesc și prietenului meu, prof. Balogh Zsigmond, pentru strădania de a-mi înlătura din cunoaștere o pată albă, după atâta vreme.

Timișoara, august 2009

CONSTANTIN C. GOMBOȘ

Note:

¹ Constantin C. Gomboș, *50 de ani de istorie. Din istoria județului Timiș, 1939 - 1989*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2007, p. 187.

² Constantin C. Gomboș: *Nicolae Munthiu – ofițer de naționalitate română din armata austro-ungară. Scrisori de pe frontul din Galiția (1914-1917)*, Editura Marineasa, Timișoara, 2007, p. 31. Numărul românilor înrolați în armata austro-ungară în timpul primei conflagrații mondiale s-a ridicat la 449.786 ofițeri, subofițeri și trupă. Pierderile în efective au fost la unele unități de până la 60%. Foarte mulți au trecut linia frontului la trupele române și ruse, dezertând.

³ Liviu Rebreanu, *La lumina lămpii – Documente literare*, Editura Minerva, București, 1981, p. 44.

⁴ *Idem*, p. 45.

⁵ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982, p. 733.

⁶ Liviu Rebreanu, *După un veac*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 195.

⁷ *Idem*, p. 207.

⁸ xxx *Scriitori români*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 399-400.

⁹ xxx *Dicționar cronologic – Literatura română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 302-303.

O carte de mare valoare: GRĂNICERII BĂNĂȚENI ȘI COMUNITATEA DE AVERE

Readucerea în actualitate, pentru cunoaștere de către generațiile prezente și viitoare, a trecutului atât de zbuciumat al Banatului grăniceresc, a personalităților, dar și a oamenilor de rând care au înscris, prin faptele lor, pagini inegalabile în istoria neamului românesc, precum și a instituțiilor care au administrat acest ținut sub mai multe stăpâniri, este o datorie de onoare față de generațiile care au trăit acele vremuri.

Cartea *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de avere*, scrisă în perioada interbelică, în anii '30-'40 ai

secolului al XX-lea, de către Dr. Antoniu Marchescu, avocatul Comunității de Avere din Caransebeș, apărută în timpul războiului într-o ediție extrem de restrânsă (circa o sută de exemplare), datorită vremurilor negre ce s-au așternut o lungă perioadă asupra României (ocupația sovietică, instalarea comunismului, cu toate consecințele sale nefaste timp de 45 de ani, iar după 1989 a incertitudinii și instabilității cu tendințe clare, în anumite perioade, de restaurație neocomunistă), au făcut ca această lucrare de referință despre granița bănățeană și instituția sa

fundamentală, cum bine este definită Comunitatea de Avere de către Ștefan Bornuz, să se piardă în negura vremurilor și uitarea oamenilor.

Fără a încerca să repet ceea ce s-a mai scris despre cartea **Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere**, consider că este necesar să subliniez însă că această **carte fundamentală are două părți inseparabile** pentru înțelegerea acestei perioade de aproape jumătate de mileniu, anume: **o parte istorică** și care începe în anul 1538, ajungând până aproape de zilele noastre (până la cel de-al II-lea război mondial), iar **a doua parte, cu conținut economico-social și juridic**, care descrie constituirea, evoluția și/sau involuția Comunității de Avere din Caransebeș, de la formarea ei în anul 1873 și până la dispariția acesteia prin naționalizarea comunistă făcută de statul român în 1948.

Cu privire la prima parte a cărții, nefiind istoric, nu-mi voi permite să fac nici o referire asupra acesteia, considerând că autorul, Dr. Antoniu Marchescu, are meritul de a reflecta cu rigoare și obiectivitate istoria graniței, lupta bănățenilor pentru reîntregire și continuitate românească, folosind izvoare și surse autentice, temeinice, consistente.

Referitor la a doua parte a lucrării, despre **Comunitatea de Avere**, aflată atât sub stăpânire habsburgică cât și românească, am socotit că este util să fac unele considerații necesare pentru înțelegerea corectă a modului de aplicare atât a legislației austriece, precum și a celei românești, mai cu seamă din perspectiva atât de necesarei reînvieri după aproape 70 de ani de la dispariția sa de sub dictatura comunistă.

Nu avem nici un dubiu referitor la scopul instituirii de către habsburgi a unor facilități și drepturi de servitute forestieră populației din graniță și nici cu privire la motivația acestora: paza strașnică a granițelor imperiale de către populația militarizată din zona de frontieră. După înființarea regimentelor grănicerești confiniare, inclusiv a Regimentului 13 româno-bănățean în Zona Orșova-Mehadia-Caransebeș-Marga, în anul 1768 a început organizarea structurilor grănicerești, atât din punct de vedere militar cât și din punct de vedere civil (patrimonial, succesoral, fiscal etc.), pe baza normelor cuprinse în **Drepturile confiniare militare**, reglementări premergătoare și pregătitoare apariției Constituției confiniare în anul 1807. Cititorii au posibilitatea, lecturând textul cărții, să găsească, în detaliu reglementările juridice cuprinse în Constituția confiniară privitoare la ansamblul sistemului de organizare grănicerească, a drepturilor și obligațiilor populației grănicerești.

Având în vedere importanța Comunității de Avere pentru granița bănățeană, reținem că primele drepturi materiale, denumite **servituți forestiere**, le regăsim în dispozițiile de reglementare ale regimului silvic austriac **Wald Regulativ**, apărut în anul 1787, care poate fi considerat, pe drept cuvânt, primul Cod silvic pe meleagurile Banatului, deci și pe teritoriul României.

Conform Regulamentului juridic al proprietății funciare silvice, pădurile, inclusiv pășunile și golurile alpine, au aparținut statului austriac – **pădurile erariale**,

ale comunelor – **pădurile comunale** și persoanelor fizice și juridice (societăților comerciale) – **pădurile private**. Toate drepturile de servitute forestieră ale familiilor grănicerești au fost asigurate de statul austriac conform principiului **grănicerii servesc statul, iar statul le asigură drepturile silvice și pastorale din proprietatea sa, adică din pădurile erariale**.

Drepturile anuale ale fiecărei familii (comunion) în lemne de foc, de construcții, nuiele, ghindă, jir, castane, frunziș, fructe de pădure, pășunat în anumite păduri, în pășuni și goluri alpine sunt prevăzute cu precizie „austriacă”, toate având ca sursă pădurile erariale ale statului.

Prin **Manifestul imperial**, semnat de împăratul Francisc Iosif în anul 1872, se desființează confiniul militar, inclusiv Regimentul de confiniu nr. 13 bănățean-românesc, iar în finalul acestui document, împăratul se adresează grănicerilor militari și populației din zonă, astfel:

„Împăratul și Regele vostru vă mulțumește pentru credința și supunerea, ce ați dovedit totdeauna către tron și către patrie și își exprimă, totodată, convingerea sa, cum că voi veți păstra și între relațiunile nouă tot aceiași alipire către Noi și către patria voastră.”

Viena, în 9 Iunie 1872, Francisc Iosif.

Continuitatea în garantarea drepturilor de servitute ale familiilor (foste) grănicerești sunt reglementate printr-o lege specială din 1871 care are ca obiect **Dispozițiile de răscumpărare a drepturilor de servitute ale românilor grăniceri de lemne, pășune și pădure forestieră din pădurile statului de pe teritoriul confiniului militar**.

Între statul austriac, proprietarul domeniului forestier și alpin, pe de o parte, și Comunitatea regimentului grăniceresc, ca reprezentant al garantării tuturor drepturilor de servitute, pe de altă parte, conform legii din 1871, evocată mai înainte, s-a produs un partaj. **Comunele de grăniceri, respectiv familiile grănicerești, au primit în deplină proprietate privat-comunitară jumătate din domeniul forestier și alpin prin care să le fie satisfăcute drepturile de servitute**, iar cealaltă jumătate a rămas în proprietatea statului (austriac) liberă de orice sarcină.

Prin Ordinul circular (legea) din 1873, grănicerii îndreptățiți s-au constituit în Comunități de Avere, cuprinzând, pe fiecare comună, terenurile cu păduri, pășuni, munți (goluri alpine) și neproductiv. În baza actului de partaj (segregare), în zona confiniului militar româno-bănățean (fostul Regiment grăniceresc nr. 13) s-a primit în deplina proprietate a celor 70 de comune (inițial, apoi 94 de comune) următoarele suprafețe: 124500 ha pădure, 2810 ha pășuni și poieni, 1700 ha munți (goluri alpine) și 900 ha teren neproductiv, în total 145200 ha, suprafață ce reprezintă 50% din suprafața de pădure a fostului județ Severin, respectiv 40% din suprafața forestieră actuală a județului Caraș-Severin.

Cititorul va găsi în carte toate datele referitoare la suprafețele de pădure, pășuni și goluri alpine defalcate pe comune, precum și drepturile în lemn, pășunat și alte produse de pădure ale fiecărei familii grănicerești și care, cred, că ar trebui comparate cu cele de azi (care, practic, nu mai există), demonstrând, fără putere de tăgadă, involuția

de proporții a drepturilor forestiere ale populației din zona montană a județului Caraș-Severin.

Consider că este o datorie de onoare pentru mine, autorul acestor reflecții asupra **Comunității de Avere**, la origine grănicer din moși-strămoși, din tată-n fiu, să reiterez și aici că primul Președinte al Comunității de Avere a fost eroul național, generalul Traian Doda, căruia i-a succedat o pleiadă de mari personalități ale Banatului Severin sau Cărășan în cei 68 de ani cât a funcționat comunitatea și care au luptat pentru revenirea Banatului la Patria Mamă, dar și pentru apărarea drepturilor bănățenilor obținute de la statul austriac.

De la apariția cărții **Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere** au trecut aproape 70 de ani. Este mult, este puțin? Nu putem da un răspuns tranșant, raportându-ne numai la durata acestei perioade, fără a avea în vedere suita de evenimente politice, economice și sociale care au produs mari convulsii, fracturi majore în evoluția societății omenеști, atât în România, în Banat, în granița bănățeană, cât și în mai bine de jumătate de Europă.

Fractura majoră provocată de marea cangrenă politică, economică și socială – comunismul – a deteriorat timp de 45 de ani orice regulă juridică, orice cutumă și, ceea ce este mai grav, o întreagă moralitate socială și individuală, iar refacerea acestora, după 1989, iată, nici după mai bine de 20 de ani, ca efect al rezistenței puternicelor reziduuri de mentalitate comunistă, întâmpină încă dificultăți majore, uneori, părând a fi insurmontabile.

Din păcate, multe din regulile fanariote, integrate organic, până la transmiterea lor genetică, în practicile administrației centrale din Vechiul Regat, încep să fie preluate și impuse și asupra Comunității de Avere. Astfel, prima lege (**Legea nr. 140/1929**, publicată în M.O. 140/1929, și **Statutul**, redactat conform acestei legi și publicat în M.O. 143/1925), introduce în mod brutal centralismul administrativ românesc, după cum rezultă din textele următoare:

1. „**instituirea obligativității aprobării bugetului** (ceea ce presupune, evident, și dreptul de modificare a acestuia) **de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor (art. 39 alin c)**”, drept pe care nu l-a avut statul imperial austriac, cel care a inițiat și organizat Comunitatea de Avere;

2. „**controlul administrativ și silvic, exercitat printr-un comisar al guvernului și organele silvice ale statului (art 64).**”

Deși controlul silvic, prin organele de specialitate, este normal, prevăzut și în legea de înființare, în schimb controlul statului, printr-un comisar al guvernului, practic un supraadministrator, este o ingerință politică brutală a guvernului de la București asupra unei proprietăți comunitare private la numai cinci ani de la revenirea Banatului la Patria-Mamă. Desigur, la o avere comunitară de asemenea dimensiuni, în regim privat, controlul corecteii administrării este absolut necesar. Dar, din păcate, Statutul din anul 1925, după cum observă autorul A. Marchescu, are o „redactare puțin fericită, cu lipsuri și uneori afirmații inexacte, unită cu deprinderi politicianiste (caracteristică

vieții publice românești, s.n.) în plină perioadă de ascensiune, în loc de emancipare a avut ca efect completa politizare a Comunității”. Observația juristului A. Marchescu este corectă: legislația românească, chiar și cea din perioada interbelică, spre deosebire de, trebuie să recunoaștem, precisa, exacta, ordonată și corect aplicata legislație habsburgică, cu care erau deprinși grănicerii bănățeni, s-a caracterizat (și atunci și, din păcate, mai vartos acum, după 1989) prin imprecizie, ambiguitate și arbitrară interpretare în aplicare. Aceste trăsături ale legislației românești, regăsite și în noua lege de organizare și în statut de aplicare, adoptate de Statul român, imediat după Marea Unire, au făcut ca flagelul regățean – corupția – să apară și, implacabil, să se extindă și în gestionarea Comunității de Avere. Atât administratorii Comunității cât și comisarul și agenții guvernului de la București, în loc să vegheze cu privire la aplicarea corectă a regimului silvic și a regulilor de gestionare materială și financiară a patrimoniului Comunității de Avere, au început să facă politică și, prin consecință, să devină (ușor) coruptibili. Astfel, la scurt timp după adoptarea noii legislații românești din 1925, autoritățile, după aprecierea lui A. Marchescu, „în loc să fi prevenit abuzurile, acestea au sporit”. Ca urmare a deselor întâmpinări făcute de locuitorii-membri ai Comunității de Avere, a fost necesară amendarea legislației din 1924-1925, operațiune juridică realizată în anul 1929, când apare o nouă lege și un nou statut (1930), dar și acestea nu vor avea efecte benefice asupra administrării și controlului Comunității și, ca urmare, în anul 1935 este dizolvată instituția comisarului guvernamental, atribuțiile acestuia fiind preluate de organele de specialitate (silvică și juridică).

Am dorit să precizez punctul meu de vedere cu privire la efectele juridice, politice, sociale și morale ale trecerii Comunității de Avere sub jurisdicție românească, după 1918 și până la naționalizarea din 1948, nu pentru a face apologia legislației habsburgice sau pentru a inspira vreunui cititor suspicios (sau naționalist) ideea posibilei mele alunecări spre vechile rânduiri teritoriale ale graniței, din care nativ fac parte, ci pentru a demonstra **cât de departe am fost, și înainte de comunism și, mai vartos, suntem, acum după înlăturarea de jure (dar nu și de facto) a comunismului, de legislația patrimonială europeană.**

Pentru a nu se crede, că am „aruncat” o simplă apreciere despre imperfecțiunile legislației patrimoniale silvice românești, prin comparație cu cea habsburgică, doresc să invit cititorii și, în mod deosebit, decidenții majori care au obligația să reconstituie drepturile patrimoniale forestiere reale ale locuitorilor din fosta graniță bănățeană să se aplece puțin asupra drepturilor grănicerești, așa cum au fost cuprinse în art. 65 și 74 ale **Regulamentului (codului) silvic austriac și în Legea din 15 iunie 1873**, și să le compare cu drepturile în domeniul silvic oferite atât de statul român comunist cât și de cel de azi.

Drepturile grănicerești cuprinse în Regulamentul silvic și legea din 1873 cuprind atât drepturile patrimoniale privat-comunitare asupra pădurilor și munților cât și

drepturile anuale ale fiecărei familii grănicerești pentru obținerea gratuită sau cu taxă redusă a lemnului de foc, lemnului de construcții, lemnului mărunt, pășunatului în parcelele de pădure destinate acestei activități pastorale, conform amenajamentelor silvice, cositului, jiruitului, frunzișului mort, fructelor de pădure pentru necesarul propriu, și a materialelor lemnoase, piatră, nisip pentru construcții noi ori pentru repararea caselor, acareturilor, gospodăriilor, stânelor și adăposturilor alpine.

Regulile prevăzute în legislația Comunității de Avere cu privire la drepturile proprietarilor comunitari asupra produselor și materialelor pădurii s-au aplicat timp de mai bine de jumătate de secol, până la abrogarea regulamentului și a instrucțiunilor, conform Statutului din anul 1925. Cu această abrogare încep, de fapt, reguli aplicate, din păcate, românește, după ureche și după bunul plac, fapt ce a dus la degradarea, în mare parte, a ideii și practicii gospodăririi proprietăților privat-comunitare prin intermediul Comunității de Avere, iar după război, odată cu instalarea comunismului în România, inclusiv în zona fostei granițe bănățene, statul român a naționalizat proprietățile silvice și imobiliare ale Comunității de Avere, desproprietărind atât comunitățile sătești cât și pe locuitorii acestei zone care, în acest fel, au pierdut, sub administrația românească comunistă și postcomunistă, toate drepturile acordate de administrația străină a statului austriac.

Drepturile obținute de populația românească sub formă de proprietate silvică, constituită în Comunitatea de Avere, sunt drepturi istorice cu caracter juridic, adică drepturi, moralmente, imprescriptibile. Populația

grănicerească, asemeni tuturor românilor din Banat, Transilvania, Bucovina și Basarabia, a luptat pentru reîntregirea acestor provincii în Patria Mamă – România. Faptul că, prin Marea Unire din 1918, s-a produs integrarea politică și juridică a teritoriilor provinciilor amintite mai sus în teritoriul național român, nu a dat dreptul, nici juridic și cu atât mai mult moral, statului român să se „atingă” de drepturile de servitute forestieră conferite românilor de administrația străină. Or, spre regretul românilor grăniceri, ingerința brutală a guvernului de la București, la început sub forma supravegherii politice și administrative, soră bună cu corupția, apoi prin limitarea drepturilor, iar, în cele din urmă, prin suprimarea comunității totală a acestor drepturi, au cauzat grave traume populației românești din graniță, care, mai apoi, s-au transformat în evidente aversiuni ale bănățenilor grăniceri față de defectuoasa și, în mare parte, corupta administrație românească, aversiuni care nu s-au șters, din păcate, în întregime, nici până astăzi.

Cred că reeditarea acestei cărți impresionante, *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere*, autor Dr. Antoniu Marchescu, ar fi deosebit de utilă pentru toți cititorii, decidenți majori, administratori și proprietari de pădure, pentru că au ce câștiga, atât în planul bogăției de informații, cât mai ales în cel al corectei interpretări asupra regimului proprietății silvice, fie că aceasta este individuală sau comunitară, și, de ce nu, pentru diminuarea și, mai apoi, înlăturarea definitivă a mentalităților comuniste cu privire la proprietatea privată.

Acad. PĂUN ION OTIMAN, dr. h.c.

Centenar CONSTANTIN NOICA

DE LA DIMITRIE CANTEMIR LA CONSTANTIN NOICA

„O întrebare veche: ce șanse are filozofia care utilizează o limbă de circulație restrânsă să ajungă o filozofie universală? ...Limba românească nu îngăduie, poate, accesul la marea cultură, dar la marea filozofie – da!”

C. NOICA

Împlinirea unui secol de la nașterea filozofului **Constantin Noica (1909-1987)** poate constitui (și) un bun prilej de a rememora atât începuturile românești ale nobilei și pretențioasei îndeletniciri care este Filozofia, cât și unele reflecții ale filozofului însuși cu privire la specificul și perspectiva cugetului sub „partea noastră de cer”.

Istoria gândului filozofic românesc începe cu **Dimitrie Cantemir (1673-1723)**, socotit a fi „primul european din Răsărit”: „Nu pentru că era principe, ci pentru că, învățat fiind pe cât era, a luat asupra-și soarta de a fi român din estul Carpaților și ne-a mutat în Europa”¹. Petrecându-și tinerețea la Constatinopol, cunoaște și își însușește atât cultura bizantină cât și pe cea occidentală care ajunsese aici. Faptul îi permite să analizeze și să

interpreteze (adeseori critic, influențat fiind de unii gânditori precum germanul Van Helmont) opera filozofică a marelui Aristotel, pe care nu ezită să îl numească „fiul întunericii și părintele obscurității păgânești”...

Lucrarea sa fundamentală – **Imagina de nedescris a științei sacrosancte** (1700), scrisă în limba latină și tradusă postum în română sub titlul **Metafizică** – a fost concepută sub forma unui comentariu adresat „fiului”, adică unui tânăr dornic de învățatură: „Nu e de mirare, dragul meu fiu, dacă stilul cuvântării noastre se îndepărtează mult de dorința ta... Așadar, scumpe copil, eu, așa cum mă vezi, adică forma cu care sunt dotat, să știi că este și se numește știința sacră a eternului adevăr...”².

Cunoscut fiind în lumea apuseană, Dimitrie

Cantemir a fost ales – la propunerea marelui învățat al vremii, Gottfried Leibniz – membru al Academiei din Berlin. La sugestia Academiei, el va elabora (în latină) lucrările **Descriptio Moldaviae** și **Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor**, în care își prezenta propriul popor, precum și eruditul studiu **Istoria Imperiului Otoman** (toate apărute postum; **Istoria** fiind tradusă, prin grija lui Antioh fiul, în limbile germană, engleză și franceză, a dobândit o largă notorietate).

Descrierea Moldovei conținea însă și prima privire critică a unui român european asupra românilor înșiși: „Dar de ce își mustra Cantemir neamul într-o carte destinată exclusiv străinilor? (se întreba odinioară Constantin Noica). – Din obiectivitate, spune Cantemir. Dragostea de patrie l-ar îndemna să-i arate pe față greșelile...”. El ar fi dorit ca, după atâtea secole de „retragere” din istorie (pe care alții o impuneau, ca un **dat** al destinului), neamul său să iasă **în istorie**, în cunoaștere și acțiune modelatoare, depășindu-și limitele proprii (inclusiv rebele deformări și deprinderi).

*

Visul cărturarului-domn se va putea împlini însă (ca peste tot în lume) doar odată cu apariția învățământului instituționalizat (inclusiv a celui filozofic), adică un secol mai târziu. Acum se conturează categoria **personalității** autentice, ilustrată de mari cărturari, formați la renumite universități europene și reveniți sub adâncul imbold lăuntric de a-și lumina și neamul care i-a născut.

Începutul l-au dat Ardealul și Banatul, mai apropiate istoric și geografic de lumea apuseană: Maniu (Samuil) Micu (născut în 1745 la Sadu - Sibiu)³, Gheorghe Lazăr (n. 1779 la Avrig – Sibiu), Damaschin Bojincă (n. 1802 la Gârliște, Caraș-Severin), Eftimie Murgu (n. 1805 la Rudăria, Caraș-Severin), Simion Bărnuțiu (n. 1808 la Bocșa – Sălaj) ș.a.

După studii temeinice de teologie și filozofie la Viena și Roma, Samuil Micu susține primele cursuri de filozofie la Blaj, sub semnul raționalismului de inspirație kantiană. Traducând în română lucrări apusene de filozofie, el dezvoltă o primă terminologie românească aferentă, ce îi permite să predea atât filozofia **teoretică** (naturală/fizică, respectiv metafizică/ontologie, cosmologie, psihologie, teologie), cât și pe cea **practică** (dreptul firii, etica, politica). Autor el însuși de manuale (**Logica** – Buda, 1799; **Legile firei, ithubica** – *etica*, n.n. – și **politica**, Sibiu, 1800), Samuil Micu a elaborat și bazele filozofice ale cunoscutei mișcări de emancipare națională – **Școala Ardeleană**.

Fiu de țaran liber, Gheorghe Lazăr a urmat și el la Viena studii superioare de filozofie, istorie și științe fizico-matematice. Reîntors la Sibiu și dorind să tipărească manuale în limba română, este demis de guvernatorul Transilvaniei și pus sub supraveghere. Trece munții în București (1816), unde

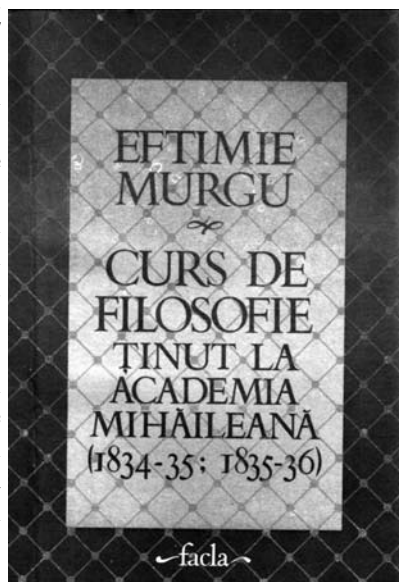
trăiește dând lecții particulare (precum și Eftimie Murgu, două decenii mai târziu). Învingând toate opreliștile, înființează la Sfântul Sava (martie 1818) prima școală românească (pentru fiii târgoveților și ai micilor meseriași, odraslele boierești învățând la școala grecească). „Părintele” învățământului bucureștean aducea astfel (și aici) unele dintre „tainele” moderne ale științelor matematice și filozofiei.

Titularul primului curs de filozofie propriu-zis va fi însă Eufrosin Poteca (1786-1858). Fiu de plugari din Teleajen – Prahova, urmase școala grecească din București (limbile greacă și latină, teologie), se călugărise (1806) la Mănăstirea Neamț, iar din 1816 preda la aceeași școală grecească. În 1818 trece însă la Colegiul Sf. Sava, ca ajutor al lui Gheorghe Lazăr. Pleacă apoi la Pisa și Paris (1820-1825), unde studiază filozofia, istoria și teologia, inaugurând la întoarcerea în țară cursul de filozofie la Sf. Sava. Și el a contribuit hotărâtor la fixarea în limba română a terminologiei filozofice moderne.

După studii comune la Pesta, unde obținuse o poziție excepțională ca doctor în drept și filozofie, fiind jurat la „tabla crăiască” și membru al Colegiului erudit al juraților, Eftimie Murgu dă curs invitației adresate de prietenul Damaschin Bojincă (ajuns profesor de drept la nou-înființata Academie Mihăileană din Iași), revenind și el în țară, ca profesor de filozofie la aceeași instituție academică. Cursul său urmărea, în general, structura celui audiat în facultate, dar conceptele universale erau mereu „coborâte” și aplicate la specificul național și – spre nemulțumirea domnitorului Mihail Sturdza și a lui Gheorghe Asachi – la cel conservator-local (urmându-l pe Socrate, Murgu îi va îndemna pe învățaceii săi: „Străduiți-vă să vă îmbogățiți mintea să nu numai cu așa științe care ne învață drept a trăi, după zisa lui Socrate: Nu trebuie să filozofăm pentru școală, ci pentru viața de toate zilele...”)⁴. Nu este de mirare că a intrat astfel într-un conflict deschis cu autoritatea locală și numai după doi ani (în 1836) părăsește precipitat Moldova, oprindu-se la București. Aici susține cursuri particulare, inițiindu-i în filozofie, drept și acțiune practică pe unii

dintre viitorii conducători ai Revoluției de la 1848 (Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti ș.a.), participând el însuși la complotul descoperit în toamna lui 1840. Fiind expulzat din Țara Românească, se refugiază în Banatul natal, unde mișcarea revoluționară îl va absorbi cu totul.

După înfrângerea revoluției, Simion Bărnuțiu, promotor al cunoscutului **Manifest** pentru egalitatea națiunilor și autor al **Discursului** de la Blaj, se retrage din Ardeal, sperând să poată urma Universitatea din Viena. Sub presiunile poliției imperiale, este însă nevoit să se mute în Italia (Pavia). Cu studii superioare și doctorat în științele juridice, va profesa la Academia Mihăileană și la Universitatea din Iași (1855-1864). Printre disciplinele predate

se regăsesc **Istoria filozofiei și Enciclopedia filozofiei teoretice**, respectiv **Logica, Metafizica, Estetica, Știința virtuții, Pedagogia**.

Viața și faptele pilduitoare, chiar eroice, ale acestor cărturari începători ai modernizării noastre intelectual-spirituale, pot fi inspiratoare și astăzi, când tânăra generație este chemată să înfăptuiască o nouă și dorită „ieșire în istorie”. Cu atât mai mult cu cât izbânzile lor au fost obținute în condiții istorice vitrege, amenințătoare pentru libertatea și chiar viața lor, ce i-au sustras mereu – dar prin proprie voință și conștiință – de la preocupările cărturărești. Dacă astăzi (mai) avem o limbă, o credință și o identitate proprie, adică mai reprezentăm „ceva” (distinct) în lumea asta largă, le-o datorăm în mare măsură și lor.

*

După încă un secol de modernizare (ce a înregistrat Unirea Principatelor, Regatul, Independența și Marea Unire, precum și puținele clipe de răgaz dintre cele două războaie mondiale), cultura română (implicit filozofia) se găsea la o nouă cumpănă majoră. Motiv pentru care, la sugestia colegilor germani (precum odinioară un Cantemir), iar apoi sub imboldul propriu, Constantin Noica s-a aplecat în anii '40 (prin conferințe publice sau rostite la radio ori prin articole publicate în presa vremii) asupra acestei problematice esențiale din viața și istoria oricărui popor⁵.

Încercând o evaluare a situației „la zi”, C. Noica spunea și următoarele: „Noi știm că suntem ceea ce se numește «o cultură minoră». Mai știm că aceasta nu înseamnă neapărat inferioritate calitativă. Cultura noastră populară, deși minoră, are realizări calitativ comparabile cu cele ale culturilor mari. Și știm că avem în această cultură populară o continuitate pe care nu o au cele mari... Dar tocmai acest lucru ne nemulțumește azi: că am fost și suntem – prin ce avem mai bun în noi – săteni. Noi nu vrem să fim eternii săteni ai istoriei. Nu ne mai mulțumește România eternă; vrem o Românie actuală. Și atunci tensiunea interioară a culturii românești devine: să te pierzi în creație anonimă, care nu dă o cultură majoră? sau să râvnești către creație personală care e în umbra culturilor mari din afară?”.

Răspunsul (parțial, totuși) îl dăduseră deja sistemele filozofice românești elaborate între timp. Căci, deși creații personale, ele păstrasera, mai evident sau implicit, trăsăturile esențiale ale „minorei” culturi populare: „Întreaga noastră filozofie cultă este în consonanță cu țărănescul. Nu în prelungire directă, firește, dar în consonanță. Ce ni se pare caracteristic în această orientare? Continuitatea dulce dintre fire și spirit, prelungirea firii în spirit. Sensibilitatea filozofică pe care se susține această viziune e una de armonie, de acord fundamental. Undeva în adâncuri lumina și întunericul se întâlnesc. Iar lumina crește din adâncuri, conștiința și cugetul se desprind din întunecimi – fără ruptură. De la străfulgerările filozofice ale lui Hașdeu,

șa gândește filozofia noastră cultă; de la Hașdeu, peste Conta, Xenopol, Pârvan și Motru, până la Blaga”.

Cu alte cuvinte, filozofia veacului din urmă aducea la lumină (conștient sau nu) **cumințenia**, „umilinta” noastră în fața Lumii și a Creatorului ei, moștenită din vechime, dintr-o neuitată istorie bimilenară: „Căci raționalitatea nu ne-a tulburat niciodată în chip deosebit. Nu întâlnești nici o tendință, pe linia aceasta a fondului nostru popular, de a înălța omul, în sensul bun și prost; de a-l face cuget înțelegător în fața firii și până la urmă minte îngâmfată. Noi nici nu stăpânim lumea și nici n-o schimbăm. Dumnezeu o face, sau se face ea însăși. Stăpânirea științifică a naturii, în sensul apusean, e o ciudățenie și un act de trufie⁶. De unde simțul acesta de proprietate? «Lumea asta nu-i a mea, cealaltă nici așa». Cine poate mai mult să încerce. Românul nici nu-și mai pierde vremea să încerce. În fața marilor întrebări am spus și spun încă adesea: «o fi». S-ar putea face o întreagă filozofie a lui «o fi», ca o concepție românească despre lume...”.

Înțelegem că, deși derivă dintr-o calitate fundamentală, specifică, această renunțare instinctivă devine un handicap, o frână evidentă în calea spiritului filozofic autentic. Deoarece acesta este chemat nu (doar) pentru a decela contradicțiile/”rătăcirile” cunoașterii umane, ci, în primul rând, pentru a o **obliga** pe aceasta să re-între în ordinea rațională a Firii: „Într-un cuvânt: **sensibilitatea din care s-a născut filozofia e a unei rupturi**, nu a unei continuități. Spiritul nu se pierde în lume și n-o prelungeste pur și simplu. Trebuie o consecvență, o ducere până la limită, un act de rebeliune pentru a obține filozofia. «O fi» nu se răzvrătește. De aceea, practic, orice filozofie e un exces. Grecii nu s-au sfiit să meargă până la capăt, până la exces.⁷ Idealismul german a făcut la fel. Iar acestea sunt cele două mari filozofii ale istoriei. Cine gândește lumea o gândește chiar împotriva ei; chiar dacă ea nu-i dă dreptate (pentru moment – n. n). Dar, în viziunea românească descrisă mai sus, omul nu gândește lumea, ci lumea gândește în om. Omul nu e **subiect**⁸, ci parte”.

*

Aceste gânduri de evaluare și – implicit – de îndreptare a cugetului filozofic românesc, merită a fi reluate și aduse în preocuparea noii generații, pentru ca, după ultima (și nefasta, deformatoarea) jumătate a secolului XX, să reia – din nou, dar cu altă viziune și cutezanță – străvechiul gând cantemiriano-eminescian: „Oprezeze veacuri au trecut, optprezece sute de ani de-a rândul am luptat fără de curmare ca să câștigăm o singură zi de dezvoltare pacinică; astăzi a sosit acea zi și, acum ori niciodată, vom face pasul hotărâtor pentru împlinirea misiunii noastre istorice... Trebuie să fim un strat de cultură la gurile Dunărei; aceasta e singura misiune a statului român și oricine ar voi să ne risipească puterile pentru alt scop, pune în joc viitorul urmașilor și calcă în picioare rezultatele muncii străbunilor

noștri ...”⁹. Căci handicapul (aparent) de odinioară, acela de a proveni din lumea satului tradițional, devine astăzi – și numai aparent paradoxal – premisă posibilă (dacă nu necesară) a marilor sinteze din Cultura planetară. Ne-o spun purtătorii marilor noastre reușite din modernitate, „ieșiți” deja în Istoria lumii („Personalitățile culturii noastre în veacul XX? Brâncuși, Blaga, Mircea Eliade. Ceilalți sunt celebriți în parohia noastră, dar aceștia trei s-au înscris în marea cultură a lumii” – spune C. Noica¹⁰).

Poate că cel mai impresionant simbol al acestor virtualități este marele Brâncuși. Căci el a „vorbit” Lumii – prin limbajul inefabil dar și universal al Artei – cu bunăcuviință dar și cu hotărâre demnă, având credința vie și mândria nemăsurată că exprimă gândurile și simțirea unei „făpturi” minunate, care, deși vine din depărtări de timp istoric¹¹, și-a păstrat nealterată **frageda fire** (cum o numea Cantemir), deschiderea echilibrată și senină, „sănătoasă”, către modernitate și global...

La rândul său, Lucian Blaga și-a exemplificat (în 1926) propriu-i crez artistic chiar prin arta nouă a lui Brâncuși: „Poezia care-mi convine mie, deși e ultramodernă, o cred însă în anumite privințe mai tradiționalistă decât obișnuitul tradiționalism, fiindcă reînnoiește o legătură cu fondul nostru sufletesc primitiv, nealterat nici de romantism, nici de naturalism, nici de simbolism. Îți voi lua un exemplu din artele plastice: Brâncuși. Acest artist reia o tradiție cu mult mai veche decât așa-zisa sculptură tradiționalistă, înnodând firul cu fondul nostru primitiv. Pentru această artă sunt și eu, trecând peste, dacă vrei, trecutul apropiat și făcând legătura cu elementele mai primare¹² ale fondului nostru sufletesc”¹³.

În sfârșit, pornind de la „vechiul fond țărănesc de

unde cultura românească își trage ceea ce are mai bun în ea însăși”, Eliade spunea și următoarele: „Existența elementelor comune în culturile popoarelor indiene, mediteraneene și balcanice îmi dovedeau că **aici**, la noi, există acest sentiment instinctiv de universalitate, care, departe de a fi conceput într-un mod abstract, era din contră fructul unei lungi istorii comune, aceea a civilizațiilor țărănești. Nouă, europenilor din Est, ne era hărăzit să servim ca punte între Occident și Asia”¹⁴.

*

În încheierea acestor succinte considerații, ne exprimăm speranța că cititorul tânăr de astăzi și – mai ales – de mâine îl va găsi pe Filozof în marea sa Lucrare (ca operă și ca viață dăruite fără rest Culturii), că îi va urma cu toată încrederea și hotărârea îndemnul de pe urmă: „Petrecă tineretul și joacă-se cât va vroi (cu bună cuviință) sub libertățile ce i s-au acordat, dar să-și amintească în același timp că prea puțin va folosi societății și chiar sieși, dacă nu va fi, pe un plan ori altul, **știutor**. Cine nu pornește din anii tineri, cu vrednicia proprie și uimirea proprie în fața miracolului lumii, pe o asemenea cale – oricât de mici i-ar fi pașii – nu va ajunge nicăieri decât în pulberea pe care o aruncă peste noi treierul Timpului ...”¹⁵.

Un Eminescu al gândirii (filozofice) românești n-a apărut încă. Dar atâta vreme cât se vorbesc limbile popoarelor și nu ale mașinilor, suntem datori să credem că s-ar ivi unul – mai spunea marele nostru filozof. De ce să nu credem atunci, la rândul nostru, că el ar putea fi din miraculoasa Țară a marelui Murgu, răs-bunând astfel regretul dureros al acestuia de a nu-și fi putut împlini până la capăt cutezătorul său vis (inclusiv cărturăresc) ?...

DUMITRU DABA

Bibliografie și note:

¹ Constantin Noica, **Steaua**, nr.29, 16-31 oct. 1973.

² Cf. **Antologie de filozofie românească**, vol.1, Ed. Minerva, BPT, 1986.

³ Devenit Samuil prin călugărire în Ordinul bazilian. Era nepotul episcopului greco-catolic Ion Micu, devenit Inocențiu la călugărire și ridicat de împăratul Carol al VI-lea la rangul de „baron” Klein.

⁴ Cf. Eftimie Murgu, **Curs de filozofie ținut la Academia Mihăileană**, Ed. Facla, 1986.

⁵ Materialele aferente au fost reunite de autor sub titlul **Pagini despre sufletul românesc**, Col. Luceafărul, București, 1944 (reeditat la Ed. Humanitas, 1991, ediție din care se citează aici).

⁶ „Vom răzbate și vom formula o teorie completă a universului. În acest caz vom fi cu adevărat Stăpânii lui” – avea să spună, peste altă jumătate de veac, un prominent cercetător al Naturii (Stephen W. Hawking, **Visul lui Einstein**, Ed. Humanitas, 2005) – n. n.

⁷ Spunând fie „totul curge” (Heraclit), fie „totul e nemișcat” (Parmenide) – n. n.

⁸ „Lumea oamenilor se împarte în două: în subiecte

umane și obiecte umane...”, va spune cu alt prilej Filozoful – n.n.

⁹ Mihai Eminescu, **Publicistică**, Ed. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1990.

¹⁰ Constantin Noica, **Rev. de ist. și teorie lit.**, nr. 4, 1985.

¹¹ „Eu nu sunt – îi spunea Brâncuși lui Titulescu, la Paris (1928) – nici sur-realist, nici cubist, nici baroc, nici altceva de felul acesta. Eu, cu noul meu, vin din ceva foarte vechi... Eu am fost întâi de toate țăran. Țăran am rămas și azi...” (cf. Vintilă Russu Șirianu, **Vinurile lor**, EPL, București, 1969).

¹² Sensul atributului „primitiv”, folosit (aici) de Blaga, trebuie deci considerat sinonim cu **originar, primar, de bază**, și nu cu **preistoric**, „de la începutul omenirii”.

¹³ Cf. **Lucian Blaga**, Ed. Eminescu, București, 1981.

¹⁴ Cf. Mircea Handoca, **Mircea Eliade**, Ed. Minerva, București, 1992.

¹⁵ „Cuvânt către cititorul tânăr”, **Viața românească**, nr.1, ian. 1987.

BANATICA

Precizare:

Consecvenții ideii de a prezenta cititorilor noștri obiceiuri și tradiții specifice diferitelor zone și subzone ale Banatului, am publicat în *Almăjana*, Anul VIII, nr. 2 / 2006, p. 32, prima parte a studiului de mai jos, semnat de distinsul cărturar – prof. dr. Gheorghe Luchescu din Lugoj.

Întrucât partea a doua a materialului „s-a rătăcit” de-a lungul „ieșirii în lume” a revistei, îndreptăm nedorita „năsărâmbă”, publicându-l, acum, în întregime, cu acordul autorului.

Mulțumiri pentru îngăduință și înțelegere. (Red.)

O NUNTĂ DIN ZONA LUGOJULUI

Conform **DEX**-ului, nunta se definește astfel: „căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii”: Odată cu trecerea vremii, obiceiul nunții și-a mai pierdut din conținutul său străvechi, dar, totuși, continuă să viețuiască, în special prin aspectul său exterior, care este completat și cu unele elemente de modernitate, petrecerea ocupând un loc primordial. De altfel, nunta poate fi apreciată drept cea mai însemnată dintre manifestările din lumea satului dintotdeauna.

Aspectul sincron ic conduce spre o totală armonie, fiind un interesant și pitoresc spectacol, o sărbătoare aleasă, unde momentele solemne și dramatice se topesc în cele de petrecere, de joc și voie bună. Toți „actorii” participanți sunt îmbrăcați potrivit rolului pe care-l interpretează, având la îndemână și o „recuzită” necesară. Mireasa, „gătită” în haine noi, iar pe cap are cunună. Steagul simbolic, multicolor este purtat de stegar, iar vorniceii (giverii) au câte o ploscă (pălăscă), împodobită frumos și care conține, de obicei, țuică sau vin. Îmbrăcămintea lor este una specifică: flori la pălărie, ștergare, năframe etc., toate într-o cromatică deosebită.

Pregătirea nunții se face din timp, ținând seama de câteva elemente esențiale, între care: scopul căsătoriei, vârsta tinerilor și însușirile lor, cunoașterea, consimțământul părinților, peșitul, zestrea etc. Așadar, după ce s-au cunoscut și s-au plăcut, se trimit peșitorii, într-o zi de joi sau sâmbătă. Peșitor poate fi un „neam” (rudă apropiată), care este trimis la părinți (mire sau mireasă) pentru „căpară” (înțelegere între cele două părți). Cu acest prilej, se discută dacă tinerii „se plac”, apoi dacă sunt mulțumiți cu „parcea” (zestrea). În vechime, peșitul se făcea doar de rude și, eventual, de părinți. Astăzi, participă, uneori, la acest moment și viitorul mire.

Odată ajunși la casa miresei, peșitorii sunt primiți cu multă bucurie înăuntru. În vremurile bătrâne se discuta și despre averea care se va da celor doi însurăței. Acum, acest aspect are mai puțină relevanță, accentul punându-se pe dragoste și pe bună înțelegere. Cu acest prilej, mama mirei dă „căpara” (salba cu zestrea). Cu prilejul căpărătului, mireasa nu este prezentă la fața locului. Deoarece, în general, peșitul se face seara, în încăperea unde se poartă discuția intră cu o lumânare aprinsă o altă fată care rostește: „Nu vă uitați la mine / Ci la cine-i după mine”. Aceeași fată spune: „Aveți voie?”, iar gazdele răspund: „Avem!”.

Viitoarea mireasă se află în spatele fetei și intră în cameră împreună cu ea. În acest moment, soacra, respectiv mama mirei, îi dă „căpara”, după care mireasa sărută mâna celor de față. Fiecare din cei prezenți face daruri miresei, în bani sau obiecte, gest la care aceasta mulțumește cu mult respect. Tot în acest timp al ceremonialului, soacra afirmă: „Eu căpăr fata lui (și se dă numele) și-i dau atâția galbeni (înșiră tot ce dă ea, aceasta, în mod special, pentru a se cunoaște de toată lumea zestrea pe care o aduce mirele în noua căsnicie)”.

Relevăm faptul că, la căpară, peșitorii se duc într-un număr fără soț și toți au asupra lor, respectiv în mâna dreaptă, un dar (cadou) sau o sticlă cu băutură. După epuizarea acestui moment, toți cei de față se așază la masă și urmează cunoscuta petrecere. Peșitorii sunt „tratați” cu prăjituri alese, vin și țuică. Atmosfera se întrecește cu cântece și jocuri, care îi conferă o notă de voieșie și bună dispoziție.

După masă, toți cei prezenți ies la joc (hora satului), unde petrec până seara târziu. Aici are loc un moment care respectă tradiția: mirele scoate în joc, la început, pe „cinăra” căreia i se acordă atât primul, cât și ultimul joc. La terminarea jocului, mirele duce „cinăra” într-o primă vizită la părinții lui, prilej de bucurie, și unde continuă distracția, prin cântec și joc pe melodii ca **Învărtita**, **Ardeleana**, **Prăpișior**, **Măzăricea** etc. După obicei, în timpul jocului, se aud fel de fel de strigături: „Vai și-amar ginere-n casă / Nu-i nici slugă, nu-i nici gazdă, / Numai rupere de oasă / Pentru nevasta frumoasă... / De s-ar țese pânza-n pat / Toate-ar fi de măritat, / Fata mare se mărită / Și nu știe face pită... / Fata cu păru-ncrețit / Face mălaiu lățit / Când îl scoate din cuptor / Strigă satu-n ajutor... / Hobenii îi jucători, / Belințenii-s strângători / Strâng făina de la moară / Cade piatra și-i omoară... / Nunta îi pră lângă casă / Ieși mândruța mea frumoasă, / Nunta îi prăstă uliță / Țucu-ți ochii giveriță”. Tot la căpară este fixată ziua când „cinerii” vor merge la primărie pentru „încredințare” (cununia civilă).

În perioada care urmează se stabilește și ziua pentru nuntă, se discută despre ce „bandă” (orchestră) de muzicanți va cânta la nuntă și se alege locul unde se va ține nunta. Există aici niște reguli bine statornicite. Așadar, dacă fata se duce noră, atunci nunta se ține la casa băiatului, iar dacă băiatul se duce ginere, nunta se va face în „vorețul”

(ograda) fetei. În vremurile mai noi, nunta are loc și în sala căminului cultural (casa națională), amenajată special în acest scop, unde se servește masa și se desfășoară întreaga distracție.

Muzica este un element esențial al nunții și, pentru aceasta, sâmbătă seara, muzicanții sosesc în localitate (dacă nu sunt din sat), are loc o petrecere de două-trei ore, după care mulțimea pleacă acasă. Dar, înainte de nuntă, de obicei joia și sâmbăta, cei doi giveri colindă prin sat, precum și în satele învecinate, pentru a invita nuntașii. Ei sunt îmbrăcați în „toale” (haine) frumoase, poartă în diagonală o „șcergură” (prosop cusut în multe culori), au pălăscă (plocă) împodobită cu felurite „cârpe” colorate (năframe), dar și cu „salbă de galbeni” (nu era fată care să nu aibă pe cap galbeni autentici), iar „givărul mare” poartă la pălărie cununa miresei.

Cumpărăturile pentru „cinstea” fetei sunt: pantofi, poale, spăcel, cârpă, brâu, opreg, cotrânță etc., iar băiatului i se dă o sumă de bani, așezată pe un blid, cu frumoase motive ornamentale. La acest act, în vechime, se puneau „pogăci” (turte) sau „colași” (cozonaci), dar astăzi lucrurile s-au simplificat, așezându-se doar câteva bucăți de zahăr cubic pe o farfurie.

După obicei, duminică dimineța, muzica fiind la băiat, se cântă câteva cântece, în timp ce se servește „fruștiucul” (micul dejun). Aici participă și givărul miresei. În vremuri mai îndepărtate, muzica era găzduită de nănași, care plăteau masa, „stăghișul” (stegarul) și, bineînțeles, muzica. Astăzi, se pleacă de la băiat, împreună cu muzica, cu giverii și cu giverițele, la nănași, unde se servește masa, iar „cumătrii” (invitații) din alte „sace” (localități) mănâncă la socri.

După-masă cei prezenți, respectiv „ajutorii de nănași”, giverii, giverițele, stăghișul, stăghișa, cu toții se întorc de la nănași la băiat, care a rămas acasă și așteaptă. Iau băiatul cu toată „oastea” lui sub steag și pleacă la mireasă. Steagul este confecționat dintr-o „rudă” (prăjină), de lungime potrivită, ornată cu variate cârpe și șterguri, care flutură în vânt, și cu o cunună de „iegeră”. În vârf se află un clopoțel mic, care, la agitatea steagului, produce minunate clinchete.

Când ajunge alaiul nunții la mireasă, cumătrii acesteia îi întâmpină pe nou-veniții cu plăcinte, răchie și vin. În acest timp, giverii se duc „să cumpere mireasa”. În încăperea unde se află cinăra, se găsesc două-trei neveste, foarte vorbărețe, care se „tocnesc” cu giverii. Această „tocmă” (înțelegere) are loc în fața camerei unde se află închisă cinăra (mireasa).

La unele nunți apare, în locul miresei, câte un „tântălău” îmbrăcat mireasă, iar la gât, în loc de galbeni, poartă o salbă alcătuită din „piparcă roșie și iuce”. De altfel, în timpul când are loc tocma, ușa este încuiată. Atunci când s-a ajuns la tocma, tăntălăul este adus și așezat în fața giverilor, în fața cărora rostește sintagma: „Io mi-s cinăra”, gest la care cei de față râd cu mare poftă. Giverii, văzând că sunt păcăliți, continuă totuși tocma, urmând a „cumpăra pră cinăra”. Tocma este făcută în galbeni.

În continuare, urmează descuierea ușii, după care

giverii intră în cameră și pun cununa de pe pălăria givărului mare pe capul miresei și o scot afară la nănași; aici mireasa sărută mâna nănașilor, iar giverii, împreună cu mireasa, trec pe la toate neamurile invitate, care îi dăruiesc diverse sume de bani. În acest timp, muzica intonează melodia **Jocul miresei**, după care întreaga nuntă se îndreaptă spre cununie, la biserică. Acest alai, conform tradiției, respectă o anumită „ordine”, și anume: muzica în față, apoi mireasa cu giverii, nănașul cu stăghișul și cu mirele sub steag, urmând, în final, nuntașii. Și în biserică se derulează un anume „ceremonial”, potrivit religiei ortodoxe, sub conducerea preotului. După cununie, la ieșirea din biserică, se aruncă bani peste nuntași, pe care copiii îi adună cu mare grabă, dar nu uită să strige: „Trăiască mirele, mireasa, nănașii și toți nuntașii!”

Întregul alai pleacă la casa unde se va desfășura nunta. Acolo, odată cu intrarea pe poarta larg deschisă, perechea de tineri este întâmpinată de socrul mare, care apucă mireasa de mână și o urcă pe un scaun ce se află așezat pe o masă. Acum decorul se amplifică: de la poartă până la masă este întinsă o pânză țesută în război. Pe masă se află un șiur (sită) ce conține diferite boabe de grâu, orz, fasole etc. Cinăra ia sita, cerne amestecul și apoi aruncă, cu mâna dreaptă, boabele peste capul nuntașilor, gest care simbolizează belșugul. În finalul acestui act, mireasa aruncă peste cap și ciurul.

După consumarea acestei secvențe, vine socrul mare, care ia mireasa de mână și o coboară de pe masă. Aceasta este dusă pe tot „drumul” de pânză, până în „cindă” (coridor), unde se oprește lângă ușă, însoțită de giveri, întâmpinată toți nuntașii, pe care îi sărută pe rând, primind în schimb bani. Primul intră nănașul, care se așază la masă, iar în jurul mesei se rânduiesc nuntașii, după care se joacă două-trei jocuri. În același timp, în voreț, socrul mare „cumpără” steagul de la stăghiș, și-l așază în streășina casei. Acum, lăutarii cântă melodii de joc și întreaga nuntă este antrenată la bună dispoziție.

După aceste jocuri încep să fie aduse „dârzile” (hainele), cu căruțe trase de cai, frumos împodobite. Se descarcă mobila, îmbrăcămintea, felurite perne, mari și mici, măiestrit cusute, „ponevile” (cuverturi de pat) de lână colorată etc. Atmosfera aducerii zestre este întregită de interpretarea unor marșuri de către muzica prezentă la nuntă. Întreaga zestre este „apărată” de către diverși însoțitori, care au în mână un „spin” (mărăcine). Deși „vigilența” este maximă, totuși uneori se reușește „furtul” unor obiecte, acesta fiind efectuat în special de către invitații mirelui; socrul mare este nevoit să „cumpere dârzile” cu o sumă importantă de galbeni. Așadar, odată zestrea cumpărată, este descărcată din „coșii” (căruțe) și dusă în casă. Asistăm, deci, la un moment când deja nunta este bine așezată, se cântă, se bea, se mănâncă, iar voioșia totală și-a intrat deplin în drepturi.

Trbuie să amintim că, încă de seara, „nănașa și fătărița” (cumetre mari) se duc acasă pentru a pregăti cinstele. Așa se face că jumătate din muzica tocmită, împreună cu un givăr, pleacă de la nuntă după cumetrele mari, pe care le aduc cu marșul interpretat de muzicanți.

Când acestea ajung la locul potrivit, se întrerupe jocul și cele două intră la masă alături de nănaș. Jocul reîncepe, timp în care unii din nuntași „plătesc” la nănașă, care ține în mână o farfurie cu zahăr unde sunt așezați banii. Cel care plătește poate să strige: „Cutare (numește o persoană) să țușie (sărute) pe cutare”. Alteori, cel numit este trimis să aducă fân de la arie, „curechi” (varză) din grădină etc.

Următorul act al nunții este consacrat servirii cinei, după care are loc jocul miresei. La acest joc, nănașul se așază la o masă, în fața lui „se pune” (se așază) *cinăra* pe un scaun, iar nuntașii se adună jur-împrejur și așteaptă momentul debutului jocului. Nănașul „fixează” o taxă de joc, care este început de *givărul* cel mare, după care urmează, rând pe rând, toți nuntașii care au bani. În timpul desfășurării jocului, amândoi giverii stau în jurul miresei, fac „ordine” și asigură perimetrul locului pentru jucat, moment când se și strigă: „Cine are bani cu troaca (copaie), / Āla joacă *boboloaca*” etc. De asemenea, se mai adresează și alte strigături satirice la adresa unor nuntași. În timpul jocului există și momente când unii nuntași plătesc o anume sumă de bani, astfel încât „*cinăra să oginească*” (mireasa să se odihnească), timp în care alții îi fură „*papucul*” (pantoful) din picior; pentru restituirea acestuia, *givărul* este obligat să achite o anume sumă de bani. Jocul miresei se încheie de către mire, dar continuă totuși până la cina mare. După servirea acesteia, are loc strigarea cinstelor, care debutează cu nănașul, căruia i se strigă cinstea astfel: „Bună seara, căpitane! / Hai, hai și-o fost să fie / Astă veselie / La ăst om de omenie” (...) „Care-i om cinstit, n-are nici o patimă, / Numai toaca după fața pământului! / O plecat la Lugoj marț / Și-o venit duminică”. Și astfel, întregul ceremonial se desfășoară în continuare, strigându-se „cinstea” fiecărui nuntaș, nimerit prilej de a-i evidenția și unele „slăbiciuni” (defecte) sau aventuri erotice.

Strigarea cinstelor ține câteva ore, timp în care au loc și câteva „reprise” de jocuri, moment când mireasa, condusă de câteva femei, este așezată pe un scaun și „transformată” în nevestă, prin adăugarea unor însemne. Este „deposedată” de cunună, i se desparte părul, i se așază conciul pe cap, iar la spate i se pune „cotrântă” de nevestă. În tot acest timp se cântă melodia **I-ați, mireasă, ziua bună**: „Frunză verde și-o alună / Ia-ți, mireasă, ziua bună / De la frați, de la surori, / De la grădina cu flori! / Frunză verde și-o alună / Ia-ți, mireasă, ziua bună / De la mumă, de la tată, / De la pomii din ogradă... / Înfloriți flori, înfloriți / Că mie nu-mi trebuși. / Când mie îmi trebuiați / Voi atunșea-mboboceți, / Înfloriți și stați perece / Că acu' mai stau cu fece; / Astăz îs cu fecele / Mâne cu nevestele”. Cât timp se petrec toate acestea, părinții miresei și, în general, femeile plâng „dă să potop”, sintagmă care arată că nimănui nu-i este indiferentă plecarea și „metamorfozarea” miresei din fată în nevestă.

După epuizarea momentului are loc pregătirea pentru a merge la „spălat” și, în cântul muzicii de marș, se pleacă spre locul cu pricina, în față fiind *cinăra* și cu *cinărul*, care duc în mână o „*vadră*” (găleată) legate cu o ștergură. Pe parcursul acestui traseu, au loc și unele momente comice, astfel că unii nuntași se cernesc pe față și pe mâini cu funingine și încep a săruta unele femei,

provocând astfel mult haz. Tot cu prilejul deplasării, cei doi giveri „poartă” un animat dialog. Drept urmare, *givărul* miresei strigă: „Iaca nunta și steagu’ / Ieși dă vezi pră cinăra”. Provocare la care *givărul* miresei răspunde: „Iaca nunta și lauta (vioara) / Ieși dă vezi pră cinăru”. Acest moment este însoțit de puternice chiote ale nuntașilor.

Ajunși la fântână, tânăra pereche se ocupă de scoaterea apei, iar nuntașii joacă. Din găleata cu apă proaspătă și rece se spală întreaga nuntă, dar în primul rând cinerii, după care operațiunea este urmată de toți ceilalți participanți. Are loc, tot acum, și „rasul” (bărbieritul) unor nuntași mai de seamă. La spălat se joacă „perinița”, care este pornită de tânăra nevestă. După un joc-două, se conduc nănașii acasă, iar restul de nuntași optează fie pentru masă, fie pentru plecatul acasă, fiind destul de obosiți după o zi și o noapte de petrecere.

La trei zile după nuntă, mama miresei și încă un neam (rudă) apropiat merg cu mâncare la mireasă, acțiunea în sine având scopul de „a-i dezlega calea”, deoarece, până la acest moment, ea nu are voie să meargă la părinți. După trecerea unei săptămâni în prima duminică după nuntă, mireasa, mirele, giverii, giverițele, stăgھیșul, stăgھیșita se deplasează la părinții miresei, unde sunt invitați la masă, secvența purtând denumirea de a merge „la ouăle cloșice” (ouă stricate). Aici, masa durează până seara și poate sau nu fi însoțită de muzică.

Așadar, nunta, prin întregul său conținut, constituie și o manifestare artistică, în care este prezentată și o bogată „producție” literară și muzicală. Fiecare moment își are cântecul său caracteristic, strigătura sa, care mai păstrează destule elemente din semnificația inițială. De obicei, cele mai multe cântece sunt triste, altele au darul să înviorizeze atmosfera, având un conținut umoristic și chiar satiric. Spectacolul nunții este unul sincretic – joc, muzică, strigătură, orăție, cântec – elemente componente care au darul de a stimula veselia și buna dispoziție, atribute care se transmit, în chip firesc, de la o generație la alta, de la o regiune la alta¹.

Prof. dr. GHEORGHE LUCESCU

NOTĂ:

¹ Simeon Florea Marian, **Nunta la români**, studiu istorico-etnografic, comparativ, București, 1995; **Istoria literaturii române**, vol. I, București, 1964, p. 37; G. Trăilă, **Nunta țărănească împrejurul Timișoarei**, în *Familia*, III, 1867, p. 445; **Dicționarul explicativ al limbii române**, București, 1975, p. 612; Informatori: Ionel Barbu (Racovița), Nicolae Sârbu (Ohaba Forgaci), Dimitrie Păscuț (Coștei), Vasile Cica (Belint); Gheorghe Luchescu, **Nunta în Banat**, la Simpozionul „Satul românesc tradițional”, ediția a VIII-a, Bălta-Runcu, Gorj, 8-10 septembrie 2000; idem, **O nuntă din Banat (I)**, în *Almăjana*, VIII, nr. 2, 2006, p. 32; idem, **Lugojul – repere folclorice. Literatura dialectală – formă a literaturii populare**, în *Tăt Banatu-i fruncea*, VI, nr. 30-32, 2006, p. 5 (Aprecierea lui T. Maiorescu despre scriitorii lugoieni Ion Popovici-Bănățeanul și Victor Vlad Delamarina. Dialectul aduce o coloratură textului.)

ANTOLOGIA PROZEI

MONOCROM

Secundele trec... Trec pe rând și, odată cu ele, simt cum fiecare celulă din corpul meu e gata să explodeze de atâta tensiune. Mă uit iar la ceas. Scot telefonul din buzunarul de la blugi, mă uit la el parcă întreaga mea viață ar depinde de ceea ce urmează să văd pe ecranul lui. E 1 și 49. Încă 11 minute până se sună. Îmi pocnesc

nervos degetele, îmi iau capul în mâini, spun o rugăciune, îmi pocnesc încă o dată degetele. Mă uit din nou la ceas, obsesiv. Apoi la profesoară. Și la nefericitul care a fost ales azi de catalog. Trebuie să moară unul pentru toți cei care scapă. Trebuie unul să pice, ca noi să rămânem pe norii aștia de catifea, pierzându-ne timpul pe mess, vorbind în fiecare pauză la telefoane cu touch-screen sau luându-ne de gât unii cu alții pe coridoare. Mă uit iar la ceas. E 1 și 51. Îmi pun capul în mâini, îmi trec mâinile prin păr și mă uit iar la tablă. Un desen absurd. Niște date. Niște cerințe. Și un nefericit care le privește cu dezinteres, silindu-se să pară concentrat, că doar așa o mai îmbună pe profesoară și scapă. Nici o șansă.

–Bine... Mai departe?!...

Băiatul de la tablă privește speriat la profesoară. Intervenția ei era inoportună, cum sunt inoportune cuvintele la o înmormântare. Scena părea desprinsă dintr-o execuție. O decimare. Când Imperiul Roman stăpânea jumătate din lumea cunoscută, „decimare” era termenul pe care nici un soldat nu voia să îl audă. Decimările aveau loc după înfrângerile rușinoase. Și, mai ales, când soldații romani fugeau de pe câmpul de luptă și erau apoi prinși. Așteptau aranjați în formație de război și fiecare a zecea coloană era scoasă din pluton și executată. Se spune că mai mulți soldați mureau de frică din celelalte coloane, decât cei executați. Oare ce simțeau soldații damnați, care pășeau încet, dar sigur, către călău? Și ce simțeau cei care rămâneau în viață, după ce moartea le-a vâjâit pe la ureche? Oare din momentul ăla își vor trăi viața altfel? Oare când vor merge acasă din nou, își vor privi soția și copiii cu alți ochi? Sau viața lor va fi mereu aceeași, trezindu-se în fiecare dimineață și negăsind un motiv destul de bun să se ridice din pat. Moartea pentru ei ar fi ca o mântuire. Dar tot le e frică. E normal...

–Treci la loc!

Doar un foșnet în spatele clasei mai sparge tăcerea. Ghinionistul ce tocmai fusese executat aruncă nepăsător creta lângă burete și merge cu pași mari, sigur pe el, către mulțimea ce îl privește înmărmurită, cu degetele în

gură sau cu niște căscături ce amenințau să tragă în hăul din interior catedra, catalogul, profa, cu tocuri cu tot. Decimatul ia loc lângă mine. Îmi întorc fața către el, el se uită la mine și rânjește ca după un banc bun. Zâmbesc și eu, mai mult reflex, îmi pocnesc iar degetele și mă uit la ceas. Aud stropii de ploaie care se lovesc violent de geam. Îmi întorc capul și văd prin ferestrele afumate un cer ca cenușa care a rămas în urma unui incendiu tocmai stins de o furtună. Pereții crăpați, perdelele murdare, teracota spartă, în care tăciunii au murit de mult, nu făceau decât să sublinieze acordurile de marș funebru pe care le cânta această zi pentru mine. Cred că sunt singurul care gândește acum la crăpăturile pereților, când sabia lui Damocles ne stă deasupra capului.

Cred că fobia asta de a răspunde la fizică nu e atât din cauza iminentei perspective de a primi un 2 direct în catalog, ci din cauza tensiunii pe care o creează blestematul ăla de catalog. Vibrez ușor când mă gândesc la asta și Alin îmi aruncă imediat o privire fugitivă, după care își băgă capul între mâini și începe să mediteze.

Mă uit din nou pe geam, în timp ce colegii mei se succed la tablă cum se succed oamenii la coadă la brutăria de la colț. Îmi răsună în creier doar eternul „te-ai pregătit pentru astăzi?”, întrebare ce cred că mă va urmări mai rău ca ochii microbiștilor, mingea de fotbal. Îmi pun capul în palme și mă gândesc la ultima zi când am fost atât de prost-dispus și atât de morocănos.

Doar sunetul clopoțelului mă mai scoate din această lume incoloră în care mă scufund ca în niște nisipuri mișcătoare, care mă trag cu o forță nefirească, spre abis. Îmi adun repede cărțile și caietele, care s-au adunat într-o grămadă apreciabilă, de la prima oră, le azvârl dezordonat în geantă, închei grăbit fermoarul, ce se blochează la mijloc. Scutur bine geanta, o ridic și dau cu ea de bancă, încerc din nou fermoarul, care de această dată se închide. Iau geanta în mâna dreaptă, mi-o arunc în spate și observ că îmi pică o bancnotă din ea. Mă strâmb ușor ca unui gând, mă aplec, iau hârtia, o bag în buzunar și privesc spre ușa de la ieșire. Abia acum observ că am rămas singur în clasă. Privesc în spate: un băiat și-o fată stau îmbrățișați pe o bancă, sărutându-se de parcă peste 5 minute ar veni potopul. Schițez o cruce, care arată mai mult a minge de rugby, scuipe cu dispreț pe parchetul hidos și văd cum praful se ridică spre tavan, ca într-un dans nupțial, și se pierde în aerul și așa îmbâcsit. Ies din clasă, pășesc apăsător pe podeaua din lemn care îmi scârțâie sub picioare, ajung la ușa cu vopsea albă, scorojită, veche de când lumea, cu lacătul spart și fără broască, în locul ei rămânând doar un vid de forma unui cerc, ce dădea un alt înțeles noțiunii de „gaura cheii”. În stânga, un dulap de sticlă, crăpat pe la colțuri, unde stăteau, ca niște statui tribale, sticle cu alcool sanitar în care colcăiau niște șerpi vai de mama lor și două

șopârle năpărlite. Lângă acest dulap, o bancă decojită și ruptă într-un colț, cu aceeași vopsea albă îngălbenită de timp, găzduia un strat de praf de un deget, strat ce ar fi fost și mai mare dacă elevii nu s-ar fi bătut din când în când, trântindu-se peste cea masă și rupându-i (oare pentru a câta oară?) picioarele. Pe masă își ducea somnul de veci o gumă prinsă acolo cu ani în urmă, pietrificată în combinație cu praful ce venea de nicăieri. Mai spre mijlocul mesei, stăteau, ca trofeele unui sportiv de performanță, două ciori împăiate, dintre care una cu picioarele rupte, iar cealaltă cu o gură cât să încape un creion, în cioc. Pe pereții de culoarea muștarului, vopsiți așa înainte ca părinții mei să se nască, stăteau, lipite sau pe jumătate desprinse, afișe cu campaniile ecologiștilor sau cu sfaturi în ceea ce privește sănătatea inimii, virusii gripali și așa mai departe.

Cobor încet scările de lemn care scârțâie săcăitor, îmi scot din buzunar mp3 player-ul, îmi pun căștile în urechi, căciula până deasupra ochilor și mă îndrept către ieșire. Plouă încontinuu. O ploaie săcăitoare, o ploaie de toamnă în adevăratul sens al cuvântului, una din acele ploii care pot să țină și câte o săptămână fără oprire, care te oprește legat în casă, cum ține lesa un câine într-o zi de duminică însorită, la țară, când peste sat se lasă atmosfera aia de sărbătoare... Știi... E una din acele ploii pe care și ogarii le urăsc, deși sunt obișnuiți cu vremea capricioasă. O ploaie marocănoasă.

Ies pe poarta liceului și o iau la stânga, către stația de tramvai. E frig. E teribil de frig. Și n-am pe mine decât un tricou și un hanorac negru, care părea și mai întunecat acum că era udat fără oprire de stropii de ploaie ce picau din cer, parcă cerniți din norii cenușii. Îmi bag mâinile reci în buzunarele hanoracului și măresc pasul. Peste 5 minute sunt în stație. Iau loc pe scaunul din plastic și aștept tramvaiul. Îmi scot căștile din urechi și aud aceeași simfonie funebră: claxoane, scârțâitul metalic al tramvaielor, înjurăturile șoferilor nervoși sau ale pietonilor, când vreun conducător nepăsător trece prin vreo baltă și udă cu nonșalanță trecătorii.

După două minute vine și tramvaiul meu. Urc, iau loc lângă o bătrână de circa 70 de ani, care mă privește fix, de parcă tocmai i-aș fi furat pensia și aș fi cheltuit-o pe toată la casino, în câteva minute. Ușile se pregătesc să se închidă și în ultima clipă intră sprintenă în tramvai, spărgând monotonia întregii zile, o fată cam de 16 ani, îmbrăcată într-un palton roșu, niște blugi ce îi veneau chiar foarte bine și niște adidași albi. De sub capișon ieșeau două şuvițe de un blond strălucitor, care la prima vedere mi se părea natural. Avea ochii nepermis de albaștri, obraji roșiți

de frig, fața ovală și un zâmbet ce venea ca un curcubeu după o ploaie de vară. Explozia asta de culoare părea o blasfemie la adresa monotoniei ce domnea cu un pumn de fier toată săptămâna. Pășea de parcă ar fi vrut să nu atingă deloc podeaua dezgustătoare a tramvaiului, plutind ca un înger pe un nor de un alb imaculat. Pielea roz dădea spre un roșu sângieru către nasul ei mic, care se potrivea de minune cu ochii mari, curioși, ce ascundeau un izvor de bucurie.

Se așază pe singurul loc rămas liber, în fața mea, își scoase capișonul, lăsând să-i curgă pe umeri un păr de un galben spectaculos, luminând parcă tot ce o înconjoară. Pentru câteva secunde, această imagine mă ia prizonier, o fixezi pieziș, fără să îmi dau seama ce fac, pentru ca, în cele din urmă, să îi văd ochii mari și albaștri uitându-se fix în ochii mei. Mă uit repede în altă parte, încercând să arăt că întâlnirea privirilor noastre fu doar o simplă coincidență. Ea zâbește copilăros, lăsând să i se vadă niște dinți foarte albi, încadrați de niște buze mici și roz. Îmi găsesc cu greu puterea să îi zâmbesc și eu, ce-i drept, forțat. Dându-mi seama de absurditatea situației, mă pufnește râsul și, spre surprinderea mea, râde și ea. După câteva secunde dominate de acest râs absurd, ea îmi întinde mâna și spune cu un glas ce părea venit de departe, din altă lume:

– Angela...

Reflex, îi întind și eu mâna, atingându-i cu un gest de stângăcie, degetele, fapt ce ea cred că nu l-a observat.

– Alex...

– Încântată, replică ea cu aceeași voce caldă.

– Pentru o secundă, am crezut că aduci cu tine primăvara...

Zâbește, vrea să spună ceva, dar renunță. Ne privim iar în ochi, simțind că fiecare secundă trece ca minute întregi. Încerc să sparg tăcerea și spun...

– Îmi pare rău, trebuie să cobor..., îngăimă ea privindu-mă cu un oarecare regret, ce părea sincer.

– A, în regulă...

Peste vreo 7 minute tramvaiul oprește la stația unde trebuie să cobor. Merg pe trotuar circa 200 de metri, după care intru pe strada mea. Mai multe case vechi înșirate ca mărgelile pe o ață. Ploaia continuă să mă săcăie cu aceiași stropii minusculi. Ajung în fața casei mele, o casă mare cu o mulțime de camere, din care mai mult de jumătate sunt pline de pânze de păianjen, uitate de cine știe când. Scot cheia din geantă, o întorc în broască, intru, o încui la loc, urc la mine în cameră, arunc geanta în mijlocul încăperii și mă pun pe pat. Adorm imediat. Visez că și stropii de întuneric sunt lacrimi de fericire...

Pe la 7 mă trezește vâjâitul furios al vântului, care

COGITO, ERGO SUM – CUGET, DECI EXIST !

amenința să spulbere, într-o fracțiune de secundă, toate geamurile. Mă șterg la ochi, clipesc des și încerc să îmi amintesc ce s-a întâmplat înainte să adorm. Simt însă cum frigul mă lovește din nou, cu același pumnal otrăvit. Am uitat ușa deschisă. Îmi dau jos hanoracul ud și tricoul, ies dezbrăcat pe jumătate în coridor, azvârl nervos ușa

și simt cum dinții îmi clănțnesc în gură, dând un sunet asemănător celui produs de vibrațiile telefonului, când îl las pe calorifer. Trag ușor perdelele cenușii, mă uit în curte și văd că ploaia încă nu s-a oprit. Îmi pun mâinile pe față, mi le trec prin păr și mă întorc în camera mea. Mi-e foame. Alerg, așa dezbrăcat cum sunt, prin curte, prin ploaia rece,

până în bucătărie. Intru, deschid ușa frigiderului, înfulec pe nerăsuflăte și fug înapoi înăuntru, lăsând în urmă masa plină de firimituri.

E întuneric. E frig. E toamnă târzie. Mereu, mereu, aceeași viață monotonă dusă la infinit. Nimic nu se întâmplă. Nimic nu are culoare. Mă uit resemnat pe geam și parcă îmi văd viața reprodușă pe un disc de pick-up. Stropi și stropi se lovesc de cimentul rece și îmbătrânit de atâta așteptare. Sunt singur. Ca fiecare din stropii ăștia. Îi văd cum cad, mii și mii în aceeași fracțiune de secundă, pentru ca alții și mereu alții să le ia locul și să împărtășească același destin.

Oare dacă aș fi strop de ploaie, cum aș vedea scurta mea viață? Cum ar fi timpul pentru mine? Mi-ar fi frig, mi-ar fi cald, aș face greșeala să iubesc? Aș simți durerea când aș cădea pe pământ sau moartea mi-ar răpi această dulce durere? S-ar scrie cărți despre mine, s-ar face filme? Ar ști diferentul trecător povestea mea, atunci când i-aș uda, cu inima rece, fața înlăcrimată? Ce-i pasă lui că îmi trăiesc cele câteva minute de viață în aerul rece și încărcat de durere, alături de frații mei, de care va trebui să mă despart atât de devreme?... Nu le pasă miilor de fețe, necunoscute și identice, pe care le văd zilnic, de mine. Trec în fiecare zi prin viață, fac mereu aceleași lucruri, mă mint mereu că o să se schimbe ceva. Aștept. Sper. **Cred**. Dar în ce? Niciodată nu-mi imaginez că, într-o zi, cineva sau ceva va păși în viața mea și va schimba tot. Nu. Îmi imaginez doar, câteodată, în nopțile de vară, cu lună plină, privind la stele, zile fericite, zile fără griji. Am așteptat cu aceeași nerăbdare cu care așteaptă condamnații eliberarea. Și acum mă uit în urmă, zâmbesc ironic, cu un zâmbet care e al oricui, dar al meu nu.

Cine zice că nu-i frumoasă viața? Când îți bate inima să-ți sară din piept, când adormi printre ursuleții de pluș, pe sunet de „jingle bells”, iarna, sub brad... Când te prinde noaptea alergând pe stradă cu alți copii, jucând „ascunsa” sub cerul de vară. Nu pot să cred cum a trecut timpul. Nu pot să cred cum ați plecat, rând pe rând, unul câte unul. Abia mă abțin să nu plâng, când îmi aduc aminte de revelioanele în aer liber, când mergeam prin vecini cu plugușorul, pentru câteva mii de lei. Pentru noi era aur curat...

O altă rafală de vânt lovește în inima de piatră a casei. E frig. Și simt cum frigul mă lovește ca un boxer în runda a doisprezecea, gata de ultimul asalt. Mă apropiu de sobă, îmi pun mâinile reci pe cărămida fierbinte. Stau o secundă așa, după care îmi iau ca un fulger degetele de pe ea. M-am ars. Mă pun pe pat, uitându-mă la geam, la eternii stropi de ploaie, care uneori îmi dau impresia că nu vor mai pleca niciodată.

Oamenii sunt prin natura lor ființe singuratice. Ne naștem singuri. Trăim singuri. Murim singuri. 90% din viața noastră o trăim în interior. Singuri cu noi înșine. Observăm, analizăm, interpretăm totul în funcție de stimulii care ne vin din exterior. Prea puțin din timpul efectiv de viață îl petrecem făcând ceea ce ne place sau urmându-ne visul. Trăind pur și simplu.

Unii cercetători consideră că oamenii își folosesc doar 5% din capacitatea creierului. Și dacă am folosi măcar

50% ne-am putea teleporta. Dar, cum cifrele astea sunt relative, a încerca să pătrunzi în interiorul creierului și a-i studia în amănunt modul de lucru și capacitatea, e egal cu a muta apa dintr-un ocean într-un rezervor gigant, cu nimic mai mult decât o linguriță.

Am citit zilele trecute despre un caz real, foarte interesant, care arăta, o dată în plus, puterea pe care o exercită creierul asupra tuturor organelor. Deși e greu de crezut, înclinarea balanței dintre viață și moarte pentru un muribund poate să fie decisă de capacitatea lui de concentrare și, mai ales, de gradul său de optimism. După o consultație de rutină a unei paciente cu o boală cardiacă mai veche (fără a fi o boală foarte gravă), șeful unei clinici din Statele Unite a predat cazul unui medic rezident, spunându-i scurt: „S.T.”. În jargonul medical, această abreviere semnifică „stenoza tricuspidiană”. Specialistul intenționase să îi precizeze tânărului, și mai puțin experimentatului său coleg, faptul că auzise un zgomot caracteristic bolii, la o analiză cu stetoscopul. Dar, în mintea pacientei, abrevierea a venit ca o condamnare la moarte: „stare terminală”. Copleșită de crunta sentință, pacienta a făcut imediat o complicație foarte gravă și a decedat în mai puțin de o oră.

Privesc cu atenție spre colțul tavanului, unde văd un biet păianjen, ducându-și cu greu crunta existență. Îmi iau o pernă de sub cap, mă așez strategic în poziție de atac, pendulez și îl proiectez pe amicul meu cu 8 picioare pe perete. Lipit de zidul de beton, pare un veritabil tatuaj. Acum că am alungat cu o indiferență cinică unica vietate care împărțea încăperea cu mine, mă pot așeza liniștit în caldul și primitivul meu pat, înspre a-mi continua disertația filozofică.

Întotdeauna mi-a plăcut întunericul. Pe lângă faptul că noaptea ador să stau până târziu, cu mintea departe, gândind la fel de fel de lucruri, mai mult sau mai puțin importante, întunericul mi-a dat mereu un sentiment de securitate, de lejeritate. Atunci când stau în pat și dorm sau mă prefac că dorm, sunt singur cu gândurile mele. Și gândurile nu mi le poate lua nimeni.

Privesc concentrat din nou la tavan, către locul de veci al nefericitei arahnide... Mă pasionează felul cum se îmbină lucrurile, geometria lor. Îmi amintesc de o discuție cu profesorul meu de matematică din generală, care spunea că, prin calcule matematice, s-au descoperit nu mai puțin de 9 dimensiuni. Cum în ziua de azi e la modă comparația 2D-3D, adică bidimensional-tridimensional, cred că e necesar să îmi prezint punctul de vedere asupra acestui subiect. Primul nostru contact cu „dimensiunile” a avut loc în ciclul primar, atunci când studiam figurile și corpurile geometrice. Cu toții știm că dreptunghiul, spre exemplu, e bidimensional. De ce? Pentru că e determinat de două dimensiuni: lungime și lățime, în timp ce cubul e tridimensional, fiind determinat de lungime, lățime și înălțime. Până aici, însă, ajunge înțelegerea umană. Neavând nici un fel de contact cu cea de-a patra dimensiune, nu ne-a rămas de făcut decât să abandonăm această căutare în universul dimensiunilor. Oare chiar așa să fie adevărul?

Să începem cu începutul. Cea mai simplă noțiune

din geometrie este punctul. Punctul este singura entitate unidimensională. În momentul în care apare alt punct, oriunde în spațiu, avem posibilitatea să unim cele două entități, formând o linie. În acest moment trecem în câmpul bidimensional. Oricâte linii vom duce, în orice direcție și orice sens, atâta timp cât nu părăsim **planul**, rămânem în cea de-a doua dimensiune. Există o părere greșită conform căreia denumirea de „a doua dimensiune” vine de la existența lungimii și lățimii. Iar cea de „a treia dimensiune” de la lungime, lățime și înălțime. Nicidecum. Se numește așa pentru simplul motiv că e a treia dimensiune concepută de către mintea umană. Punct. A demonstra acest lucru este foarte simplu. Luăm ca exemplu hexagonul. Care e lungimea și care e lățimea? Există 3 lungimi și 3 lățimi? Suntem în a șasea dimensiune? Firește că nu. Condiția fundamentală este respectarea planului. Dar ce înseamnă acest plan? Planul este asemănător cu suprafața unui lac. Sau cu tavanul. Orice punct de pe suprafața lacului face parte din plan, la orice distanță ar fi de alt punct de pe plan.

Dacă, însă, alegem un punct la 1 mm deasupra sau sub plan, părăsim planul și, odată cu el, a doua dimensiune și trecem în a treia. Creierul nostru fiind obișnuit doar cu a treia dimensiune, nu putem percepe o entitate care să facă parte din a doua. Pentru noi ar fi pur și simplu invizibilă. În jurul meu, chiar în momentul ăsta, pot să fie o mulțime de entități bidimensionale, de a căror existență să nu am habar, așa cum nici ele nu au habar de existența mea.

Așadar, a treia dimensiune reprezintă orice **corp**. O infinitate de planuri suprapuse la infinit. E tot ce vedem în jurul nostru. E universul în care trăim. Dar care poate să fie a patra dimensiune? Ei, bine, răspunsul e **timpul**. Atunci când un corp se mișcă, oricât de puțin, deja face parte din a patra dimensiune. Subiectul este foarte controversat și suntem departe de a cunoaște tot adevărul. Dar nu dezarmăm. Poate că tot timpul ne va da răspunsul.

(Fragmente dintr-o carte în pregătire)

**IONUȚ TURNEA – clasa a XI -a U
Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” Bozovici**

Iustina Liliana PRISĂCARU Reșița

ZUMBAI

Cîți simbu' poa' să aib' un măr?
Do', pa', fo o'?'
Da' un știule'? Nu i-ai număra'?'
Sîn' șaş' pa or șaş' o.
Ce-ai fă, de rîzi proasta-n tîrg?
Ia zi,
La noapt ... la noa ... pte, vii?

Hei!
... șade luna'n vîrf de par...
dă-o căinilor de lună,
stă nebună.
E o lună?
Eu ce par!!?

Iaca!
Piere steagu'n nori de praf...
ce înghit și camionul și recruții și acordeonul.
Măriuca lung privește... și gîndește:
Doamne, dă, la liberare, să mă găsească Ghiță
fată mare...
Da' nu cred!

NUMA' ȘED

El pe-o cergă, ea pe-o scoarță, perne, plăpumi,
băsmăluțe, ștergare și iconițe,
mileuri, ciucurei și răpirea din serai primprejur.

Și busuioc!
Singuri i-or lăsat o ȋră, să vorovească,
să șuguiască;
Leano, ȋi-ȋ' place brînza?
D'apoi place!
Da' lu' tată' tu-i place brînza?
D'apoi place!

Da' lu' mamă'ta-i place brînza?
Da' lu' fra...
IOANE, ori așe ori așe
Da' șezi locului că mă boțăști
Ș-așe mă-nervează!

TE-AM VISAT

Te-am visat, dragule,
Șapte turlle de biserică, și o roată,
Un rîu și o stea
O haită de lupi
Și-un bob de nisip
Trebuia să le înving pentru tine
Și n-am putut
Oh, neputință,
Și ai plecat.
Sau ai rămas lîngă mine?
Te-am strigat...
Și-atunci m-ai mîngîiat
M-ai strîns în brațe numai cum tu știi
Și-am adormit...

ZA

Dedal era femeie și-avea zaruri de cretă
Coșnița și-o cheltuia discretă
În piața cu statuia lui Venus, aia fără mâini...
Dar mitul ursit urmărit de șerif
Ce-i afișase portretul în piață
– Wanted Shut –
Nu era bărbat urât
În el a crezut
Și-a căzut
Cu aripa frântă.

ZEN

Nu te știam
Dar te iubeam
Te așteptam
Te căutam
Și-am hotărât
Cînd te-ntîlnesc
C-o să te bat.
Da' ce-am putut?

ZAZEN

Cum am știut?
Din ochii tăi
Din vocea ta
Din mersul tău
Din firea ta
Din gîndul tău
Din lacrima ce-a curs
Lasă-te iubit am spus
Și tu mă căutai...
Atunci am știut.

DELIR

Am rămas c-un ciot de floare
Fără coadă fără frunze
Doar cu cîteva petale aruncate-n aer
Și-au căzut pe pat, pe scaun
Iar în plete mi-au căzut
Semițele-argintii.

SCRIITORI ALMĂJENI LA ORAVIȚA

Sâmbătă, 4 iunie, Școala cu clasele I-VIII „Romul Ladea”, din Oravița, i-a avut ca oaspeți pe câțiva dintre cei mai prețuiți scriitori almăjeni, cărora li s-au alăturat cadre didactice, autori și oameni de cultură din Valea Carașului. Manifestarea, organizată de neobositul dascăl de literatură și limbă românească, **Ioan-Nicolae Cenda**, el însuși semnatar al mai multor cărți și coordonator de reviste școlare, a debutat cu vizionarea unei piese de teatru, interpretată de un grup de elevi, premiați la mai multe concursuri de profil, și a continuat cu prezentarea invitaților: poetul și prof. Iosif Băcilă, lector. univ. dr. Florina-Maria Băcilă, prof. Pavel Panduru, poetul și publicistul Nicolae Irimia și gazetarul Nicolae Pătruț.

Au fost lansate, cu acest prilej, cele mai recente apariții editoriale ale scriitorilor oaspeți: *Întîlnire cu Almăjana* – lexiclogie, gramatică, stilistică, recenzii, eseuri, de F.M. Băcilă, **Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și**

Faptă, coordonată de I. Băcilă, **Țara Almăjului, străvechi ținut de continuitatea și simțire românească**, de Pavel Panduru, **Albastru de ochii tăi**, de Nicolae Irimia, și **Drumuri și umbre**, de Nicolae Pătruț, precum și numărul jubiliar al revistei *Almăjana*, editat cu ocazia sărbătoririi a zece ani de la prima apariție. După cuvîntul autorilor, care au vorbit despre cărți și despre viitoarele lor proiecte, aceștia au răspuns la numeroasele întrebări ale elevilor.

La întîlnirea de la Școala cu clasele I-VIII „Romul Ladea”, din Oravița, au fost prezenți: Ionel Bota, directorul Teatrului Vechi „Mihai Eminescu”, Mihai Moldovan, directorul Casei de Cultură „Mihai Eminescu”, poezii Cornelia Edițoiu, Lorin Cimponeriu, alți membri ai Clubului intelectualilor din localitate.

NICOLAE SOCOLĂREANU

RĂSPUNS LA O ILUSTRATĂ SAU SALUT ÎNSPRE MILENIUL TREI

Drumurile duc și se întorc la Oravița. Pentru că aici ființează Casa de Cultură, Cenaclul „Mihai Novac”, Teatrul Vechi, Clubul Intelectualilor, Protopopiatul, Liceul „Dragalina” și celelalte școli bine-cunoscute, revistele și publicațiile lor culturale.

Aici sunt îngrijiți de sărbătorile sufletului prieteni, scriitori, învățători și profesori, conducători de instituții, sponsori. Aici s-au auzit pașii Poetului-Nepereche, Mihai

Eminescu, aici s-a vorbit

despre Îngerul Blond, Nichita Stănescu, ori de George Enescu, Constantin Brâncuși și despre alți mari și foarte mari artiști pe care i-a izvodit „gura de rai”...

Reîntâlnirile îndrăgostiților și ale îndrăgostiților de cuvânt, la Oravița, au alte valențe. Luceferii, Luna, Carul Mic, Carul Mare, Soarele întrevăd realitatea și visul cu ochi prea limpezi. Cântecul este mai plin de doruri, versurile își pun întrebări, își dau răspunsuri:

Fără dor și fără soare

Nici pământul nu înfloare!

Despovărate de efemer și de tânguire, drumurile coboară – dinspre adâncurile pădurilor ori șopotirile înfiorate, mai mólcome, ale Nerganei și Cărașului – precum tâlcuirile pline de vrajă ale doinelor fraților Bărcă, Ion Luca Bănățeanu și ale Craiului Motoia...

Astfel, într-o adevăr și frumusețe, se întind punți, legende, minuni dumnezeiești. Ca o prevestire a împlinirii ce va să vină, descinderea Bădiei Mihai la Oravița, se leagă de Lumină și Înviere, de Istorie și Cântec, de Cer și Pământ, de Cuvânt și Necuvânt. De fapt, de peste un veac și mai bine, limba română glăsuiește în versuri, ieroglifele liricului – *teiu, luna, pasărea, drumul* – există doar dacă poetul se preumblă printre ele, numindu-le pentru a le ajuta să existe...

Oravița culturală vine din departe, Oravița culturală strălumină înspre zări. Iar drumurile duc și se întorc, firesc înflorate, la Oravița!

*

În acest spațiu, binecuvântat de Dumnezeu și împovărat de cântec și mit, trăiește și dăscălește **IOAN-NICOLAE CENDA** – profesorul și „formatorul” de cultură, editorul, publicistul și scriitorul, colegul și prietenul.

Bine-cunoscut în Valea Cărașului,

și nu numai, pentru știința sa de a transmite tinerilor limba română și literatura românească, cu o încrâncenare de invidiat „păstorește”, de ani buni (la Școala „Romul Ladea” din Oravița), revista *Țară de dor*, publicație galonată de premii județene și naționale, citită cu interes de elevi, profesori, juriști, medici, istorici, scriitori. Căci, cu voia sau fără voia unora, trebuie să spunem răspicat că publicațiile școlare și ale tinerilor învățăcei întrețin (după puterile lor) o atmosferă spirituală, de creație și civilizație, descoperă talente, impun respect, „energizează” noi orizonturi prin cuvânt:

Să știi că-i frumos

să te-auzi în cuvânt

(veghe adunată într-un dor de-aurori) –

În fiecare vers

e ceva din sufletul tău,

din străfulgerele copilăriei

încrustate-n zăpoare.

E frumos

să te-auzi în cuvânt,

ca un continuu răsărit de soare,

iar glasul tău limpede,

ațâțat în hrisoavele frunzei,

să uimească

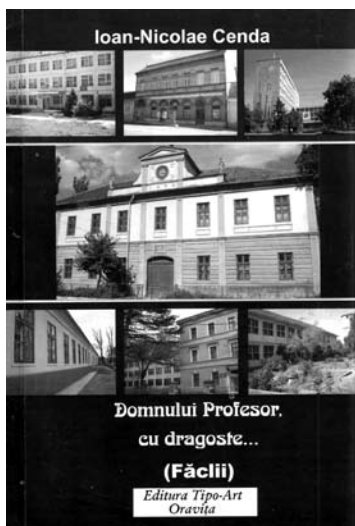
harfele păsărilor cântătoare!

(Ioșif Băcilă, *Cântec întors*, în idem, *Drumul unei sărbători*. Selecție și prefață de Florina-Maria Băcilă, Editura TIM, Reșița, 2007, p. 18)

Retrăind dimensionări estetice întru acest spirit, dascălul-scriitor tipărește cărți, îngrijește ediții, scrie piese de teatru, organizează întâlniri literare la care participă intelectuali de marcă din Urbea cărașană, din Banat și din țară. Tălmăcind și făptuind, peste locuri și oameni, spusele bătrânului cronicar:

Puternicul Dumnezeu, cinstite, iubitele cetitoriule, să-ți dăruiești, după aceste cumplite vremi [ale] anilor noștri, cândva și mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu iaste altă și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților.

Cu cetitul cărților cunoaștem pe ziditorul nostru Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui cătră noi bunătați, cu cetitul, pentru greșalele noastre, milostiv îl aflăm. Din Scriptură înțelegem minunate și vecinice faptele puterii lui. Ea face fericită viața, ea nemuritoriu agonisește nume. Sângur Mântuitorul nostru, Domnul și Dumnezeu Hristos, ne învață, zicându adecă: „Cercetați Scripturile”. Scriptura depărtate

lucruri de ochii noștri ne învață cu acele trecute vremi, să pricepem cele viitoare.

Cetește cu bună sănătate și primește această a noastră cu dragoste osteneală.

(Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viața lumii*. Ediție, postfață, tabel cronologic, note și glosar de Liviu Onu, Editura 100+1 Gramar S.A., București, 1996, p.81)

Încrezător în rosturile pe care trebuie să le împlinescă, în Univers și în această mirifică lume, profesorul Ioan-Nicolae Cenda ne vestește / oferă o nouă

carte: o carte de portrete cu cei din juru-i și cu cei apropiați inimii lui... Mărturisiri ale prețuirii și generozității, ale emoției și pasiunii... Bucuria slovei-miracol...

Să fie încă o șansă de a ne înfățișa / demonstra (a câta oară?) sentimentele de fraternitate și colegialitate, iubirea tulburătoare cu care ne înconjoară, cu care ne copleșește? Și parcă tot cronicarul „dezmargineste”, cu asupra-i de măsură, nedumeririle: *Biruit-au gândul!*

IOSIF BĂCILĂ

CU DRAG, DESPRE DASCĂLII MEI...

prof. IOAN-NICOLAE CENDA

În nobila profesie pe care mi-am ales-o – și pe care n-aș schimba-o, nici după 35 de ani, cu o alta mai... – am stat de vorbă cu elevi de vârste diferite, „fără catalog”. Le-am cerut să-mi pună tot felul de întrebări (... mai puțin gen hilare: „câte fire de păr aveți, care e distanța de la pământ la lună, curiozități din...”) despre mine, despre ai mei (familie, prieteni) și despre cărțile (citite și necitite), despre tinerii de azi și cei de ieri, despre oraș, despre... orice.

Spicuiesc câteva sub forma unei „întâlniri” cu mine însumi...

– Cine ești dumneata, d-nule profesor?

– Sunt copil de țăran, căruia i-a plăcut „să citească” (... poate mai mult decât să înveț, deși eram mereu în topul celor trei premii...) de când mă știu. Am ajuns dascăl de limba română grație verbului amintit.

Școala primară și gimnazială am urmat-o la Vărădia, un sat (comună – „în vremea cea roșie” au vrut să-i șteargă acest statut) care înseamnă ceva în cultura românească. De aici s-au ridicat: **Paul Iorgovici**, **Romulus Fabian**, **Coriolan Drăgulescu**, cei „trei tari” ai satului meu. Din anii de școală rețin nume de dascăli de la care am avut ceva de învățat: învățătoarea **Erika Babeț**, o femeie blajină, dar dedicată profesiei (... avea ceva din „Dascălița” lui Octavian Goga), pe profesorul de limba română, dirigintele, **Petrache Gogăltan**, om aspru, dar foarte bun „grămătic” de la care am deprins „tainele” morfologiei și ale sintaxei; pe domnul **Augustin Pop**, directorul și profesorul de matematică. Mie nu-mi plăcea lumea cifrelor, dar d-nul profesor Pop m-a împins spre olimpiadele școlare, de unde m-am întors cu mențiune, iar la admiterea în liceu am luat media maximă la matematică. Dragostea pentru chimie mi-a insuflat-o prof. **Tiberiu Ogrin** și, datorită d-lui, în liceu eram „chimistul”, favoritul d-lui director **Mircea Ionescu**.

Elevii de vârstă mai mare mi-au cerut să le vorbesc despre „anii de liceu”.

– Liceul l-am făcut la Grădinari (Cacova), tot la „țară”, unde am avut parte de profesori de elită: **Florica Oalde (Stancovici)**, **Elena Căiman (Abâd)**, **Pita Bujor**, **Cornel Cristea**, **Mircea Ionescu**, **Dan Babeu**, **Zoe Luca**, **Felicia Bârsilă**, **Ion Sorin Udrea** (din păcate doar un an de latină).

Pentru fiecare am avut o stimă deosebită și îi consider și astăzi „părinți sufletești”. Pe atunci erau tineri, cu dragoste pentru profesia aleasă și au făcut din școala de la Grădinari un liceu care a dat foarte mulți studenți.

– De ce ați optat pentru filologie (profesor de limba română)?

– Modelul meu rămâne prof. **Petru Oalde**, plecat... într-o „stea”, de unde, sigur, veghează la mulți foști elevi, ajunși profesori de limba și literatură română.

Nu îmi propun să-i fac un portret, ... poate..., ... poate, altădată. Profesorul **Petru Oalde** ne-a insuflat dragostea pentru literatură, ne-a făcut să iubim și să prețuim cuvântul scris.

În liceu se citea, pe atunci, „Gazeta literară” (devenită „România literară”), „Luceafărul”, „Tribuna”, „Familia” ș.a.

Era un profesor sever, pentru care nota „zece” era un eveniment, o sărbătoare a celui care o primea. Îmi era frică de d-lui, dar în suflet îi purtam multă dragoste. Elevii domniei sale au fost învățați să se „sincronizeze” cu noua literatură. Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Geo Dumitrescu, Anghel Dumbrăveanu... ne erau cunoscuți din revistele literare și spusele dascălului.

Petru Oalde a îmbinat munca de dascăl cu cea de cercetător. Volumul **Flori de pe Caraș** cuprinde creații folclorice culese de elevii de la liceu. Pot spune, cu mândrie, că am debutat în acest volum cu o culegere a baladei Iovan Iorgovan. Profesorul a reușit să scoată câteva numere din revista „Vârste cărășene”. Peste ani, eu am coordonat „Țară de dor”, cea mai longevivă și – fără modestie – mai titrată

revistă școlară din partea de vest a țării. Și tot pe profesor l-am „plagiat” la capitolul „întâlniri cu scriitori”.

La Cacova (Grădinari) am auzit și văzut pentru prima dată pe Mircea Șerbănescu (... peste trei decenii am organizat și eu o întâlnire cu maestrul...), Alexandru Jebeleanu, Ion Stoia Udrea, pe..., pe..., „vorbește memorie!”.

În anii 1966-1970, elevii de liceu, mai toți copiii de țărani din satele din jur, aveau puțini bani. **Petru Oaldea** ne-a învățat să „investim” în carte.

– **Despre „lumea universitară”...**

– E greu de prins în cuvinte cei mai frumoși ani ai vieții mele. La Timișoara, în inima Banatului, am audiat cursurile, prelegerile lui **Ștefan Munteanu, Al. Metea, Felicia Giurgiu, Stela Mirel, Rodica Bărbat, Doina Comloșan, Vasile D. Țâra, Dumitru Crașoveanu, Fr. Kiraly, Mihai Cazacu, Maria Pârlog** și mulți alții.

Pe cei doi magisteri, **G.I. Tohăneanu** și **Eugen Todoran**, i-am avut ca examinatori, președinți, la examene de licență, definitivat, grade didactice.

În facultate am conjugat, pe rupe, verbul **a învăța**, ca, de fapt, întreaga grupă din care am făcut parte.

La Timișoara am descoperit opera, opereta și nu cred că am pierdut „vreo” premieră (... unele, **Aida**, de G. Verdi, am văzut-o de mai multe ori și la intervale diferite). G. Leahu, Florina Cercel, Vladimir Jurăscu, Irene Flaman erau actorii mei preferați. Nu am ocolit nici teatrul german sau pe cel maghiar, cu piese traduse la cască.

Din librăriile Timișoarei, de pe la anticariat (... mereu se muta...), mi-am cumpărat sute de cărți. În „orașul florilor” am legat prietenii, unele trainice „de-o viață”.

Dar despre Timișoara, Dragostea mea, am scris un articol de suflet, publicat într-o revistă timișoreană. Eu am iubit Timișoara ca pe o fată frumoasă. Elevilor mei le spun adeseori că îmi sunt dragi câteva verbe (**a citi, a călători**, cu toate sinonimele lor...) și substantive (**copii, cărți, flori**).

– **Pe la ce școli ați predat?**

– La început Răcășdia (școala repartiției), un sat de „frunze”, atunci și acum, Oravița (la seral), Valea

Bolvașniței (... o școală mică în care toți eram prieteni), Băile Herculane (... școală mare, cu mulți elevi și cadre didactice), Mehadia, Ciudanovița (unde am fost director, dar nu mi-a plăcut această funcție pe care am considerat-o ca o povară) și la Generală Nr. 1 Oravița (... eu am botezat-o „Romul Ladea”), vreo patru ani am predat literatura universală la „General Dragalina” și, trecător, la Grupul Școlar Agroindustrial din urbea noastră. Sufletește am rămas legat de zona Herculane și mi-aș dori să mai trăiesc atmosfera din ținutul de odinioară.

Un alt subiect de discuție, drag mie, este cel legat de teatrul de copii.

Am regizat multe piese, am obținut multe premii (premiul I, II, III, mențiuni), culminând cu „Premiul de excelență” acordat în 2008, la Reșița, pentru întreaga activitate teatrală.

Pentru copii am publicat trei volume de teatru (**Teatru școlar, Cu Thalia între tentație și speranță, Scena,... trapa,... cortina...**). Majoritatea pieselor au fost jucate de trupa „Mugur” de la „Romul Ladea”, dar și de alte formații din județ.

Elevii vor să afle de la dascălii lor și despre nemulțumiri:

1. se citește prea puțin (... Doamne, ferește, ca acest verb să devină arhaic!);

2. se cumpără puțină carte și se caută ediții prescurtate (... „Marile speranțe” în vreo 120 de pagini!);

3. nu se mai învață versuri, citate, expresii din operele literare;

4. predomină un limbaj sărac, redus la „OK”, „nașpa”, argoul invadând limba;

5. nu se merge la spectacole (... iar, uneori, în sala de spectacole este „penibil”...)

6. mulți sunt prea pretențioși în „ale” hainelor și rechizitelor școlare;

7. ... unii nu au cei șapte ani de-acasă, ... cei ... de la școală.

PORTRET ÎMPOTRIVA UITĂRII

de CORNELIA EDIȚOIU

Lista de persoane:

Profesorul – **I.N. Cenda**

Mentorul – **I.N. Cenda**

Redactorul și Autorul – **I.N. Cenda**

Regizorul – **I.N. Cenda**

Prietenul – **I.N. Cenda**

Tatăl – **I.N. Cenda**

Soțul – **I.N. Cenda**

În alte roluri:

Iosif Băcilă

Maria-Mariana Cenda

Adela Cenda

Dănuț Cenda

Actul I

Scena 1

Născut în 1951, profesorul **Ioan-Nicolae Cenda** se află la vârsta când mari bucurii și mari necazuri încearcă structura de rezistență a ființei sale. Pedagogul e însă puternic căci se sprijină pe un toiag (consolidat în timp): *LECTURA*. Prietenii săi de o viață, „reci și sinceri”, îl susțin căci Profesorul s-a refugiat în *Împărăția cărților* și este acum un pustnic al *Muntelui Biblos*, iar noaptea-i este aliat. Ziua își face datoria față de elevi, școală, părinți, familie, societate ca și până acum. Cine îi știe neliniștile recunoaște în el tipul disimulatului. Profesorul *știe* să-și ascundă frământările și suferința dintr-o demnitate a omului superior care nu dorește mila sau compătimirea. Nu e ușor

și profesorul, în lupta cu lumea și cu sinele, și-a mai ascuțit o armă: ironia. Ironia este însă o sabie care taie și care i-a adus mulți dușmani cu toate că rolul ei este benefic. Din duelurile verbale cu profesorul, chiar rănit, ieși câștigat și mai deștept – mai afli un citat, o expresie latină, o formă verbală a la **DOOM2**.

Admirator sau fan al humuleșteanului Ion Creangă, profesorul este un susținător al cultului muncii. Pentru domeniul în care activează, aceasta înseamnă să crezi, să fii harnic în lumea cuvintelor. Eforturile sale zilnice la clasă sunt de a resuscita, reanima plăcerea de a citi. Din perspectiva celui care a sesizat avantajele acestei nobile ocupații, profesorul se străduiește să le arate calea ce le poate aduce satisfacții, alinare, putere, dar strigătul său pare... în pustiu și „jertfa sa zadarnică pare / pe cât e ghiersul cărții de frumos”.

Iubitor de literatură, în special, profesorul își poartă elevii prin labirintul lecturilor. Unii sunt călători temerari cu bagaje solide. Dacă și învățătoarea a pus ceva în valiză, profesorul se poate declara mulțumit, căci drumul e lung și nu e bine ca *Spânul* (examenul, tezele) să te surprindă necitit, cu un vocabular sărac și neinițiat în meșteșugul vorbelor. Abia la finalul de ciclu, cei care și-au pus problema în stil moromețian a vreunui beneficiu al lecturilor recomandate de profesor, află că acestea au rolul lor (nicidecum acela de a strica vacanța). Poate că și prin această atenție pe care o acordă necesității lecturii, literaturii în gimnaziu, profesorul și-a câștigat faima, numele său devenind o garanție a succesului unui elev. Am auzit mulți părinți exclamând cu regret „dacă făcea cu el..., reușea la examene”. Domn’ profesor face minuni acolo unde este și puțină „aplicațiune”.

Cu o bogată experiență la catedră, recunoaște „diamantul” și-l șlefuește, aruncându-l în focul olimpiadelor sau promovându-l în paginile revistei *Țară de dor*. Acolo au strălucit elevii săi talentați în arta compozițiilor în versuri sau proză, iar revista prin structură, tematică, s-a impus și

a fost premiată chiar la Concursul Național al Revistelor Școlare – cu toate piedicile puse...

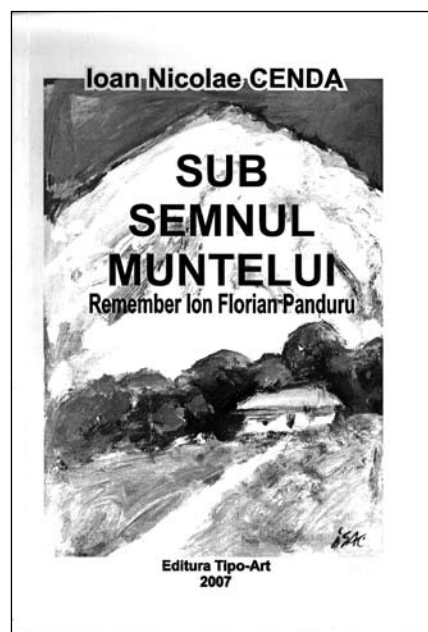
Scena 2

După exemplul lui Creangă, profesorul nu doar a citit articole și cărți, ci a luat „pana” și a scris. E redactor, editorialist, semnează articole nu numai în revista pe care o coordonează și cu care se mândrește – *Țară de dor* – ci și la *Confluente*, *Anotimpuri literare*, *Banatul*, *Almăjana*. Publicistul a oferit cititorilor articole interesante despre oameni de cultură, locuri, prieteni. Scriitorul a recuperat amintirile lui Romulus Fabian – *Romulus Fabian* (monografie) și Romulus Fabian – *Satul asfințește-n urmă* (roman), ... propriile amintiri din călătoriile prin Occident – *Fascinația călătoriei* (*Din satul lui Paul Iorgovici în țara lui Voltaire*) și *Jurnalul călătoriilor fără vârstă* (ambele în colaborare cu Maria-Mariana Cenda)... trecutul, prin biografia lui Romul Ladea sau a profesorului Ion Florian Panduru – *Sub semnul muntelui* și, treptat, acestea au devenit cărți ce s-au bucurat de succes și cu siguranță vor fi un scut în calea uitării. Autorul s-a dovedit un truditor al ogorului literaturii care a tras brazde în pământul romanului, al scrierii monografice, al prozei de călătorie contemporană, al lecției de limba română – *Îmbogățirea, actualizarea și activizarea vocabularului elevilor prin lecții de limba română și de lectură literară*, ... a deștelenit „lotul” destinat teatrului pentru copii – *Teatru pentru copii, Cu Thalia între tentație și speranță, Scena, ... trapa, ... cortina...* (Teatru școlar), a lăsat cum s-ar zice urmașilor daruri nemuritoare, un „nume adunat” prin cărți și reviste.

Scena 3

Copiii îl iubesc pentru simțul umorului. Spiritualul profesor creează spectacol prin vorbe. Are plăcerea regiei și, alăturată pasiunii pentru teatru, a condus la nașterea trupei „Muguri”.

Regizorul pune în scenă propriile scenarii, piese inspirate din viața școlii, a elevilor și profesorilor (ex. piesa *Ok*). Cu elevii talentați și, la capătul multor ore de repetiții,

a reușit să câștige premii importante la Concursurile de teatru scurt de la Reșița și Belobreșca.

Actul II

Sincer și generos este și în calitate de mentor. Pe tinerii profesori i-a îndemnat, cu responsabilitate, la muncă. (Hărnicia e valoarea supremă în lumea satului și nu vād de ce n-ar fi și la oraș). Implicarea în activități, participarea la cercurile pedagogice, lansări de carte, evenimente culturale, în mod activ, prin luări de cuvânt, susținere de lucrări sau de lecții (așa cum ani de zile au văzut la profesorul metodist, un exemplu în acest sens) sunt cerințe și sfaturi care nu pot avea decât un rol benefic în formarea dascălilor tineri de limba și literatura română care au datoria de a ridica ștacheta înălțată de profesori ca Mihai Novac, Nicolae Mărgeanu etc.

Actul III

Chiar dacă niciunul din cei doi copii nu au ales să meargă pe drumul bătătorit al părinților și pe calea literelor, nu se poate spune că a eșuat ca părinte, deși poți fi un pedagog de succes pentru toți copiii, mai puțin pentru cei personali. Nu e cazul, deși autoanalizându-și activitatea de părinte, mărturisirea că nu a fost cel mai bun pedagog, poate și fiindcă dăruirea în profesie îi cerea sacrificii și atunci cei neglijați sunt cei apropiați: copiii, soție, părinți.

Cei doi copii, Adela și Dănuț, „chinuiți de mici cu literatura”, au preferat științele exacte și au pornit în căutarea farmecului matematicii și fizicii. Seriozitatea și perseverența, munca susținută, ambiția le-au adus, evident, succesul și acum sunt economist, respectiv fizician „în toată puterea cuvântului”.

Într-o familie cu doi profesori, nu le-a fost greu să observe neajunsurile profesiei. Astăzi, grație orientării profesionale, pot oferi părinților excursii de vis în patria lui Voltaire sau a lui Dante. Nu se poate exprima în cuvinte bucuria părinților care primesc ca formă supremă de recunoștință cadoul visat – vizitarea locurilor despre care au citit.

Actul IV

Cine se aseamănă se adună și profesorul a pus un

plus (+) în dreptul poetului Iosif Băcilă, acesta devenind prietenul său cel mai bun. Asemănările nu sunt evidente, îi unește însă în mod sigur pasiunea pentru profesie, literatură, revistă, creație. Se respectă, se prețuiesc, se ajută, se susțin, participă la evenimentele importante culturale sau familiale. Dascălul și prietenul Băcilă din *Țara Miracolelor* exercită o influență binefăcătoare asupra profesorului aidoma unei „îndestulări cu dor.”

Actul V

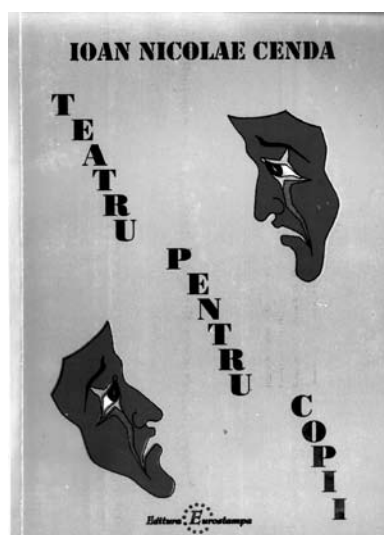
În spatele unui om de succes este întotdeauna o femeie puternică. Soția, tot profesoară, a preferat locul I ... în familie. Profunzimea ardeleanului care a învățat că trebuie să treci liniștit prin viață a determinat-o să formeze un cuplu de succes alături de profesor și să contribuie decisiv la realizarea proiectelor familiale printre care se numără și cărțile și revista *Țară de dor*. Dacă din formula Maria-Mariana – Ioan-Nicolae, ultimul a ieșit mai bine în evidență, prin discursul degajat și plin de umor, e tot meritul doamnei care asemenea tulpinii se înalță spre a pune în valoare floarea.

Actul VI

Lucrurile cu adevărat importante se spun la final spre a răsplăti efortul cititorilor. Aflați, așadar, că profesorul nu bate un cui acasă, nu repară nimic (nici nu strică), nu gătește (doar în condiții excepționale), nu mănâncă brânză, nu are permis auto, deci nu e șofer și nu conduce (decât școli – ex. Școala din Ciudanovița), nu cochetează cu băutura, femeile, partidele politice, nu renunță la kilograme, deci nu ține regim alimentar, nu ascultă sfaturile medicilor, deci nu renunță la citit pentru odihnă, se decide greu, complotează cu nora și ginerele, cheltuiește mult pe cărți, nu renunță la ziare, reviste și nici la telefoanele cu dl. Băcilă, deci nu strânge curea, convins că adevăratele crize, resimțite direct, sunt cele biliare, renale, hepatice...

Aplauze la scenă deschisă...

Oravița,
aprilie 2009

ALMĂJENI PENTRU VEACUL AL XXI-LEA

Cea mai mare parte a vacanței „românești” 2009 am petrecut-o în satul străbunilor mei, Borlovenii-Vechi, din Valea Almăjului, în Banatul muntos. Reîntâlnirea cu acel loc, pentru mine sacru, a fost ca de fiecare dată copleșitoare emoțional.

Este întâlnirea cu veșnicia totdeauna egală sieși, ieri, astăzi, întotdeauna. Nu este vorba de stagnare sterilă, este vorba de creștere neconținută în duh, din genune în genune

și de înălțare constantă într-un rost pentru totdeauna.

Reîntâlnirea cu prietenii și frații de suflet, Ion Bănuș, Iuliana și Ianăș Sântion, Părintele Gheorghe Vlasie, Gheorghită și Sofica Boambă, Gavrilă și Gheni Iangă, Pavel Gârjoabă, copilașul Mihăiță și, de fapt, cu toți și toate din Borloveni, inclusiv cu Cioancă, a însemnat și, în 2009, bucurie și prilej de a învăța.

Datorită devotaților almăjeni, a profesorilor, dar mai ales prietenilor Pavel Panduru, Iosif Băcilă, Diacon Dr. Petrică Zamela, în Toamna 2009 am avut cinstea să fiu parte din mai multe activități culturale, conferințe și simpozioane, în Mehadia (unde am revăzut pe vrednicul primar Iancu Panduru, pe Costel Vlaicu, Iulică Lalescu și mulți alții) de la Borloveni, Prigor, Bozovici, Rudăria

(acolo am întâlnit corpul profesoral și pe Directorul Ioan Popovici și unde doamna Iustina Turnea ne-a omenit cu o excepțională masă de prânz – un adevărat praznic) și să fiu parte la o întâlnire cu Viorel Roman în Băile Herculane.

Aceste manifestări culturale au arătat că în Almăj vibrează și rodesc gând și statornicie, dragoste de Neam și de lege românească. Dar, mai ales, am văzut că în Almăj oamenii cresc în pricepere și că, păstrând identitatea și mândria cnezială neschimbate, sunt gata să intre, de la egal la egal, în veacul al XXI-lea. Iar acest lucru mi-a fost ilustrat de întâlnirea, care poate fi bucuria vacanței românești 2009, cu „maistorii” Nicolae și Calina Marcea din Rudăria.

Cei doi „maistori”, cu exemplar profesionalism, au făcut adausuri necesare la „casa Boldea”, casa străbunilor mei din Borloveni. Dar acești doi oameni admirabili s-au dovedit nu numai „maistori” pricepuți, pe măsura veacului XXI, ci și Almăjeni exemplari.

Ei păstrează o gospodărie prosperă și sunt fruntași ai mândrei comune Rudăria (Eftimie Murgu). De la Calina am aflat că rudărenii nu merg la piață cu „produse”. O emoționantă dovadă a conștiinței nobiliare, cneziale, a locuitorilor.

În mai toate felurile această vacanță almăjană 2009, într-o Toamnă superbă și într-un belșug al culesului excepțional, a fost pentru mine o bucurie binecuvântată și o nouă descoperire a „Văii Miracolelor”.

ALEXANDRU NEMOIANU
„Vatra Românească”

REÎNTÂLNIREA ALMĂJENILOR CU „ÎNTELEPTUL DIN AMERICA”

Amăjul, precum corabia lui Noe, țărăină a cumenteniei creștine, sub aurul unei bogate toamne, scaldat de razele unui soare de octombrie, a găzduit întâlniri cu profesorul și filosoful culturii Alexandru Nemoianu în

școlile din Borlovenii-Vechi, Prigor, Bozovici și Eftimie Murgu.

Venirea Domniei Sale în școlile noastre a fost o lucrare sacramentală a lui Dumnezeu pentru o schimbare, o înnoire a mentalității tinerilor dascăli și elevi prin dialog. Alături de domnul profesor au participat cadre didactice și autori de cărți: Iosif Băcilă, Nicolae Andrei, Pavel Panduru, Pavel Gârjoabă, Gheorghe Rancu, Petrică Zamela, avocatul G. Bârsan, Ilie Stoinel, Ion Popovici, Vasile Popovici și alții. Au fost prezentate cărți despre Almăj și locuitorii săi, precum „Monografia localității Borlovenii-Vechi”, de Pavel Gârjoabă. S-a vorbit despre mândria de a fi român și creștin-ortodox, pentru a se face din acestea obiective majore ale vieții noastre, despre sfințirea locului de către cei ce viețuiesc aici și legătura dintre „locul și persoana”. Profesorul Pavel Panduru a vorbit despre Omul Alexandru Nemoianu, istoric, scriitor și filosof al culturii, prezentând o parte din scrieri, cât și despre iubirea ce o poartă Văii Almăjului și almăjenilor. De asemenea, a vorbit despre

prietenia ce-l lega de regretatul savant enciclopedist, prof. dr. Artur Silvestri. Deși nu s-au văzut niciodată, între cei doi mari oameni de cultură era o relație sufletească, numită prietenie, ca între filosofii Renașterii – Erasmus de Rotterdam și Nicolaus Olahus. A fost subliniat, la un an de la trecerea la Domnul, aportul adus de dr. Artur Silvestri la îmbogățirea cu carte a școlilor almăjene. Un moment de intensitate culturală l-a constituit întâlnirea de la Băile Herculane a prof. Alexandru Nemoianu cu prof. Viorel Roman, trăitor în Germania, la care au participat profesorii Panduru Pavel, Petrică Zamela, ing. Costel Vlaicu, prof. dr. Iulian Lalescu, unde au fost discutate probleme ale creștinismului românesc, domnul Alexandru Nemoianu subliniind importanța ortodoxismului pentru români.

Scopul întâlnirilor a fost formarea de caractere și

oameni bogați interior pentru a deveni stâlpi ai identității românești. Domnul profesor Alexandru Nemoianu, simbol al conștiinței naționale, luptător pentru identitate, hotar și cruce, prin ideile sale care slujesc românismului, afirmând o trăire morală sub semnul Bisericii și un model excepțional, a aprins o flacără în mințile și sufletul auditorului. Discuțiile au creat momente de fericire, eternizând spațiul și locuitorii lui cu clipe de vis ca într-un leagăn divin, care păreau a fi destăinuirii în fața unui foc sacru, când mințile fac posibilă întoarcerea omenirii în istoria existenței sale. Constat sărăcia cuvintelor pentru a se evidenția cum se cuvine marea bogăție a stărilor sufletești trăite de auditoriu și vorbitori.

Prof. PAVEL PANDURU

ANI DE LICEU (III)

Înființarea Liceului din Bozovici presupunea, pe lângă baza materială corespunzătoare și cadre didactice care să facă față noilor cerințe din învățământ. Norocul a fost că gimnaziul din localitate avea profesori valoroși ce au trecut la nou-înființata școală. Sigur că nu erau îndeajuns, dar, pe lângă ei, s-a format noua generație de dascăli valoroși, mulți fiind elevii acestora. Ducând ideea până la capăt, astăzi, la peste o jumătate de secol, dascălii liceului sunt aproape 100% almăjeni sau produs al acestei școli. Am avut și eu norocul să fiu beneficiarul lecțiilor model ale câtorva profesori din prima generație și despre ei vreau acum „să vă vorbesc”.

Am avut fericirea de a-l auzi vorbind și citind în limba latină pe marele om de cultură, profesor și poet, **DAVID BLIDARIU**. Venea la clasă cu o geantă mare, burdușită cu cărți. O arunca pe catedră, neglijând-o aparent, pentru 50 de minute și, prin haru-i nemăsurat, ne făcea să ascultăm, cu sentimente de mândrie îndreptățită, graiul strămoșilor noștri de pe malul Tibrului. A iubit ca nimeni altul Bozoviciul natal și pentru el a renunțat la postul de asistent universitar al marelui critic literar, Mihail Dragomirescu. De asemenea, din Grecia, unde a fost inspector al școlilor românești de aici, tot în inima Almăjului a venit „să lumineze” generații de tineri ai

locului. Dragostea lui D. Blidariu față de locurile natale rămâne imortalizată în volumul de poezii *Miraj*. Cu ocazia apariției acestei cărți, l-am vizitat la renumita-i vilă pentru a primi un autograf. Clădirea impozantă și cu perspectivă asupra centrului Urbei bozovicene era așezată sub panta unui deal, pe malul stâng al Minișului. De aici, ca un Sfinx, stăpânea cu privirea toată zona și se înminuna în fiecare zi de miracolul ce-l zărea.

După un trimestru s-a retras, dar ne-a lăsat în seama unui demn urmaș al său – Diana – zeiță și fiică. O femeie blândă și plăcută, frumoasă, gingașă și veselă, ne îndeamnă și acum, la Timișoara, când ne întâlnim la balul almăjenilor, să ne amintim de minunații ani de liceu. Împreună cu soțul dânsului, academicianul cu sânge almăjan – prof. Păun Ion Otiman – au reeditat primul volum de poezii al tatălui – *Fiul lui Lucifer*.

Trecând mai departe ajung cu gândul la familia **SMEU, Aurelia și Liviu**. Doamna ne-a predat limba franceză. Era sufletistă, iar pentru clasa de elevi la care era dirigintă se lupta precum o „cloșcă” ce-și apăra puii. Aprecia pe cei silitori, spirituali. Încuraja prietenii mixte și sincere. Am intrat și eu în grațiile domniei sale încă de la început și pot să afirm că timp de patru ani mi-a fost ca un înger păzitor. Atunci când am suferit de o boală pulmonară, destul de serioasă, s-a dus la directorul liceului (care-i fusese elev și nu o putea refuza) ca să mi se dea supliment la masă (eram slab ca un schelet ambulat) și să fiu scutit vara de muncile agricole, iar la orele de educație fizică să pot evita activitățile cu efort fizic prea mare.

De fapt, d-na **Tița** (cum i se spunea) mi-a și mijlocit consultul și luarea în tratament de către **Dr. Ana Olariu**, un reputat medic fiziolog ce lucra la Timișoara și venea periodic la Bozovici. Această întâlnire a fost pentru mine decisivă în vindecarea de mai târziu și, în special, în evoluția pe plan profesional.

O vizitam mereu când veneam în Bozovici, dar și, mai apoi, când veneam în zonă. În ultimul ei an de viață, stătea la pat. Nu ne mai văzusem de vreo trei ani. Intrând

în prima cameră și vorbind cu cea care o îngrijea o aud zicând: „Vine Ioța Badescu pe la mine, aud vocea lui...”

Profesorul **LIVIU SMEU** ne-a introdus în tainele istoriei. Înalt, cu părul albit de vreme, era sobru și pedant. Crea o atmosferă în care îți era jenă și să strănuți ori să tușești. Lecțiile sale erau plăcute, interesante și nu aveau cerințe exagerate. Rămâne în posteritate prin pleiada de istorici ce i-a urmat exemplul, dar, mai ales, prin cele două cărți pe care le-a scris: *Contribuții la istoria Almăjului și Almăjul grăniceresc*, studii temeinice fără de care, cred, nu se poate concepe o istorie a acestei zone, nici chiar a Banatului.

Cei doi soți nu au avut copii și eu consider că cele două volume tipărite sunt, de fapt, „urmașii” lor de drept. Așa de mult își iubeau creațiile, încât, la fiecare vizită a mea la dumnealor, îmi arătau cu o mare bucurie reacțiile produse de ele în ziare, reviste sau scrisori particulare. Când unul din ei uita ceva să-mi spună, celălalt îl completa imediat. Era o plăcere să-i ascuți și să servești un ceai ori o cafea pregătită cu o desfășurare maximă de d-na Tița. Iubirea dintre noi a fost reciprocă și, cu mult drag și respect, transcriu dedicația pe care am primit-o pe prima carte: „Elevului meu drag, Ioța Badescu, cu cele mai sincere felicitări pentru

pregătirea lui profesională ca medic, sperând că, după citirea acestei cărți, să aducă alinarea durerilor fizice a(le) almăjenilor noștri. Tot succesul de aici înainte. Bozovici, 23 XII '977. Prof. Liviu Smeu.

Nu aș vrea să închei aducerea în memorie a veteranilor fără a însăila câteva rânduri și despre prof. **NICOLAE CIUPAGEA**. La Bozovici, una din limbile străine era obligatorie rusa. Nu știu de ce, fiindcă erau acolo dascăli de această specialitate (renumitul prof. Paulian Căplescu, cel ce umbla tot timpul la el cu o măciucă, a plecat chiar în anul venirii mele la liceu) sau fiindcă lumina „venea de la răsărit”. Până la sosirea unui profesor de l. rusă, tânăr și licențiat la București, primul an l-am parcurs cu bătrânul Ciupagea. Mic de statură, cu părul mai rar și mai alb, era bunătatea întruchipată. Ne-a luat domol, mai mult vorbea dumnealui decât noi (eram „an începător”), la teze și lucrări de control mai închidea ochii, când ne inspiram din „surse interzise”. Bineînțeles că toți am promovat și că îi păstrăm și acum o amintire plăcută...

Dr. IOSIF BADESCU
Reșița

PAȘI PESTE DUNĂRE

De câte ori se întâmplă să parcurg drumul ce leagă Orșova de Drobeta Turnu-Severin, priveam cu oarecare tristețe, poate chiar cu regret, faptul că nu puteam trece podul ce leagă **România de Serbia**.

De-a lungul Dunării zăream șoseaua, casele și mă întrebam cum ar fi să simt sub tălpile mele un pământ străin. Nu știu de ce aveam impresia – copil fiind – că, dacă aș ajunge dincolo de Dunăre, ar fi ca și cum aș explora o planetă necunoscută în spațiu. Așa că, la auzul veștii că pot să vizitez **Serbia**, m-am simțit în al nouălea cer.

La plecarea din România ne-a întâmpinat o vreme ploioasă și eram puțin dezamăgiți. Dar, mai târziu, mi-am dat seama că stropii de ploaie ce ne mângâiau obrazul voiau să ne ureze „Drum bun!” și, de asta..., de emoție, vremea a-nceput „să plângă”.

Tot plângând... de bucurie, ne-a așteptat vremea și în Serbia. Am avut parte de o primire caldă, prietenoasă și plină de deschidere în orașul **Zlot**, unde ne-au așteptat cu nerăbdare copiii și profesorii cu care aveam să petrecem o săptămână de neuitat. Am zăbovit foarte puțin în oraș, de acolo îndreptându-ne spre **Golubăț**. Drumul a fost puțin obositor pentru unii, dar plin de distracție pentru alții.

A doua zi ne-am îndreptat spre capitală. Am străbătut **Valea Moravei**, o zonă pitorească și, privind doar de la geamurile autocarului, am văzut râul **Morava** ce străbate Serbia alături de Dunăre. Cu multă nerăbdare am ajuns la **Belgrad**, capitala Serbiei. Belgradul, numit și **Orașul Alb**, este situat în partea de nord a Serbiei, la vărsarea râului **Sava** în Dunăre. Un obiectiv foarte important este **Cetatea**. Aceasta este înconjurată de un parc imens. Sub vechea fortăreață a cetății există coridoare și catacombe în

care vizitatorii nu au ajuns. La mică depărtare de cetate este Grădina Zoologică. Am fost încântați să o vizităm. În mod special ne-a atras atenția o familie de lei albi, dar tot interesanți ni s-au părut și elefanții, poneii, șerpii. Căci, până la urmă, orice vietate pe care am admirat-o, văzând-o pentru prima dată în realitate, ne-a încântat cu desăvârșire.

În Serbia sunt multe mănăstiri, la una dintre ele am poposit și noi – mănăstirea **Tuman**. Vizita de aici a fost un bun prilej de a privi în noi înșine și de a ne apropia de Dumnezeu.

Seara ne-am întors la hotel, poate puțin obosiți, dar gata să dăm „Start” bunei dispoziții. Jocurile interactive au fost un bun prilej să ne cunoaștem mai bine, să aflăm idealurile și lucrurile care ne fac să ne simțim mai împliniți.

În cea de-a treia zi ne-am continuat călătoria spre **Milanovăț**. Când am zărit hotelul în care aveam să fim cazați pentru ultimele trei zile, nu puteam să mi-l imaginez altfel, decât un uriaș labirint în care era de preferat să cunoști perfect drumul spre ieșire.

În dimineața următoare am pornit spre peștera **Raicova**. Și ploaia împreună cu noi, așa că n-am văzut nici măcar fugitiv ceva care să ne atragă atenția până am ajuns la destinație. Peștera are peste 2 km, iar noi am străbătut în jur de 1 km, având alături un ghid, cu ajutorul căruia am văzut cele mai frumoase și interesante locuri.

Tot în acea zi ne-am bucurat de o plimbare binemeritată prin **Veliko Gradište**, vama cu România. Am ascultat cu atenție povestea orașului și importanța lui în Serbia. Ni s-a spus că acolo sunt verificate toate vapoarele care intră și ies din țară. După ce ne-am îmbogățit cultura

generală, ne-am îmbogățit și garderoba prin magazinele din oraș.

În penultima zi am vizitat **Porțile de Fier**. Din nou am avut parte de o „lecție deschisă” la geografie și istorie, fiind un bun prilej să mai acumulăm informații despre un obiectiv ce leagă Serbia de România.

Seara, la hotel, un program de relaxare ne-a înviorat pe toți: creație, modă elegantă. Lăsați în voie pentru nu mult timp, ne-am distrat după bunul nostru plac.

În ultima zi, ne-am întors spre casă, iar la **Zlot**, ne-am luat „La revedere!” de la prietenii noștri. Lacrimi de despărțire ne-au umezit obrazul, dar păstrăm speranța că peste un timp ne vom întâlni din nou.

Înainte să trecem granița am avut ocazia să

cunoaștem mai bine orașul **Bor**. Am văzut primăria orașului, dar impunătoarea clădire a bibliotecii ne-a atras atenția într-un mod deosebit. Și doream pentru câteva momente să ne pierdem printre rafturile ei, dar din nefericire timpul nu a fost prieten cu noi.

Privind din autocar spre malul românesc, aveam senzația că redescopăr **România – țara mea**. Era o Românie mai frumoasă pe care nu o mai observasem mai înainte. O Românie de care mi s-a făcut dintr-odată tare dor. A fost nevoie să pășesc peste Dunăre ca să pot privi cu luare aminte frumusețile țării mele.

**ALMĂJANU-ANTON IONETA, clasa a X-a U,
Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” Bozovici**

GERMANIA – O ȚARĂ A CONTRASTELOR ÎN CEEA CE PRIVEȘTE MENTALITATEA (I)

În perioada 16 februarie-1 martie 2009, s-a derulat în Germania Proiectul „Formarea profesioniștilor europeni pentru îmbunătățirea performanței în educația românească”, un proiect Leonardo da Vinci aplicat de Inspectoratul Școlar Județean Caraș-Severin, sub coordonarea doamnei inspector prof. Aurora Korka. La acest proiect au participat 14 manageri școlari, inspectori, directori și directori adjuncți, având printre obiective dezvoltarea abilităților și competențelor necesare pentru utilizarea resurselor comunitare din educație și formare profesională în scopul de a dezvolta proiecte și programe de formare efective și eficiente. Prin acest schimb de experiență s-a avut în vedere identificarea unor puncte de pornire pentru dezvoltarea unui cadru comun de educație în Europa și construirea unei platforme de lucru și colaborare la nivel comun între școli din România și alte instituții implicate în implementarea fondurilor europene și parteneri europeni cu experiență în acest domeniu. Printre activitățile derulate au fost: dezbateri, mese rotunde, ateliere de lucru / workshop-uri,

vizite de documentare / de lucru.

Pe lângă activitățile desfășurate în acest proiect, având în vedere programul foarte încărcat, inclusiv în week-end, am fost preocupat să adun informații și date pe care să le prezentăm cititorilor revistei școlii noastre, „Almăjana”, în cadrul serialului pe care ni l-am propus cu mai mult timp în urmă legat de prezentarea unor „biografii” statale europene. Având în vedere și vizita din vara anului 2008, în landul Baden – Württemberg, cu elevii olimpici ai liceului (dintre care doi participanți la faza națională pe filiera geografică: Sesiunea de comunicări științifice a elevilor la Tulcea și Olimpiada „Științele Pământului” la Cluj-Napoca), considerăm că este momentul să redăm câteva repere referitoare la Germania. Banatul și Almăjul au avut legături istorice cu civilizația germană în perioada Imperiului Austro-Ungar, așa că pentru noi a fost o provocare deosebită să „vedem cu ochii noștri” spiritul german și tenacitatea acestui popor chiar la el acasă.

Deoarece elevii noștri au împărțit, în „Almăjana”, nr. 1 / 2009, multe lucruri despre landul din sud-vestul Germaniei, în prezentarea obiectivelor turistice am să mă concentrez mai mult pe landul Saxoniei, respectiv partea de est a Germaniei, care a avut până în anul 1989 o istorie comună cu România în ceea ce privește regimul politic. Și într-adevăr, urmele „tăvălugului comunist”, mai ales în ceea ce privește mentalitatea, se mai văd și astăzi atât în țara noastră, cât și în fosta R.D.G. Timpul relativ scurt dintre cele două vizite, în regiuni situate în vestul și respectiv estul extrem al Germaniei, ne-a permis să observăm și să analizăm diferențele de mentalitate și cultură reflectate în întregul sistem de relații și organizare a spațiului, într-o țară care s-a străduit din răspuțeri să șteargă aceste contraste. Cu toate acestea, Germania rămâne o țară de elită a Uniunii Europene și a lumii contemporane în general, reprezentând „motorul economic” al Europei și un model în ceea ce privește amenajarea spațiului la nivel de unități teritoriale (landurile), respectiv gradul de

cultură și civilizație, reflectate în cultul muncii, educației, promovarea patrimoniului cultural, disciplină rutieră etc.

Suprafața totală a teritoriului țării este de 357.021 km², cu relief ce scade în trepte de la sud spre nord: Alpii Bavariei în sud, podișurile hercinice în centru și câmpia fluvio-glaciară a Germaniei, în nord. Germania se învecinează cu nouă țări europene: Danemarca, Olanda, Belgia, Franța, Luxemburg, Elveția, Austria, Republica Cehă și Polonia. De asemenea, are ieșire directă la Marea Baltică și la Marea Nordului. Are o climă temperată, cu o temperatură medie anuală de 9°C. Temperatura în ianuarie variază de la -6°C până la 1°C, în timp ce temperatura lunii iulie variază între 16°C și 20°C. Precipitațiile sunt mai mari în sud, unde se înregistrează 1.980 mm pe an, majoritatea sub formă de zăpadă.

Comunitatea și limba germană au apărut cu mii de ani în urmă, însă ca stat Germania a apărut abia în 1871, când, sub conducerea cancelarului Otto von Bismarck, s-a format Imperiul German, înglobând partea de nord a Germaniei actuale – Confederația Germană de nord (dominată de Prusia), apoi Bavaria (în germană: *Bayern*) precum și diferite alte regiuni, excluzând însă părțile vorbitoare de germană din Austria. Acesta a fost cel de-al doilea Reich german, tradus de obicei ca „imperiu”. Primul Reich – cunoscut timp de multe secole sub denumirea de Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană – provenea din divizarea Imperiului Franc în 843, existând sub diverse forme până în anul 1806. Cel de-al Treilea Reich (și ultimul) a fost cel al naziștilor; el a durat doar 12 ani, din 1933 până în 1945. Germania, devenită una dintre marile puteri europene, s-a implicat în Primul Război Mondial prin aliatul ei Austro-Ungaria (1914). Germania a invadat de câteva ori Franța. Războiul s-a încheiat în 1918, și, ca una din urmări, împăratul Germaniei a fost forțat să abdice. În Tratatul de la Versailles, de după război, Germania a fost considerată responsabilă pentru război.

În urma războiului, Germania a fost împărțită în patru „zone de ocupație”, controlate de puterile aliate, Franța, URSS, Regatul Unit și Statele Unite. Berlinul a fost de asemenea divizat în patru sectoare controlate de aceste puteri. Scindarea a culminat prin constituirea în 1949 pe teritoriul Germaniei a două state germane: partea de apus s-a numit Republica Federală Germania (RFG, Germania de Vest sau Bundesrepublik Deutschland), iar partea de răsărit, orientată spre URSS, s-a numit Republica Democrată Germană (RDG, DDR, Germania de Est sau de Răsărit). Germania de Vest și-a recuperat rapid nivelul de dinaintea războiului, devenind o putere economică importantă a Europei. În 1990, după căderea comunismului în Europa, cele două state germane s-au reunificat, prin aceea că landurile fostei RDG au aderat oficial la RFG, adoptând și constituția RFG. Tratatul care a definit această reunificare se numește „*Doi plus patru*” (a fost încheiat de cele două state germane și cele patru puteri care dețineau suveranitatea asupra întregii Germanii: SUA, Marea Britanie, Franța și URSS).

Din punct de vedere constituțional, Germania este o democrație republicană federală. Forma de guvernământ

este parlamentară în care șeful guvernului este ales de către parlament și confirmat de către președintele statului. Cancelarul este ales cu majoritate absolută de către *Bundestag*, pe o perioadă de 4 ani, și are dreptul de a numi și elibera din funcție pe miniștri. Deține așa-numita *Reichliniekompetenz*, prin care formulează în linii mari sarcinile fiecărui ministru. Membrii parlamentului sunt aleși la fiecare patru ani printr-un vot proporțional personalizat. La acest sistem de vot, alegătorii depun 2 voturi, care pot fi date și la partide diferite. Cu primul vot se hotărăște, după sistemul majoritar, care anume candidat să reprezinte circumscripția electorală respectivă în *Bundestag* (candidat ales direct), iar cu al doilea vot se alege, după un sistem proporțional, partidul dorit în *Bundestag*. Candidații aleși direct capătă un loc în legislativ, chiar în cazul când partidul lor obține mai puține locuri în *Bundestag*. Puterea judiciară are ca organ superior *Bundesverfassungsgericht*, care poate să dea ultima decizie peste toate actele legislative sau de administrație. Din 1998 și până în iulie 2005, a fost la putere la nivelul Germaniei o coaliție parlamentară așa-numită Roșu-Verde, adică între Social-Democrați (SPD) și Verzi-ecologiști *B90 (Die Grünen)*. La 21 iulie 2005 președintele Horst Kohler a dizolvat parlamentul, ca urmare a votului de neîncredere pe care l-a primit cancelarul de atunci, Gerhard Schröder (SPD), la 1 iulie în parlament. Deci, la 18 septembrie 2005, au avut loc din nou alegeri federale, în urma cărora a venit la putere coaliția guvernamentală „roșu-negru” dintre partidele *CDU/CSU* și *SPD*. Următoarele alegeri federale au avut loc în anul 2009.

În legea fundamentală germană, **Germania** (*Deutschland*) este definită ca **republică federală** (*Bundesrepublik*) formată din următoarele landuri: Baden-Württemberg (Stuttgart), Bavaria (München), Berlin (Berlin), Brandenburg (Potsdam), Brema (Bremen), Hamburg (Hamburg), Hessa (Wiesbaden), Macklenburg – Pomerania Inferioară (Schwerin), Saxonia Inferioară (Hanovra), Renania de Nord – Westfalia (Düsseldorf), Renania – Palatinat (Mainz), Saarland (Saarbrücken), Saxonia (Dresda), Saxonia – Anhalt (Magdeburg), Schleswig – Holstein (Kiel), Turingia (Erfurt).

Economia germană este una dintre cele mai solide și mai puternice din lume. Localizată în centrul Europei,

Germania a trecut peste perioada de maximă sărăcie (după Tratatul de la Versailles), transformându-se într-o țară cu o industrie puternică ce exportă în întreaga lume, cu o calitate comparabilă cu cea japoneză. Deși Tratatul de la Versailles a lăsat țării serioase probleme economice, după Al Doilea Război Mondial, industria germană a mașinilor, electrocasnicelor și a produselor pentru sănătate a crescut în mod impresionant, țara transformându-se în a treia putere economică mondială (după Statele Unite și Japonia) și prima putere din Europa. Actualmente PIB-ul atinge 28.700 E pe cap de locuitor (măsurat după paritatea puterii de cumpărare). În prezent Germania este cea mai importantă putere economică a Europei, cu un Produs Intern Brut de aprox. 2.200 miliarde euro, și țara cu cele mai multe exporturi la nivel mondial (inclusiv pe Piața internă europeană). Cu o infrastructură dezvoltată și cu un nivel de viață bun, Germania este una dintre țările cele mai industrializate din lume. În ultimii ani însă, creșterea economică a fost aproape de zero, iar deficitul bugetar depășește limita de 3% din PIB stabilită de Uniunea Monetară Europeană, prin tratatul de la Maastricht. Șomajul afectează peste 5 milioane de cetățeni, acesta fiind cea mai gravă problemă a societății, îmbătrânită și sufocată de datorii și cheltuieli exagerate pentru protecția socială. Până acum reunificarea a costat partea vestică peste 1.500 miliarde euro pentru transferuri spre noile landuri federale. Între timp, cu mici excepții, „peisajele înfloritoare” promise de cancelarul Helmut Kohl au rămas un vis îndepărtat pentru mulți germani din estul țării, cu toate că, e adevărat, standardul de viață a crescut mult. Economia noilor landuri nu reușește să facă față concurenței din Piața Internă Europeană.

Contribuțiile germane la cultura mondială sunt numeroase. Germania a fost locul de naștere al unor renumiți compozitori precum Ludwig van Beethoven, Johann Sebastian Bach, Johannes Brahms și Richard Wagner; poeți precum Johann Wolfgang von Goethe și Friedrich Schiller, filosofi ca Immanuel Kant, Gerog Hegel, Karl Marx sau Friedrich Nietzsche; de asemenea, oameni de știință de calibrul lui Albert Einstein sau Max Planck.

Vă prezentăm biografia a trei orașe simbol ale Germaniei central-estice, care fascinează orice turist ce încearcă să-i descopere frumusețile și zestrea cultural-istorică, conservată și pusă în valoare de industria turistică a landurilor țării.

DRESDA – „Florența de pe Elba”

Oraș-capitală a landului Saxonia, cu o populație de cca 480.000 loc., autointitulat „cel mai frumos oraș din Germania”. În istoria recentă, este asociat cu bombardamentele devastatoare din 14 februarie 1945, când a fost distrus și incendiat centrul istoric al orașului și cu cele 35.000 victime; reconstrucția orașului s-a realizat în perioada RDG și după reunificare.

Obiective turistice:

- FRAUENKIRCHE (Biserica Maicii Sfinte, 1726-1743), după o copie fidelă a înfățișării originale distruse în timpul războiului. Pe locul acestei biserici s-au stabilit

fundatiile Dresdei, la jumătatea sec. XI, când călugării au înființat un centru misionar creștin pentru convertirea sclavilor păgâni. Negustorii s-au stabilit aici la vadurile Elbei, iar în 1485, succesiunea albertină, partea saxonă a familiei princiere Weittin, a ridicat Dresda la rangul de oraș regal. Epoca strălucitoare a orașului a venit după războiul de Treizeci de Ani, odată cu sosirea regelui Poloniei și a electorului Saxoniei, August cel Puternic (1670-1733). Majoritatea capodoperelor baroce ale urbei se datorează acestui lider care a fost responsabil pentru proiectarea orașului, pe care l-a considerat al său. În față este statuia lui Martin Luther.

- Turnul Primăriei este, prin lege, cea mai înaltă structură din Dresda (100 m).

- KREUZKIRCHE, datează din sec. XIII, cel mai vechi locaș de cult din oraș, despre care se spune că deține un fragment din sfânta cruce. După ce a fost distrusă în Războiul de Șapte Ani, a fost reconstruită în perioada 1764-1792, în stil baroc.

- Palatul ZWINGER, capodoperă a stilului baroc german, inițiat de August cel Puternic și construit între anii 1710 și 1732, de arhitectul Matthäus Daniel Poppelmann și de sculptorul Balthasar Permoser, proiectul original fiind bazat pe orangeria de la Versailles. Aici s-a celebrat căsătoria prințului Friedrich August al II-lea cu arhiducesa Maria Josepha, una din ficele împărătesei de Austria, Maria Theresia de Habsburg, în anul 1719. Tot aici există numeroase colecții, dintre care cea mai importantă este Gemaldegalerie Alte Meister (Galeria de Artă a Vechilor Maeștri), proiectată de Gottfried Semper și terminată în 1854, unde pot fi admirate peste 2000 opere de artă, inclusiv Madona Sixtină de Rafael, Autoportret cu Saskia de Rembrandt și Cele șapte dureri ale Mariei de Dürer. Rustkammer, situată în aripa estică a palatului, cuprinde o superbă colecție de arme (sec. XV-XVIII) și costume de curte (sec. XVI-XVIII), Salonul de matematică-fizică, Colecția de porțelanuri.

- SEMPEROPER, în imensa Theaterplatz, clădirea operei a fost proiectată și construită de Gottfried Semper, în stil baroc italian, având în față statuia ecvestră a regelui Johann.

- Palatul TASCENBERG, reconstrucție finalizată în 1995, azi hotel de lux, cu scara interioară din perioada 1707-1711.

- ALTSTÄDTER WACHE (Corpul de Gardă al Vechiului Oraș), cu fațada în formă de temple, constând din șase coloane ionice, construit între 1830 și 1832, după proiectul lui Karl Friedrich Schinkel, contemporan cu Neue Wache din Berlin.

- HOFKIRCHE (Biserica de Curte, 1739-1755) are niște exterioare ce conțin 78 de statui, amvon de lemn sculptat de Permoser (1712-1722), iar orga de Silberman (1735).

- Castelul datează din 1547, distrus în totalitate în al Doilea Război Mondial, reconstruit în anii 1960 și în continuare după reunificare. Este o clădire renescentistă cu patru aripi, colecție de ilustrații, desene și fotografii, Bolta Verde cu bogățiile prinților saxoni, picturi din sec. XIV-XV, pietre prețioase, bijuterii, fildeș.

- Alte obiective: Sekundogenitur (fosta bibliotecă

princiară), Brülche Terrace (inițial parte a fortificațiilor vechiului oraș), Albertinum (azi Galeria Neuer Meister), Augustusbrücke (cel mai vechi și mai atractiv pod din oraș), Blockhaus (fortificație din sec. XVIII), Monumentul lui Joseph Fröhlich, Centrul Comercial Mondial etc.

BERLIN – metropola demnă de a fi capitala Germaniei sau „Atena de pe Spree”

Istoria Berlinului își are începutul în două așezări situate pe ambele maluri ale râului Spree (Colln și Berlin care s-au unit în anul 1307, respectiv în Liga Hanseatică din 1359). Din 1486 este reședința regală datorită familiei Hohenzollern. În 1848 a fost centrul Revoluției din Martie, iar din 1871 este capitală imperială odată cu domnia lui Wilhelm I. După scurta perioadă a Republicii Weimar, Adolf Hitler și-a stabilit aici centrul puterii politice, în 1933. Orașul a fost condus de patru puteri (SUA, Marea Britanie, Franța, Uniunea Sovietică), sectorul sovietic fiind izolat de restul orașului prin construirea Zidului Berlinului, în 1961.

(Continuare în numărul viitor)

Prof. LAZĂR ANTON

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI

ANTON GOLOPENȚIA... DUPĂ UN VEAC...

„Dați deci Cezarului cele ce sunt ale Cezarului” este crezul care a călăuzit și pe domnul profesor Pavel Panduru, un adevărat promotor al culturii în satul natal, dar și un apărător fervent al tradiției, al identității naționale ce însuflă patriotism doar prin simpla prezență, atunci când a organizat, pe 14 noiembrie 2009, „Comemorarea a 100 de ani de la nașterea lui Anton Golopenția”, cu sprijinul

domnului Gheorghe Țunea, director al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin, dar și a doamnei Ada Cruceanu-Chisăliță, director al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național.

Personalități de marcă din toate domeniile, menționăm în acest sens pe domnul profesor universitar doctor Gheorghe Popovici, decanul Universității „Eftimie Murgu” din Reșița, domnul conferențiar universitar Marcu Mihail Deleanu, domnul profesor universitar doctor Alimpie Ignea de la Universitatea „Politehnica” din Timișoara, profesorul Nicolae Magiar, scriitorul Nicolae Danciu Petniceanu, de la Mehadia, doamna Gabriela Șerban, director al Bibliotecii „Tata Oancea”, din Bocșa, domnul institutor Gheorghe Rancu au luat cuvântul izbutind să contureze prin intervențiile lor o reconfigurare a identității culturale, dar și naționale și internaționale a lui Anton

Golopenția, printr-o încercarea de recuperare a memoriei colective. S-a vorbit despre lucrarea „Români de la est de Bug”, pe care Sanda Golopenția, cu răbdare și acribie, a editat-o, profesorul universitar doctor Gheorghe Popovici punctând seriozitatea științifică a cărții, evidențiind că realitatea descoperită, ca urmare a cercetării și prezentată în rapoarte, studii și tabele demografice indicând, pe localități, populația românească de pe teritoriul ucrainean dintre Bug și Nipru, gradul în care aceasta și-a păstrat limba și, nu de puține ori, gradul în care au fost conservate obiceiurile tradiționale.

Cu ușurință s-au desprins din discursul participanților, calitățile indiscutabile de sociolog, de geopolitician, ba chiar de creator al Școlii geopolitice românești, dumnealor încercând o repunere în drepturi a meritelor ce i-au fost brutal anulate de către regimul comunist. Cineastul, regizorul, scriitorul Vasile Bogdan a prezentat un film de excepție în care a surprins cu acuitate destinul omului de știință, rememorat de Sanda Golopenția, însăși fiica, profesorul american de la Brown University, martor involuntar al supliciului la care a fost supus de către regimul bolșevic.

La finalul manifestării domnul director Pavel Panduru, profesor de istorie, a mulțumit celor care au venit să reînvie în sufletele noastre pe renumitul savant, autoritate științifică în domeniul sociologiei, un corifeu ce, la numai 42 de ani, avea publicate deja 170 de lucrări științifice.

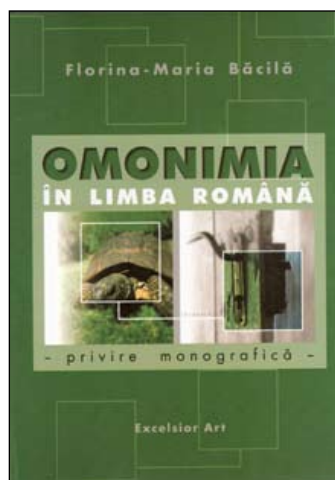
(Vom reveni)

Prof. ȚUNEA FLOAREA-ANA

CĂRȚI APĂRUTE LA EDITURA EXCELSIOR ART:

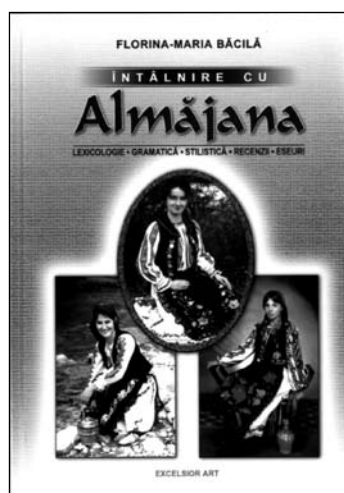
ION MARIN ALMĂJAN – **În afara gloriei**. Ediție revăzută și adăugită. Timișoara, 2006

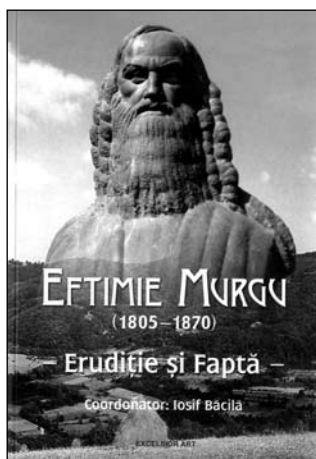
FLORINA-MARIA BĂCILĂ – **Omonimia în limba română – privire monografică** – Timișoara, 2007

ION MARIN ALMĂJAN – **Ca mierea, ca fiera – cuvântul**. Timișoara, 2007

FLORINA-MARIA BĂCILĂ – **Întâlnire cu Almăjana – lexicologie, gramatică, stilistică, recenzii, eseuri**. Timișoara, 2009

*** – **Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă**. Coordonator: Iosif Băcilă (edițiile I și II), Timișoara, 2009

UN DAR AL GÂNDULUI BUN

În locul unde trăiesc, un loc „ieșit” din lume și departe de lume, tot mai adesea gândul îmi pare mai real și totdeauna mai demn de luat în seamă decât întâmplarea imediată. Gândul mă înviorează, mă face să acționez, mă întristează sau mă alină. Iar, uneori, „gândul” biruiește. Așa s-a întâmplat azi, când poșta mi-a adus **un dar al gândului bun**.

Erau cărți și vești trimise din „Valea Miracolelor”, din Almăjul veșnic și mereu același. Profesorul, Poetul și mai ales Prietenul Iosif Băcilă s-a gândit, în gând bun, să îmi trimită Programul Serbării din Valea Miracolelor, numărul aniversar al revistei de cultură, și mai ales de suflet, *Almăjana*, volumul omagial, *Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă*, și Florina-Maria Băcilă, *Întâlnire cu Almăjana*.

Materiale superbe și încărcate de învățătură, îndemn și exemplu prin faptă.

*

Valea Miracolelor în Sărbătoare nu a fost o „manifestare” culturală, a fost afirmarea solemnă a unui crez și a unui adevăr. Acela că Almăjul, locul și oamenii lui sunt punct de referință pentru Români, pentru aspectul cultural al Europei, pentru identitatea Românilor și a Europei. Căci România și Europa nu stau sub semnul unei uniformități plictisitoare, ci sub semnul unei diversități armonioase care, singură, dă unitate de intenție.

Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă (volum pregătit și realizat de către neobositul Iosif Băcilă) reprojecțiază, azi, personalitatea copleșitoare a marelui „Efta”, produs unic, dar autentic și simbolic, al Banatului muntos.

Întâlnire cu Almăjana ne-o înfățișează pe Florina-Maria Băcilă în minunata ei complexitate: cercetător metodic, cititor pasionat, scriitor sensibil. Dacă această superbă fiică a Almăjului nu este siguranță și certitudine pentru viitor, mă întreb ce alta ar putea să fie?

Iar *Almăjana*, revista și glasul Almăjului, la număr aniversar, se înfățișează ca zămislitul poveștilor, cel care într-o zi creștea cât alții într-un an.

*

Sunt mulți cei care au contribuit ca aceste sărbători de gând să devină faptă. Prea mulți ca să poată fi amintiți în aceste firave rânduri. **Nu ar fi drept să nu amintim însă că cel care a făcut mereu cu putință superbe bucurii de azi a fost Iosif Băcilă. De la mare depărtare nu știu să spun și să îi spun decât Mulțumesc. Dar o fac din toată inima.**

ALEXANDRU NEMOIANU
„Vatra Românească”

ANUL XI

Nr. 3-4 (33-34 / iulie-decembrie 2009)

ISSN 1454-6639

Revistă realizată prin

Editura Excelsior Art – Timișoara

Editor: Corina Victoria Bădulescu

Tehnoredactare computerizată

Coli tipografice: 3

Bun de tipar: 20 decembrie 2009

Apărut în 2009

Tipar executat la SC Bistra SRL

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Liceul Teoretic „EFTIMIE MURGU”

strada Tudor Vladimirescu, nr. 826

327040 – **Bozovici**, jud. Caraș-Severin

telefon: 0255/242046, fax: 0255/242632

e-mail: ltbozovici@yahoo.com

Directorul liceului: Dănilă BERBENTIA

Director adjunct: Lazăr Anton

Colegiul redacțional:

Ileana Almăjanu, Nicolae Andrei, Florina-Maria

Băcilă, dr. Iosif Bădescu, Pavel Panduru, Olimpiu

Purea, Floarea-Ana Țuneș

Redactor-șef: Iosif BĂCILĂ

CUPRINS

SĂRBĂTOARE ÎN VALEA MIRACOLELOR	1
Nicolae Irimia, „Tradiție și contemporaneitate în Valea Almăjului”	1
Prof. dr. Alimpie Ignea, <i>Efta Murgu văzut de un almăjan</i>	3
Aurel Miclea, <i>Cuvânt de întâmpinare</i>	5
Nicolae Magiar, <i>Salutul Societății de Științe Istorice</i>	5
Doru Popovici, <i>Emisiunea Radio „Matinal de Week-end”</i>	6
Doru Popovici, <i>Omagiu pentru revista Almăjana</i>	8
Doru Popovici, <i>Volumul Întâlnire cu Almăjana, de Florina-Maria Băcilă</i>	8
Ioan-Nicolae Cenda, <i>Întâlnire cu Almăjana (Însemnări)</i>	10
Ioan-Nicolae Cenda, <i>Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă (Însemnări)</i>	11
INTERVIURI ALMĂJANA	12
Titus Crișciu, <i>De vorbă cu dl. prof. Pavel Panduru – cel din Valea Almăjului</i>	12
Ion Marin Almăjan, <i>Dragoste pentru Valea Miracolelor</i>	14
Prof. dr. Nicolae Magiar, <i>Apariție editorială: Țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate și spiritualitate românească, de Pavel Panduru</i>	16
Alexandru Nemoianu, <i>Casa Boldea din Borlovenii-Vechi și Marea Unire; Câteva gânduri</i>	17
Constantin C. Gomboș, <i>La Ghimeș-Palanca, pe urmele unui erou, Emil Rebreanu</i>	17
Acad. Păun Ion Otiman, <i>O carte de mare valoare: Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere</i>	21
Dumitru Daba, <i>Centenar Constantin Noica: De la Dimitrie Cantemir la Constantin Noica</i>	24
BANATICA	28
Prof. dr. Gheorghe Luchescu, <i>O nuntă din zona Lugojului</i>	28
Ion Turnea, <i>Antologia prozei: Monocrom; Cogito, ergo sum</i>	31
Iustina Liliana Prisăcaru, <i>Poezii</i>	34
Nicolae Socolăreanu, <i>Scriitori almăjeni la Oravița</i>	35
Iosif Băcilă, <i>Răspuns la o ilustrată sau Salut înspre Mileniul trei</i>	36
Ioan Nicolae Cenda, <i>Cu drag, despre dascălii mei</i>	37
Cornelia Edițoiu, <i>Portret împotriva uitării</i>	38
Alexandru Nemoianu, <i>Almăjeni pentru veacul al XXI-lea</i>	41
Pavel Panduru, <i>Reîntâlnirea almăjenilor cu „Înțeleptul din America”</i>	41
Dr. Iosif Bădescu, <i>Ani de liceu (III)</i>	42
PE DRUMURI EUROPENE	43
Ioneta Almăjanu-Anton, <i>Pași peste Dunăre</i>	43
Lazăr Anton, <i>Germania, o țară a contrastelor în ceea ce privește mentalitatea</i>	44
Floarea-Ana Țunea, <i>La închiderea ediției: Anton Golopenția... după un veac</i>	47
Cărți apărute la Editura Excelsior Art	48

Acest număr al revistei s-a tipărit cu sprijinul Asociației „Almăj pro Lyceum” (președ.: prof. DORINA ȘUTA BOLDEA) și al prietenilor apropiați: prof. dr. PĂUN ION OTIMAN (academician, secretarul Academiei Române), prof. dr. ALEXANDRU NEMOIANU („Vatra Românească”), prof. CONSTANTIN TEODORESCU (Canada), CRAINIC FLORICA, MERKLER MANUELA, BREBU DĂNILĂ (BRD – Filiala Bozovici)